МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

ВІДАНТРОПОНІМНІ ГОДОНІМИ ПРОМИСЛОВИХ МІСТ УКРАЇНИ Й ПОЛЬЩІ

Виконав: студент 2 курсу, групи 8.0354-мк-з
спеціальності 035.033 «Філологія»
спеціалізації «Слов'янські мови та літератури
(переклад включно), перша –польська»
освітньо-професійної програми «Переклад та
міжкультурні комунікації»
_____Ю. В. Грицук
Керівник: професор кафедри слов'янської
філології,
д.філол.н. _____І. Я. Павленко
Рецензент: доцент кафедри слов'янської філології,
к.філол.н. _____І. С. Бондаренко

ЗАПОРІЖЖЯ
2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет філологічний
Кафедра слов'янської філології
Освітній рівень магістр
Спеціальність 035 «Філологія»
Спеціалізація 035.033 «Слов'янські мови та літератури (переклад включно), перша –польська»
Освітня програма «Переклад та міжкультурні комунікації»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
слов'янської філології
Павленко І. Я.

_____
"___" _____20__року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

Грицука Юрія Валерійовича

1. Тема роботи: *Відантропонімні годоніми промислових міст України й Польщі* **керівник роботи − д.філол.н.*, проф. Павленко І.Я.***
затверджені наказом ЗНУ від "___"_____20__ року №____

2. Строк подання студентом роботи 30.11.2025 р.

3. Вихідні дані до роботи: словники української та польської фразеології, *монографії та статті, присвячені аналізованій проблемі*
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):
   1) *Теоретико-методологічні засади дослідження відантропонімного годонімікону;*
   2) *Відантропонімні годоніми Горлівки як відображення радянської та пострадянської політики пам'яті;*
   3) *Годонімікон Катовіце як результат формування польської національної та сілезької регіональної ідентичності;*
   4) *Компаративний аналіз моделей політики пам'яті в годоніміконах Горлівки та Катовіце.*

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень):
_____
_____

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада Консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	*Павленко І.Я., професор*		
2	*Павленко І.Я., професор*		
Вступ, висновки	*Павленко І.Я., професор*		

7. Дата видачі завдання *01.09.2024 р.*

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів написання дипломної Роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	*Збір та систематизація матеріалу*	*Листопад 2024 р.*	*Виконано*
2	*Аналіз науково-критичної літератури з обраної проблеми*	*Листопад 2024 р.*	*Виконано*
3	*Вступ*	*Грудень 2024 р.*	*Виконано*
4	*Розділ 1. Мовна реалізація кримінально-процесуального права в українській, польській мовах.*	*Лютий 2025 р.*	*Виконано*
5	*Розділ 2. Прийменникова семантика в перекладацькому аспекті в спеціалізованих текстах кримінально-процесуального права .*	*Квітень 2025 р.*	*Виконано*
6	*Розділ 3. Годонімікон катовіце як результат формування польської національної та сілезької регіональної ідентичності*	*Червень 2025 р.*	*Виконано*
7	*Розділ 4. Компаративний аналіз моделей політики пам'яті в годоніміконах Горлівки та Катовіце*	*Вересень 2025 р.*	*Виконано*
8	*Висновки*	*Жовтень 2025 р.*	*Виконано*
9	*Оформлення роботи*	*Листопад 2025 р.*	*Виконано*
10	*Захист роботи*	*Грудень 2025 р.*	

Студент(ка) _____ Грицук Ю.В.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи_____ Павленко І.Я.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Нормоконтроль пройдено.
Нормоконтролер_____ Мацегора І.Л.
(підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Текст кваліфікаційної роботи магістра 94 сторінки, 157 джерел.

ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ – відантропонімний годонімікон промислових міст України та Польщі (на матеріалі м. Горлівка та м. Катовіце).

ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ – структурно-семантичні, функціональні та соціокультурні особливості назв вулиць, утворених від імен осіб, як інструментів реалізації політики пам'яті та формування ідентичності.

МЕТА РОБОТИ – здійснити комплексний зіставний аналіз відантропонімних годонімів Горлівки та Катовіце для виявлення спільних та відмінних рис у їхній системній організації, мотивації номінації та функціонуванні в умовах суспільно-політичних трансформацій.

У ході дослідження передбачається вирішити такі ЗАВДАННЯ:

1. З'ясувати теоретичні засади дослідження урбанонімії як складової міського тексту та інструменту політики пам'яті.
2. Проаналізувати історико-політичні контексти формування годоніміконів Горлівки та Катовіце в діахронії.
3. Здійснити структурно-словотвірний та семантичний аналіз відантропонімів, класифікувавши їх за сферами діяльності патронів.
4. Провести компаративний аналіз стратегій героїзації та мовної репрезентації урбанонімного простору в обох містах.
5. Визначити специфіку деколонізаційних процесів у топонімії України та Польщі на прикладі досліджуваних міст.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ – описовий метод, історико-порівняльний метод, структурно-словотвірний аналіз, метод семантичної класифікації, соціоономастичний аналіз, кількісний метод.

НАУКОВА НОВИЗНА полягає у тому, що в роботі вперше здійснено системне зіставлення годонімічних систем Горлівки та Катовіце, схарактеризовано феномен «замороженої» топонімії в умовах окупації та

протиставлено його моделі гармонізації національної та регіональної пам’яті в Польщі.

СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ – матеріали дослідження можуть бути використані у викладанні курсів з ономастики, соціолінгвістики, історії мови, а також у практичній діяльності топонімічних комісій органів місцевого самоврядування.

УРБАНОНІМІЯ, ГОДОНІМ, ВІДАНТРОПОНІМ, ГОРЛІВКА, КАТОВІЦЕ, ПОЛІТИКА ПАМ’ЯТІ, ІДЕНТИЧНІСТЬ, ДЕКОЛОНІЗАЦІЯ.

SUMMARY

Magister qualification work «Vidanthroponymic godonyms of industrial cities in Ukraine and Poland» contains 94 pages. To perform the work 157 scientific sourses were treated.

THE OBJECT OF STUDY: the vidanthroponymic godonymicon of industrial cities in Ukraine and Poland (based on the material from the cities of Horlivka and Katowice).

THE SUBJECT OF STUDY: structural-semantic, functional, and sociocultural features of street names derived from personal names as instruments for implementing memory policy and forming identity.

THE AIM OF THE WORK: to conduct a comprehensive comparative analysis of the anthroponymic place names of Horlivka and Katowice in order to identify common and distinctive features in their systematic organization, motivation for naming, and functioning in the context of socio-political transformations.

The study aims to address the following TASKS:

1. To identify the theoretical foundations of the study of urbanonymy as a component of urban text and an instrument of memory policy.

2. To analyze the historical and political contexts of the formation of place names in Horlivka and Katowice in diachrony.

3. To carry out a structural, word-formation, and semantic analysis of vidanthroponyms, classifying them according to the spheres of activity of their patrons.

4. To conduct a comparative analysis of the strategies of heroization and linguistic representation of the urbanonymic space in both cities.

5. To determine the specifics of decolonization processes in the toponymy of Ukraine and Poland using the example of the cities under study.

RESEARCH METHODS: descriptive method, historical-comparative method, structural-word-formation analysis, semantic classification method, socio-onomastic analysis, quantitative method.

THE SCIENTIFIC NOVELTY: lies in the fact that the work is the first to systematically compare the godonymic systems of Horlivka and Katowice,

characterize the phenomenon of “frozen” toponymy under occupation, and contrast it with the model of harmonization of national and regional memory in Poland.

THE SCOPE: the research materials can be used in teaching courses on onomastics, sociolinguistics, and language history, as well as in the practical activities of toponymic commissions of local self-government bodies.

URBANONYMY, GODONYM, VIDANTROPONYM, HORLIVKA, KATOWICE, MEMORY POLICY, IDENTITY, DECOLONIZATION.

ЗМІСТ

ВСТУП 10

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВІДАНТРОПОНІМНОГО ГОДОНІМІКОНУ 14

1.1. Урбанонімія в системі ономастичних дисциплін. Поняття «годонім» 14

1.2. Відантропонімні годоніми: джерела походження, способи творення та принципи класифікації 22

1.3. Годонімікон як інструмент політики пам’яті та ідеологічного маркування міського простору 35

1.4. Методологія та джерельна база зіставного дослідження годонімів 40

РОЗДІЛ 2 ВІДАНТРОПОНІМНІ ГОДОНІМИ ГОРЛІВКИ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ РАДЯНСЬКОЇ ТА ПОСТРАДЯНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ ПАМ'ЯТІ 43

2.1. Історико-політичний контекст формування годонімікону міста Горлівка (до 2014 року) 43

2.2. Структурно-семантичний аналіз відантропонімних годонімів 53

2.3. Тематична класифікація патронімів: радянський пантеон, діячі культури та локальні постаті 55

2.4. Процеси перейменувань у Горлівці: незавершений етап української політики пам'яті 58

РОЗДІЛ 3 ГОДОНІМІКОН КАТОВІЦЕ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ФОРМУВАННЯ ПОЛЬСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА СІЛЕЗЬКОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ 61

3.1. Історичні нашарування в назвах вулиць: від Пруссії до сучасної Польщі 61

3.2. Структурно-семантичний аналіз відантропонімних годонімів Катовіце . 69

3.3. Тематична класифікація патронімів: герої національно-визвольних змагань, діячі культури і науки, сілезькі постаті 77

3.4. Декомунізація та політика пам’яті після 1989 року та її вплив на годонімікон міста 83

РОЗДІЛ 4 КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ ПОЛІТИКИ ПАМ'ЯТІ В ГОДОНІМІКОНАХ ГОРЛІВКИ ТА КАТОВІЦЕ 85

4.1. Спільне та відмінне у тематичній структурі годоніміконів: кількісний та якісний аналіз 85

4.2. «Політика героїзації»: порівняння пантеонів політичних та військових діячів 92

4.3. «Культурний канон»: порівняння репрезентації діячів культури та науки 96

4.4. Моделі мовної репрезентації пам'яті та ідентичності (національної, регіональної, радянської) в годонімії двох міст 99

ВИСНОВКИ 103

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 106

ВСТУП

Актуальність дослідження. Дослідження відантропонімних годонімів (назв вулиць, утворених від імен людей) є актуальним з огляду на кілька основних суспільно-політичних та лінгвістичних чинників. Сучасний етап розвитку ономастики характеризується міждисциплінарним характером, що вимагає залучення даних з історії, соціології та культурної антропології. Актуальність урбанонімічних студій зростає через стрімкі процеси урбанізації, динамічність номінаційних та реномінаційних процесів, а також через глибокий зв'язок міських назв із культурною, соціальною та політичною історією суспільства.

Годонімікон розглядається не лише як утилітарна система, а ще як інструмент політики пам’яті та ідеологічного маркування міського простору. Власна назва є носієм позамовної інформації, культурно-історичним артефактом. Саме ця методологічна двовекторність є ключовою для урбанонімічних студій. Урбаноніми виконують символічну та культурно-історичну функцію комеморації (увічнення пам'яті про видатних осіб та події), формуючи офіційний історичний наратив міста.

Актуальність дослідження посилюється інтенсивністю процесів декомунізації та деколонізації в Україні, які розпочалися після 2014 року та були законодавчо закріплені (Закони України № 317-VIII (2015) та № 3005-IX (2023)). Ці процеси спрямовані на символічне «очищення» простору від знаків попереднього режиму та вписування нової системи цінностей. На прикладі Горлівки (Україна) та Катовіце (Польща), які пройшли різні історичні траєкторії постсоціалістичної трансформації, можна порівняти моделі «політики героїзації» та формування національної ідентичності.

Об'єкт дослідження – це відантропонімні годоніми промислових міст України та Польщі, а саме Горлівки (Донецька область, Україна) та Катовіце (Сілезьке воєводство, Польща).

Предмет дослідження – структурно-словотвірні моделі творення відантропонімних годонімів, їхня семантико-тематична структура та функціонування як маркерів ідентичності (національної, регіональної, радянської) в контексті політики пам'яті.

Мета дослідження – здійснити зіставний (компаративний) аналіз відантропонімних годонімів Горлівки та Катовіце, виявити спільні та відмінні риси у тематичній структурі годоніміконів, а також інтерпретувати отримані результати крізь призму моделей політики пам’яті.

Для досягнення мети сформульовано такі **завдання** (виходячи зі структури розділів):

1. Визначити теоретико-методологічні засади дослідження відантропонімного годонімікону, включаючи місце урбанонімії в системі ономастичних дисциплін та поняття «годонім».
2. Проаналізувати історико-політичний контекст формування годонімікону Горлівки (до 2014 року) як відображення радянської та пострадянської політики пам'яті.
3. Дослідити історичні нашарування назв вулиць міста Катовіце – від Пруссії до сучасної Польщі за допомогою структурно-семантичного аналізу відантропонімних годонімів.
4. Здійснити тематичну класифікацію патронімів в обох містах для порівняння пантеонів політичних, військових діячів, а також діячів культури та науки.
5. Проаналізувати аналіз структурних, семантичних та кількісних характеристик годоніміконів Горлівки та Катовіце Провести компаративний аналіз.
6. Схарактеризувати моделі мовної репрезентації пам'яті та ідентичності у годонімії двох міст.

Методи дослідження. Комплексний підхід роботи поєднує загальнонаукові та спеціальні лінгвістичні методи. Застосовано:

- Зіставний (компаративний) метод – для виявлення спільних і відмінних рис годоніміконів.
- Описовий метод – для інвентаризації та систематизації емпіричного матеріалу.
- Структурно-словотвірний аналіз – для вивчення формальної будови годонімів та порівняння продуктивних моделей.
- Семантичний аналіз – для класифікації матеріалу за семантико-тематичними групами.
- Кількісний аналіз – для статистичної обробки та порівняння представленості груп.
- Соціоономастичний аналіз – для інтерпретації годонімікону як соціального феномену та розкриття ідеологічних функцій назв у контексті політики пам'яті.

Наукова новизна роботи полягає у синтезі методологічних підходів української (лінгвістичний аналіз, класифікація) та польської (соціоономастична парадигма) ономастичних шкіл для інтерпретації соціальних та ідеологічних процесів, що стоять за номінацією. Вперше здійснено комплексне зіставне дослідження відантропонімних годонімів промислових міст, що демонструють контрастні моделі постсоціалістичної політики пам'яті: «героїзацію через консервацію» (Горлівка) та «героїзацію через національну селекцію» (Катовіце).

Апробація та публікації. Результати роботи обговорювалися та представлені у тезах, зокрема:

1. Грицук Юрій, Грицук Оксана Віртуальні тури містами Польщі, як інструмент міжкультурної комунікації. *Імерсивні технології в освіті : збірник матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 29 квітня 2025 р.* / за заг. ред. Носенко Ю.Г. Київ : ІЦО НАПН України, 2025. 317 с. – С. 40-43
2. Грицук Ю.В. Актуальні питання дослідження відантропонімних годонімів промислових міст України та Польщі. *Збірник наукових праць студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Молода наука-2025»: у 5 т. /*

Запорізький національний університет. – Запоріжжя : ЗНУ, 2025. – Т.3. – 378 с. – С.334-336.

3. Грицук Ю.В., Грицук О.В. Історичні нашарування в назвах вулиць міста Катовіце. *Література, психологія, педагогіка у ракурсах взаємодії: матеріали ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції (Дніпро, 6 листопада 2025 р.)*. Дніпро: ГІІМ ДВНЗ «ДДПУ», 2025. 290 с. – С.50-54.
4. Грицук Ю.В. Процеси перейменувань у Горлівці після 2014 року: незавершений етап української політики пам’яті. *Запорізькі філологічні читання, м. Запоріжжя, 5 грудня 2025 року.* Запоріжжя: ЗНУ, 2025.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВІДАНТРОПОНІМНОГО ГОДОНІМІКОНУ

1.1. Урбанонімія в системі ономастичних дисциплін. Поняття «годонім»

Основою для дослідження філологічного власних назв слугує ономастика – наукова дисципліна, що посідає особливе місце на перетині мовознавства та низки суміжних гуманітарних наук. Термін «ономастика» походить від давньогрецького виразу *ὀνομαστική* (onomastike¯), що означає «мистецтво давати імена» [1]. В українській науковій традиції утвердився також відповідник – «назвознавство» [1-4]. Предметом вивчення ономастики є власні назви, або оніми (від грец. *ὄνομα* (o´noma) – «ім'я», «назва»), з такими характеристиками, як походження, семантика, структура, системна організація, закономірності розвитку та функціонування у мові та суспільстві [4]. Об'єктом ономастики виступає онімна, або пропріальна, лексика, що у кожній мові протиставляється лексиці апелятивній, тобто загальним назвам [7]. Як зазначав український вчений Ю.О. Карпенко, специфіка власних назв та їхні відмінності від назв загальних є вагомими, і онімічні дослідження закономірно виокремилися у самостійний лінгвістичний розділ, що вимагає особливих методологічних підходів та інструментарію [5 -7].

Сучасний етап розвитку ономастики, що в українському назвознавстві позначається як академічний (з другої половини XX століття), характеризується міждисциплінарним характером [1]. Тлумачення онімних фактів неможливе без залучення даних з історії, географії, соціології, культурної антропології, етнографії та краєзнавства [4]. Інтегративна природа є перевагою ономастики, що дозволяє їй виходити за межі суто лінгвістичного аналізу. Власна назва розглядається не лише як мовна одиниця з певними формальними ознаками, а і як носій позамовної інформації, культурно-історичний артефакт. Подвійна природа оніма зумовлює двоїстий статус ономастики: у мовознавстві вона є

частиною лінгвістики, тоді як в історичній науці її розглядають як спеціальну історичну дисципліну, що вивчає власні назви як історичне джерело [8]. Така методологічна двовекторність є ключовою для урбанонімічних студій, де назви міських об'єктів є одночасно і мовними одиницями, і знаками, що фіксують складні соціальні, політичні та ідеологічні процеси [9 - 11].

З огляду на розмаїття завдань та аспектів вивчення, у сучасній ономастиці, услід за Ю.О. Карпенком, доцільно виокремлювати кілька провідних напрямів, що перебувають у стані активного розвитку [7]:

- Теоретична ономастика, що має на меті дослідження загальних закономірностей розвитку, системної організації та функціонування пропріальної лексики [7].
- Описова (дескриптивна) ономастика, що є фундаментом для всіх інших ономастичних досліджень. Її завдання полягають у збиранні, систематизації, аналізі структури та функцій онімів, а також в інтерпретації зібраного емпіричного матеріалу [7].
- Прикладна ономастика, що зосереджується на вивченні практичного функціонування власних назв у повсякденному та офіційно-діловому мовленні, розробці принципів номінації, стандартизації та кодифікації онімів [7].
- Історична (діахронічна) ономастика, що аналізує власні назви як історичне джерело, досліджуючи їхню етимологію та еволюцію у часі, дозволяє реконструювати міграційні процеси, мовні контакти та риси матеріальної і духовної культури минулих епох [10; 13].
- Літературна ономастика (поетонімія), що вивчає семантичне, стилістичне та символічне навантаження онімів у художніх творах, розглядаючи їх як певні елементи ідіостилю письменника та структури тексту [14; 15; 16].

Для впорядкування та системного опису величезного масиву власних назв у сучасній лінгвістиці, зокрема у працях українського мовознавця М.М. Торчинського, використовується поняття «ономастичний простір» [17]. Під ним розуміють структуровану сукупність усіх онімів, що функціонують у мові

певного народу для іменування реальних, гіпотетичних та уявних об'єктів [17]. Цей простір не є хаотичним нагромадженням назв; він організований ієрархічно і поділяється на окремі ономастичні поля, підполя та сектори відповідно до типу об'єкта номінації (денотата) [10].

Відповідно до денотатного принципу, ономастичний простір можна поділити на низку класів, кожен з яких є предметом вивчення окремої ономастичної дисципліни [9; 18 - 19]:

- Антропонімія – вивчає власні імена людей (антропоніми): особові імена, прізвища, імена по батькові, прізвиська, псевдоніми.
- Топонімія – досліджує власні назви географічних об'єктів (топоніми).
- Зоонімія – охоплює власні імена тварин (зооніми).
- Ергонімія – вивчає назви ділових об'єднань людей, підприємств, установ, організацій (ергоніми).
- Космонімія – досліджує назви космічних об'єктів та їхніх структур (космоніми).
- Теонімія – вивчає імена божеств (теоніми).
- Прагматонімія – аналізує назви об'єктів матеріальної культури (назви товарів, сортів, брендів).
- Ідеонімія – вивчає назви об'єктів духовної культури (назви творів мистецтва, наукових праць, медіапродуктів).

У цій розгалуженій системі топонімія (від грец. *τόπος* (to´pos) – «місце», «місцевість» та *ὄνομα* (o´noma) – «ім'я») посідає одне з центральних місць [9; 14; 20]. Це зумовлено тим, що географічні об'єкти є найбільш стабільними об'єктами людської номінативної діяльності, а їхні назви – топоніми – становлять один із найдавніших шарів лексики будь-якої мови [21]. Топонімія, у свою чергу, є складною ієрархічною системою, що включає назви різних типів географічних реалій, зокрема: гідроніми (назви водних об'єктів), ороніми (назви елементів рельєфу), ойконіми (назви населених пунктів) та урбаноніми (назви внутрішньоміських об'єктів) [14].

Урбанонімія (від лат. *urbanus* – «міський» + грец. *ὄνομα* (о´noma)) є відносно молодою, проте динамічною галуззю топоніміки, об'єктом вивчення якої є власні назви будь-яких внутрішньоміських об'єктів [9]. Її виокремлення у самостійну наукову галузь є результатом тривалих наукових пошуків і зумовлене специфікою самого об'єкта дослідження – міського простору. На відміну від природного ландшафту, місто є штучно створеним, семіотично насиченим та соціально стратифікованим середовищем, де кожен елемент, включно з його назвою, виконує складний комплекс функцій [11]. Актуальність урбанонімічних студій в Україні та світі зростає, що пов'язано зі стрімкими процесами урбанізації, динамічністю номінаційних та реномінаційних процесів у містах, а також із глибоким зв'язком міських назв з культурною, соціальною та політичною історією суспільства [22 - 24]. Вагомий внесок у становлення та розвиток української урбаноніміки зробили такі вчені, як К. Галас, І. М. Желєзняк, Ю. О. Карпенко, В. В. Лучик, І. Я. Павленко, А. А. Титаренко, М. М. Торчинський та інші [24 - 25].

Основними поняттями для цієї галузі знань є «урбанонім» та «урбанонімія». Урбанонім – це власна назва будь-якого внутрішньоміського об'єкта, як лінійного (вулиця, проспект, провулок), так і площинного (площа, парк, сквер) чи точкового (будівля, міст, пам'ятник) [20]. Сукупність урбанонімів певного міста, що розглядається як цілісна, історично сформована система, називається урбанонімією або урбанонімікономміста [20]. Ця система є «мовою міста» або його «текстом», що відображає його багатовікову історію, культурні пріоритети, панівні ідеології та соціальну структуру [12].

Функціональне навантаження урбанонімів є більш широким за номінацію та ідентифікацію об'єктів. Вони виконують цілий комплекс взаємопов'язаних функцій:

- Ідентифікаційно-адресна та орієнтаційна: це первинна, утилітарна функція, що полягає у виділенні та розрізненні однотипних об'єктів у міському просторі та забезпеченні можливості орієнтації у ньому [26].
- Інформативна: урбанонім містить імпліцитну інформацію про історію

виникнення об'єкта, його розташування, характер (наприклад, *вул. Заводська*, *вул. Набережна*), або про об'єкти, що розташовані поруч [20].

- Символічна та культурно-історична: назви слугують засобом комеморації – увічнення пам'яті про видатних особистостей, значущі історичні події, національні та культурні символи. Таким чином, урбанонім стає матеріальним втіленням «колективної пам'яті» та формує офіційний історичний наратив міста [11; 12; 30 - 34].
- Ідеологічна (політична): урбаноніми є інструментом утвердження та легітимації панівної ідеології та політичного порядку. Ця функція найяскравіше проявляється у періоди великих суспільно-політичних зламів, що супроводжуються масовими кампаніями перейменувань, спрямованими на символічне «очищення» простору від знаків попереднього режиму та вписування в нього нової системи цінностей [12; 35].
- Соціальна: назви можуть маркувати соціальний статус районів (престижні чи робітничі), відображати етнічний склад населення в минулому (*вул. Вірменська*) або професійну спеціалізацію мешканців (*вул. Гончарна*) [27; 36].

Саме через вагу символічної та ідеологічної функцій міський простір, а особливо його номінативна складова, перетворюється на своєрідне поле битви, семіотичну арену. На цій семіотичній арені різні соціальні, політичні та культурні групи змагаються за право вписати власні цінності, своїх героїв та власну версію історії у довготривалу пам'ять міського ландшафту [12]. Акти найменування та перейменування є не просто адміністративними процедурами, а саме політичними діями, спрямованими на конструювання та утвердження певної ідентичності, на контроль над офіційним наративом та легітимацію влади. Прикладом такої боротьби є сучасні дискусії та дослідження, зокрема у польській ономастиці, щодо гендерної нерівності в комеморативних практиках, де переважають урбаноніми на честь чоловіків, що відображає та водночас закріплює патріархальні суспільні структури [36]. Це перетворює дослідження

відантропонімних назв на аналіз результатів таких семіотичних змагань у конкретних історичних та політичних контекстах.

Складність та різнорідність урбанонімів зумовлюють існування кількох підходів до їхньої класифікації, що доповнюють одне одного. У сучасній європейській, зокрема українській та польській, ономастиці найбільш поширеними є такі принципи [38; 39; 26]:

- за типом іменованого об'єкта (онтологічний принцип): урбаноніми класифікуються залежно від того, який саме об'єкт вони позначають (вулиця, площа, парк тощо).
- за мотивацією найменування (семантичний/мотиваційний принцип): назви групуються за семантикою їхніх твірних основ (наприклад, утворені від імен людей, назв рослин, географічних об'єктів, абстрактних понять).
- за структурою (структурно-граматичний принцип): аналізуються структурні та словотвірні моделі урбанонімів (однослівні, словосполучення, абревіатури; суфіксальні, префіксальні утворення тощо) [23].

Порівняльний аналіз класифікаційних підходів, розроблених представниками української та польської ономастичних шкіл, дозволяє виявити як спільні риси, так і певні національні особливості в наукових підходах (табл. 1.1).

Таблиця 1.1.

Порівняльний аналіз підходів до класифікації урбанонімів в українській та польській ономастиці

Автор / Наукова школа	Основний принцип класифікації	Категорії / класи	Приклади	Джерела
А. Білецький, Н. Подольська (Українська	За типом іменованого об'єкта (онтологічний)	Годоніми (вулиці, проспекти), Агороніми	вул. Хрещатик (годонім), Майдан Незалежності	[32]

ономастична школа)		(площі, майдани), Мікрохороніми (парки, сади, цвинтарі)	(агоронім), Маріїнський парк (мікрохоронім)	
А.А. Титаренко (Сучасна українська ономастика)	Комплексний: тематичний та структурно-семантичний (мотиваційний)	Економічно-географічні (фірмоніми, ергоніми), Соціально-географічні (годоніми, агороніми). За мотивацією: відантропонімні, відтопонімні та ін.	вул. Заводська (урбанонім), вул. Тараса Шевченка (відантропонімний годонім)	[42]
Zygmunt Zagórski (Познанська ономастична школа, Польща)	За типом іменованого об'єкта (деталізований онтологічний)	1. Частини міста (dzielnice, osiedla); 2. Об'єкти комунікації (ulice, aleje, place); 3. Незабудовані зелені зони (parki); 4.	ul. Długa (об'єкт комунікації), Park Wilsona (зелена зона)	[30]

		Будівлі (kościoły, teatry); 5. Цвинтарі; 6. Водні об'єкти.		

Онтологічний підхід є базовим для обох наукових традицій. Водночас українська ономастика, зокрема у працях А.А. Титаренко, тяжіє до комплексного аналізу, поєднуючи його з мотиваційним принципом, що дозволяє розкрити семантику назв. Для цілей нашого дослідження, що фокусується на відантропонімних годонімах, такий комплексний підхід є найбільш релевантним, оскільки він дає змогу не лише констатувати, що об'єктом номінації є вулиця, а й проаналізувати зміст та мотиви вибору конкретного антропоніма для її найменування.

Центральним об'єктом магістерського дослідження є годоніми. Термін годонім (англ. hodonym) має давньогрецьке походження і утворений поєднанням слів ὁδός (hodo´s) – «шлях, дорога, вулиця» та ὄνυμα (o´nyma) – «ім'я». В англомовній та частині європейської наукової літератури також поширений синонімічний термін одонім (odonym), що походить від іншого діалектного варіанту того ж грецького кореня. У межах цієї роботи терміни «годонім» та «назва вулиці» вживаються як взаємозамінні. Отже, годонім – це вид урбаноніма, що є власною назвою лінійного комунікаційного об'єкта у межах населеного пункту, зокрема вулиці, проспекту, бульвару, провулка, набережної, узвозу, площі, майдану тощо [22].

Структурно годонім у більшості мов, зокрема в українській та польській, є двокомпонентною конструкцією, що складається з:

- Родового ідентифікатора (generic term): апелятива, що позначає тип об'єкта (вулиця, проспект, провулок; ul., al., pl.). Цей компонент є класифікувальним [41].
- Власної назви (specific term): індивідуалізуючої частини, що є унікальним

ідентифікатором об'єкта (Шевченка, Зелена, Міцкевича) [41].

Хоча така структура є майже універсальною, у різних мовних та культурних традиціях можуть існувати певні варіації, наприклад, щодо порядку компонентів або можливості опущення родового ідентифікатора [40].

Сукупність годонімів міста, що утворює його годонімікон, є динамічним та інформативним шаром урбанонімії. Саме назви вулиць, які щоденно функціонують у мовленні мільйонів містян, найповніше відображають історію та ідеологію міського простору. Годонімікон фіксує всі етапи розвитку міста, зберігаючи сліди минулих епох, зміни політичних режимів, панівні ідеології, культурні пріоритети та особливості менталітету місцевої спільноти [12]. Дослідження годонімікону дозволяє реконструювати «лінгвістичний ландшафт» міста [36] та прочитати його «текст» [31], розшифровуючи закладені в ньому культурні та історичні коди. Вивчення відантропонімних годонімів, тобто назв вулиць, утворених від власних імен людей, дає можливість простежити, який саме група або сукупність героїв (антигероїв тощо) формується та підтримується в офіційному публічному дискурсі на певному історичному етапі [44; 45]. Аналіз структури, національної, професійної та гендерної належності увічнених постатей і є одним із завдань нашого дослідження.

1.2. Відантропонімні годоніми: джерела походження, способи творення та принципи класифікації

Дослідження назв міських об’єктів, зокрема вулиць, потребує визначення термінологічного апарату та розуміння місця об’єкта вивчення в ієрархічній системі ономастичної науки. Ономастика як лінгвістична дисципліна, що вивчає власні назви (оніми), їх історію, закономірності розвитку та функціонування, є теоретичним фундаментом для пропріального дослідження [46]. У межах ономастичного простору виокремлюється низка взаємопов’язаних класів та підкласів онімів.

Найзагальнішою категорією є онім (від грец. *ὄνομα* – «ім'я, назва»), або власна назва (nomen proprium), що визначається як мовна одиниця, що слугує для ідентифікації та індивідуалізації унікального об'єкта з-поміж низки однотипних [47 - 49]. Оніми протиставляються апелятивам (загальним назвам) і мають здатність до прямої референції, тобто вказують на денотат безпосередньо, а не через поняття [48].

Серед розмаїття онімів одним із найбільших класів є топоніми – власні назви будь-яких географічних об'єктів, як природних, так і створених людиною [49; 51]. Топоніміка, що вивчає ці назви, є однією з розроблених галузей ономастики. У структурі топонімікону виділяють, зокрема, ойконіми (назви населених пунктів) та урбаноніми (назви внутрішньоміських об'єктів).

Урбанонімія охоплює назви площ (агороніми), будівель, мостів та, що є центральним для нашого дослідження, лінійних об'єктів міської інфраструктури. Назви вулиць, проспектів, бульварів, провулків, набережних тощо об'єднуються терміном годоніми (від грец. *ὁδός* – «шлях, вулиця» та *ὄνομα* – «ім'я»). Годонімікон будь-якого міста є динамічною системою, що відображає його історію, культуру, ідеологічні пріоритети та соціальні зміни.

Основним об'єктом нашого дослідження є відантропонімний годонім – назва вулиці, що утворена від антропоніма, тобто власної назви людини (імені, прізвища, псевдоніма тощо). Ключовою семантичною ознакою таких годонімів є їхня меморіальна, або комеморативна, функція. На відміну від інших типів назв, що можуть вказувати на приналежність (наприклад, історичні назви хуторів), відантропонімні годоніми у сучасному урбаністичному просторі відповідають на питання не стільки «чий?», скільки «на чию честь?» [50]. Глорифікаційна семантика перетворює населений пункт на простір, де закарбовано пам'ять про видатних, на думку суспільства чи влади, особистостей.

Наше дослідження спирається на теоретичні напрацювання провідних ономастичних шкіл України та Польщі, які, маючи спільне слов'янське коріння, розвинули дещо відмінні, але взаємодоповнювальні методологічні підходи.

Українська ономастична школа зробила вагомий внесок у накопичення емпіричної бази та розробку окремих ономастичних напрямів. Фундаментальними для української ономастики є праці Ю.О. Карпенка, який не лише обґрунтував виділення таких субдисциплін, як літературна ономастика, а й доклав зусиль до систематизації та впорядкування онімного матеріалу України, що стало підґрунтям для подальших досліджень [51; 52]. Важливими для розуміння етимології та типології українських топонімів є праці В.В. Лучика, який досліджував як народну, так і наукову етимологію назв, а також розробляв принципи їх типологічного аналізу [46; 49; 53]. Українська традиція характеризується детальною класифікацією матеріалу та його аналізу в історичному контексті.

Польська ономастична школа відома своїми системними теоретичними узагальненнями та розробкою класифікаційних парадигм. Одним із засновників сучасної польської ономастики є Станіслав Роспонд, який запропонував комплексні моделі класифікації власних назв, розробляв термінологічний апарат і вивчав структуру та походження етнонімів [54; 55]. Його праці заклали основу для структурного підходу в польській ономастиці. Вагомий внесок у систематизацію ономастичних знань зробив Казимеж Римут, зокрема через укладання бібліографічних покажчиків, що є інструментом для поколінь дослідників [56]. Польські вчені приділяють увагу розробці загальних теоретичних моделей, як-от розмежування історико-етимологічної та соціоономастичної парадигм, що дозволяє аналізувати оніми не лише як мовні одиниці, а і як соціальні феномени [57].

Порівняння підходів обох шкіл виявляє їхні комплементарні риси. Якщо українська ономастика надає потужну емпіричну та класифікаційну базу для аналізу конкретного мовного матеріалу, то польська ономастика пропонує широкі теоретичні рамки для інтерпретації соціальних функцій та ідеологічного навантаження онімів. Синтез цих двох підходів є методологічною основою нашої роботи: детальний лінгвістичний аналіз відантропонімних годонімів Горлівки та Катовіце, здійснений на засадах української класифікаційної традиції, буде

інтерпретовано крізь призму соціоономастичних концепцій, розроблених у польській науці. Такий гібридний підхід дозволить не лише описати й порівняти два годонімікони, а й розкрити глибинні соціальні, культурні та ідеологічні процеси, що стоять за практиками міської номінації.

Відантропонімні годоніми є не просто ідентифікаторами, а й важливими носіями культурної пам'яті та ідеології. Вибір особи, на честь якої називають вулицю, є свідомим актом комеморації, що відображає систему цінностей суспільства у певний історичний період.

Основою мотивації при творенні відантропонімних годонімів є їхня меморіальна функція, що реалізується через «глорифікаційну семантику» [50]. Цей термін вказує на те, що назва надається з метою прославлення, увіковічення пам'яті про особу, чий внесок у життя нації, регіону чи міста визнається значущим. Такі назви-вшанування становлять значну частину урбанонімної системи і є чутливими до суспільних змін. Вибір патронів для вулиць є актом символічної політики, за допомогою якого влада (місцева чи державна) формує офіційний наратив історії та конструює пантеон національних героїв, тим самим впливаючи на колективну свідомість громадян.

Антропоніми, що стають твірною базою для годонімів, можна згрупувати за кількома основними тематичними категоріями, що відображають пріоритети суспільства.

- Діячі національної культури, мистецтва та науки. Ця група є однією з найстабільніших і найменш контроверсійних. Імена видатних письменників, поетів, композиторів, художників, учених зазвичай зберігаються в годоніміконі навіть за зміни політичних режимів. Вони уособлюють культурний канон нації та є маркерами національної ідентичності. Прикладами є вул. Івана Франка, вул. Лесі Українки, вул. Василя Стуса в Україні [58; 59] та ul. Adama Mickiewicza, ul. Fryderyka Chopina, ul. Marii Curie-Skłodowskiej у Польщі. Пріоритетність цієї групи зросла у пострадянський період [60].
- Державні, політичні та військові діячі. Ця категорія є найбільш динамічною

та ідеологічно навантаженою. Вона включає імена монархів, гетьманів, президентів, революціонерів, партійних лідерів та полководців. Саме ця група зазнає великих змін під час політичних трансформацій, оскільки відображає панівну на даний момент ідеологію та офіційну версію історії [50; 53].

- Місцеві та регіональні постаті. Ушанування пам'яті осіб, які мали безпосередній стосунок до історії міста чи регіону (засновники, видатні мери, місцеві митці, науковці, благодійники), сприяє формуванню та зміцненню локальної ідентичності [61; 62]. Ці назви створюють унікальний ономастичний ландшафт міста, відрізняючи його від інших.
- Релігійні діячі та святі. Ця група відображає історичну роль релігії у житті суспільства. Такі назви більш поширені у Польщі, де католицька традиція має глибоке коріння (напр., ul. św. Jana в Катовіце [103]), але зустрічаються і в Україні, особливо в західних регіонах або як результат повернення історичних назв (напр., вул. Свято-Миколаївська [58]).

Процеси перейменування вулиць, що розгорнулися в Україні та Польщі після падіння комуністичного режиму, є прикладом політики пам'яті в дії. Хоча обидві країни мали спільну мету – позбутися тоталітарної спадщини в топоніміці, – ці процеси мали суттєві відмінності [63].

Спільні риси полягали у законодавчому закріпленні необхідності усунення назв, пов'язаних із комуністичним режимом, його діячами, подіями та символами. І в Україні, і в Польщі цей процес був спрямований на відновлення національної історичної пам'яті та утвердження нових ціннісних орієнтирів [53; 63]. Однак відмінності між цими процесами є значущими.

- Масштаб: Декомунізація в Україні, особливо її остання хвиля після 2014 року, була більш масштабною, ніж у Польщі. Це пояснюється глибшою та тривалішою радянізацією українського символічного простору, особливо у південно-східних регіонах, до яких належить і Горлівка [63].
- Характер: Основна відмінність полягає у тому, що для України декомунізація пов'язана з дерусифікацією – процесом подолання наслідків багатовікової

російської імперської політики та утвердження власної культурної суб’єктності. Якщо у Польщі йшлося переважно про розрахунок із комуністичним минулим, то в Україні це водночас є елементом протистояння сучасній російській агресії та утвердження національної ідентичності.

- Стратегії нових номінацій: Дослідження показують, що в Україні під час перейменувань частіше обирали нейтральні, історичні або локально значущі назви, що могло бути результатом пошуку компромісу в суспільстві. У Польщі спостерігалася сильніша тенденція до створення єдиного загальнонаціонального пантеону героїв [63].

Годонімікон є живою системою, що реагує на актуальні події.

- Герої сучасності: В Україні після 2014 року виник великий пласт нових комеморацій, присвячених героям Революції Гідності та загиблим учасникам російсько-української війни (воїнам АТО/ООС) [60; 53]. Це свідчить про динамічність ономастичного простору, що миттєво фіксує національні трагедії та подвиги.
- Геополітичний вимір: Показовою є тенденція до появи в українських містах вулиць, названих на честь польських діячів (напр., Юзефа Лободовського, генерала Владислава Андерса в Луцьку [64]). Це є відображенням зміцнення українсько-польського стратегічного партнерства та виявом вдячності за підтримку в боротьбі проти російської агресії. Такі номінації перетворюють годонімію на інструмент міжнародної політики та маркер цивілізаційної солідарності.

Таким чином, аналіз мотиваційних чинників показує, що годонімікон не є статичним набором назв. В Україні він функціонує як активний фронт у сучасній ідеологічній та культурній боротьбі, виконуючи мобілізаційну та ідентичнісну функцію. У Польщі він більшою мірою виконує функцію історичної педагогіки та консолідації вже сформованого національного наративу. Годонімікони Горлівки та Катовіце є не просто порівнюваними об'єктами, а артефактами двох різних національних проєктів, що розвиваються за різних історичних умов та викликів.

Філологічний аналіз відантропонімних годонімів неможливий без детального розгляду способів їх творення. Українська та польська мови, будучи близькоспорідненими, демонструють як спільні, так і відмінні риси у формуванні цього класу урбанонімів.

В українській годонімії домінують два основні способи творення назв від антропонімів: морфолого-синтаксичний та лексико-семантичний (утворення прикметника).

- Морфолого-синтаксичний спосіб. Цей спосіб полягає у поєднанні родової назви (апелятива вулиця, проспект, провулок тощо) з антропонімом у певній відмінковій формі. Найпоширенішими є такі моделі:
  - Модель «Загальна назва (ЗН) + Прізвище (у Родовому відмінку однини)». Приклади: вулиця Грушевського, проспект Бажана. Ця модель була домінантною у радянський період. Її недоліками є потенційна омонімія (незрозуміло, про кого саме йдеться, якщо є кілька відомих осіб з однаковим прізвищем) та певна знеособленість, зведення постаті до символічного прізвища [65].
  - Модель «ЗН + Ім’я + Прізвище (у Називному відмінку)». Приклади: вулиця Василя Стуса [58], вулиця Леоніда Каденюка [59; 66]. Ця модель стала надзвичайно продуктивною в період після відновлення незалежності, особливо у ході декомунізації. Вона вважається більш інформативною, точною та відповідає європейським номінативним традиціям, де пріоритет надається повній ідентифікації особи [65].
- Моделі з додатковими компонентами. Часто до складу назви входять титули, звання чи професії, що додатково конкретизують постать: вулиця Генерала Карбишева [58], вулиця Академіка Богомольця [59], вулиця Лікаря Митропольського [65].
- Лексико-семантичний спосіб (ад’єктивація). Цей спосіб передбачає утворення відносного прикметника від антропоніма за допомогою суфіксів. Найпродуктивнішими є суфікси -ськ(ий), -івськ(ий), -инськ(ий): вулиця Пушкінська [58], вулиця Хмельницька. Такі назви є лаконічними, однак

можуть бути семантично неоднозначними, оскільки не завжди зрозуміло, чи походять вони від антропоніма, чи від співзвучного топоніма (напр., Київська – від міста Київ, а не від особи).

Еволюція структурних моделей в українській годонімії є лінгвістичним маркером глибинних соціокультурних змін. Свідомий перехід від радянської моделі «ЗН + Прізвище (Р.в.)» до європейської моделі «ЗН + Ім’я + Прізвище (Н.в.)» свідчить не просто про зміну стилістичних уподобань, а про ціннісний зсув – від знеособленого колективістського символу до індивідуалізованої, конкретної історичної постаті. Це є мовним виявом дерадянізації та цивілізаційної переорієнтації країни.

У польській мові, як і в українській, відантропонімні годоніми утворюються переважно синтаксичним шляхом, проте структурні моделі мають свої особливості [67; 68]:

- Синтаксична модель. Це домінантний спосіб, що полягає у поєднанні апелятива (ulica, aleja, plac) з антропонімом, який зазвичай стоїть у родовому відмінку (dopełniacz).
- Модель "ul. + Imię (D.) + Nazwisko (D.)". Наприклад: ulica Juliusza Słowackiego, aleja Wojciecha Korfantego. Це найпоширеніша, офіційна та стилістично нейтральна конструкція, що забезпечує повну ідентифікацію патрона.
- Модель "ul. + Nazwisko (D.)". Наприклад: ulica Bocheńskiego. Скорочений варіант, що також є досить поширеним.
- Модель з титулами/званнями. Як і в українській мові, ця модель є продуктивною для вшанування військових, шляхти, науковців: ulica Generała Stefana Grota-Roweckiego [103], ulica Błogosławionego Edmunda Bojanowskiego.

- Прикметникова модель. Утворення прикметників від антропонімів для номінації вулиць у сучасній польській мові є значно менш продуктивним, ніж в українській. Цей спосіб є більш характерним для назв, утворених від топонімів (ulica Opolska) або апелятивів (ulica Rolnicza) [103; 69].

Порівняльний аналіз (табл. 1.2) показує, що в польській годонімії синтаксична модель з повним іменем та прізвищем у родовому відмінку є усталеною, стабільною нормою. Натомість в Україні спостерігається динамічний процес переходу від однієї синтаксичної моделі до іншої, що є лінгвістичним віддзеркаленням суспільно-політичної трансформації. Стабільність польської системи слугує контрастним тлом, на якому відображається процес зміни в українському годоніміконі.

Таблиця 1.2

Порівняльний аналіз структурно-словотвірних моделей

Критерій	Українська мова	Польська мова
Основна синтаксична модель	ЗН + Ім'я + Прізвище (Н.в.) (сучасна) / ЗН + Прізвище (Р.в.) (радянська)	ul. + Imię (D.) + Nazwisko (D.)
Приклад	вулиця Василя Стуса / вулиця Стуса	ulica Adama Mickiewicza
Прикметникова модель	Продуктивна (суфікси -ськ-, -івськ-)	Менш продуктивна для антропонімів
Приклад	вулиця Мазепинська	(Менш поширена, частіше від топонімів)
Використання титулів	Поширене: вулиця Генерала Агрікова	Поширене: ulica Generała Andersa

Для аналізу відантропонімного годонімікону необхідно застосувати комплексну методологію, що поєднує різні принципи класифікації. Окремі підходи дозволяють висвітлити різні аспекти досліджуваного явища – від формального опису до розкриття глибинних соціальних функцій. У науковій

літературі виокремлюють семантико-тематичний, мотиваційний та функціональний (соціоономастичний) підходи.

Семантико-тематична класифікація – це найбільш поширений та базовий підхід, що ґрунтується на групуванні годонімів за сферою діяльності або соціальною роллю особи-патрона. Така класифікація дозволяє створити «колективний портрет» простору, увічненого в назвах вулиць міста, та визначити, які групи постатей є пріоритетними для даної спільноти. На основі аналізу наукових джерел [50] можна виділити такі основні семантико-тематичні групи:

- Діячі духовної сфери: письменники, поети, художники, композитори, актори, режисери.
- Державні, політичні та громадські діячі: правителі, гетьмани, президенти, партійні лідери, революціонери, дисиденти.
- Військові діячі: полководці, генерали, офіцери, герої воєн.
- Науковці, освітяни та винахідники: вчені різних галузей, лікарі, вчителі, інженери.
- Релігійні діячі: святі, патріархи, єпископи, священники.
- Спортсмени та мандрівники.
- Місцеві діячі: особи, чия діяльність мала важливе значення для конкретного міста чи регіону.

Ця класифікація є початковим кроком аналізу, оскільки дає змогу кількісно оцінити представленість різних сфер суспільного життя в годоніміконі та порівняти ціннісні пріоритети різних міст чи історичних епох.

Мотиваційна класифікація, на відміну від описового семантичного підходу, заглиблюється у причини та обставини номінації, аналізуючи зв'язок між патроном та об'єктом. Продуктивною є класифікаційна модель, запропонована О.Б. Негер на матеріалі урбанонімів Закарпаття [62]. Вона пропонує розрізняти назви за типом та ступенем мотивації.

По-перше, вводиться розмежування між «меморіальними назвами» та «назвами-вшануваннями». Меморіальні назви увічнюють пам'ять про особистостей чи події минулого, що вже відійшли в історію, з метою їх

збереження в колективній пам'яті. Назви-вшанування, натомість, віддають шану явищам, актуальним на момент номінації (напр., професіям, містам-побратимам) [62].

По-друге, пропонується класифікація за ступенем мотивації, тобто за наявністю реального зв'язку між патроном та містом:

- Пряма (об’єктивна) мотивація: особа народилася, жила, працювала або здійснила щось визначне безпосередньо в цьому місті чи на цій вулиці. Це найбільш обґрунтовані та «сильно вмотивовані» назви.
- Опосередкована мотивація: особа не мала прямого зв'язку з містом, але її діяльність мала для нього чи для регіону опосередковане значення (напр., дослідник, що вивчав цей край).
- Відсутність об’єктивної мотивації («слабо вмотивовані назви»): особа не має жодного стосунку до цієї місцевості. Такі назви є ідеологічними, вони проєктують загальнодержавний або партійний наратив на локальний простір. Типовим прикладом є масове найменування вулиць у містах УРСР на честь радянських партійних та військових діячів, які ніколи не мали стосунку до України [62].

Ця класифікація дозволяє аналізувати не лише *кого* вшановують, а й *чому* і *як*, розкриваючи механізми конструювання історичної пам'яті на локальному рівні.

Для досягнення найвищого рівня теоретичного узагальнення доцільно залучити концепції соціоономастичної парадигми, що розробляється, зокрема, у польській науці [57]. Цей підхід розглядає власні назви не як ізольовані мовні одиниці, а як інструменти соціальної комунікації, що функціонують у певному суспільному контексті. Соціоономастика досліджує, як соціальні чинники (політика, ідеологія, влада, соціальна структура) впливають на вибір, функціонування та зміну онімів [57;, 70; 71].

Важливим для нашого дослідження є поняття «онімічної ідентичності» (onymic identity). Воно означає колективну ідентичність певної соціальної групи (мешканців міста, нації), що формується та виражається через систему власних

назв, що їх використовує ця група [57]. Годонімікон міста, таким чином, є не просто довідником, а текстом, що транслює певну версію ідентичності. Зміна годонімікону є актом переписування цього тексту, а отже – свідомим актом конструювання нової колективної ідентичності.

Поєднання трьох підходів створює трирівневу модель аналізу. Розглянемо її на прикладі гіпотетичного перейменування вулиці *Леніна* на вулицю *Василя Стуса* у Горлівці.

- Рівень 1 (Семантичний): Відбувається зміна тематичної групи патрона – з «політичного діяча (тоталітарного лідера)» на «діяча культури (поета, дисидента)».
- Рівень 2 (Мотиваційний): Змінюється ступінь мотивації. Ленін не мав жодного стосунку до Донбасу (відсутність об'єктивної мотивації, ідеологічне нав'язування). Василь Стус, навпаки, народився на Вінниччині, але жив, навчався і працював у Донецьку, є однією з найвидатніших постатей, пов'язаних з цим регіоном (пряма мотивація).
- Рівень 3 (Соціоономастичний): Аналізується функція цього перейменування. Це акт символічного розриву з тоталітарним радянським минулим та утвердження нової онімічної ідентичності міста. Ця ідентичність ґрунтується на цінностях української культури, інтелектуального спротиву, прав людини та регіональної гордості за свого видатного земляка.

Наведемо синтезовану модель для класифікації відантропонімних годонімів (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Синтезована модель для класифікації відантропонімних годонімів

Рівень аналізу	Ключове питання	Критерії класифікації	Наукова основа
1. Семантико-тематичний (Описовий)	Хто є патроном?	Сфера діяльності: культура, політика, наука, військова справа, місцевий діяч тощо.	Традиційна ономастика [50]
2. Мотиваційний (Реляційний)	Який зв'язок між патроном та містом?	Ступінь мотивації: пряма, опосередкована, відсутня. Тип: меморіальна назва vs. назва-вшанування.	Концепція О.Б. Негер [62]
3. Соціоономастичний (Функціональний)	Чому цього патрона обрано? Яку функцію виконує назва?	Ідеологічна функція, формування колективної пам'яті, конструювання "онімічної	Соціоономастична парадигма [57]

		ідентичності", відображення суспільних цінностей.	

Таким чином, синтезована методологія дозволяє перейти від констатації фактів до глибокого багатовимірного аналізу відантропонімних годонімів як важливого елемента культурного та політичного ландшафту.

1.3. Годонімікон як інструмент політики пам’яті та ідеологічного маркування міського простору

Міський простір не є нейтральним. Він є давнім рукописом, на якому нашаровуються сліди різних історичних епох, ідеологій та соціальних практик. Одним із інструментів символічного освоєння та маркування цього простору є урбанонімія, а надто її відантропонімна складова. Назви вулиць, площ та інших об'єктів є не просто утилітарними ідентифікаторами, а й носіями символічного капіталу, що відображають боротьбу за контроль над колективною пам'яттю [76].

Політика пам'яті (memory politics) визначається як сукупність дій, спрямованих на конструювання, підтримку або перегляд певних уявлень про минуле з метою легітимації чинного політичного та соціального порядку [76; 77]. У цьому контексті міський ландшафт перетворюється на «memoryscape» – простір пам'яті, де матеріалізуються офіційні історичні наративи. Годонімікон стає основним елементом цього простору, адже він щоденно транслює мешканцям міста певну версію історії, нав'язуючи простір «правильних» героїв та маркуючи «важливі» події [78; 79].

Таким чином, процес найменування та перейменування вулиць є не технічною, а політичною дією, актом символічної влади, що фіксує в міському тексті перемогу однієї ідеології над іншою [80]. Зміна назв вулиць є формою де-комеморації (стирання пам'яті про попередників) та ре-комеморації (увічнення

нових героїв), що перетворює міський простір на площу ідеологічних битв, або «воєн пам'яті» [78; 79].

Процеси трансформації годоніміконів в Україні та Польщі (табл. 1.4) після падіння комуністичних режимів є прикладом свідомої державної політики пам'яті, що спирається на відповідну законодавчу базу та діяльність спеціалізованих інституцій.

В Україні політика очищення символічного простору пройшла кілька етапів, що відображають еволюцію національної ідентичності та геополітичної ситуації.

- Законодавчою основою політики очищення є наступні фактори:
  - Декомунізація: Важливим документом був Закон України № 317-VIII «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» від 9 квітня 2015 року [81]. Цей закон встановив правові підстави для системного усунення з публічного простору, зокрема з топоніміки, назв, пов'язаних із діячами та подіями комуністичного режиму.
  - Деколонізація (Дерусифікація): Повномасштабне вторгнення Росії у 2022 році актуалізувало необхідність не лише декомунізації, а й подолання наслідків багатовікової російської імперської політики. Це призвело до ухвалення 21 березня 2023 року Закону «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» [82]. Цей процес спрямований на відновлення української історичної пам'яті та утвердження власної культурної суб'єктності [83; 84; 85].
- Інституційними акторами є такі учасники:
  - Український інститут національної пам'яті (УІНП): Ця інституція відіграє роль експертного та рекомендаційного центру. УІНП готує списки топонімів, що підлягають перейменуванню, надає історичні довідки та рекомендації органам місцевого самоврядування [87]. Хоча його

висновки не є юридично зобов'язуючими для місцевих рад, вони слугують орієнтиром і є підставою для ухвалення рішень, особливо якщо місцева влада не виконує вимоги закону вчасно [88].

- Органи місцевого самоврядування: Основна відповідальність за реалізацію законів лежить на місцевих радах, які мають ініціювати громадські обговорення та ухвалювати остаточні рішення про перейменування [84].
- Обласні військові адміністрації (ОВА): У разі, якщо місцева влада не виконує вимоги закону у встановлені терміни, повноваження з перейменування переходять до голів ОВА [89].

У Польщі процес декомунізації також був закріплений законодавчо, проте характеризується більш централізованою та жорсткою інституційною моделлю.

- Законодавчою основою є такі закони:
  - Ключовим актом є Закон від 1 квітня 2016 року «Про заборону пропаганди комунізму чи іншого тоталітарного устрою назвами...» [90]. Закон зобов'язав органи місцевого самоврядування змінити назви, що увічнюють осіб, організації, події чи дати, які символізують комунізм, зокрема репресивну систему влади в Польщі у 1944–1989 роках.
- Інституційними акторами є такі:
  - Інститут національної пам'яті (IPN): На відміну від українського аналога, польський IPN наділений біль широкими повноваженнями. Його роль не лише консультативна, а й експертно-контролююча [92]. Висновки IPN щодо відповідності тієї чи іншої назви закону є обов'язковими для органів влади [93].
  - Воєвода: Якщо орган місцевого самоврядування не змінює назву, що підпадає під дію закону, воєвода (голова регіональної адміністрації) після отримання висновку від IPN видає «розпорядження заступника» (zarządzenie zastępcze), яким самостійно надає нову назву [91]. Це створює ефективний механізм примусу до виконання закону, хоча й обмежує автономію місцевих громад.

Процес зміни годонімікону супроводжується соціальними та політичними конфліктами. Він відзеркалює розбіжності в історичних уявленнях різних соціальних груп і стає полем зіткнення локальної та національної пам'яті.

Таблиця 1.4.

Порівняльний аналіз інституційного забезпечення політики пам'яті

Критерій	Україна	Польща
Ключовий закон	Закон № 317-VIII (2015), Закон про деколонізацію (2023)	Закон про заборону пропаганди комунізму (2016)
Основний інститут	Український інститут національної пам'яті (УІНП)	Instytut Pamięci Narodowej (IPN)
Роль інституту	Експертно-рекомендаційна	Експертно-контролююча, надання обов'язкових висновків
Механізм реалізації	Рішення місцевої ради; у разі невиконання – розпорядження голови ОВА	Рішення місцевої ради; у разі невиконання – «розпорядження заступника» воєводи на підставі висновку IPN
Ступінь централізації	Помірний, з акцентом на ролі місцевих громад	Високий, з сильним впливом центральних інституцій (IPN, воєвода)

Порівняємо інституційне забезпечення політики пам'яті в Україні та Польщі.

- Опір змінам та локальна ідентичність: В обох країнах фіксуються випадки спротиву перейменуванням з боку місцевих громад. Часто це пов'язано не стільки з ідеологічною прихильністю до старих назв, скільки зі звичкою та сприйняттям назви як частини локальної історії, позбавленої первинного ідеологічного навантаження [96]. Такі конфлікти демонструють напругу між «згори донизу» (top-down) політикою національної пам'яті та «знизу догори» (bottom-up) локальними ідентичностями [97; 98].
- Конкуренція нових героїв: Особливо гострою проблемою в Україні було питання вшанування героїв сучасної російсько-української війни. З одного боку, існує суспільний запит на увічнення пам'яті загиблих захисників. З іншого боку виникають складні етичні дилеми та конфлікти, коли на одну вулицю претендують родини кількох загиблих героїв, або коли лунають побоювання щодо перетворення міст на «суцільні кладовища» [99]. Це призводить до того, що деякі міські ради тимчасово призупиняють практику найменування вулиць на честь загиблих воїнів, шукаючи інші форми комеморації [100].
- «Нейтральні» назви як форма компромісу або саботажу: У деяких громадах, щоб уникнути гострих дискусій, місцева влада обирає «нейтральні» назви (напр., *Квітнева, Зоряна, Бузкова*) [89]. Іноді це є пошуком компромісу, а іноді – формою прихованого саботажу державної політики пам'яті, коли ідеологічно значущі імена замінюються на назви, позбавлені будь-якого історичного та культурного навантаження.

Отже, годонімікон є не лише відображенням історії, а й інструментом її творення та полем ідеологічної боротьби. Аналіз законодавчих механізмів, ролі державних інституцій та суспільних конфліктів, що супроводжують процеси перейменувань в Україні та Польщі, дозволяє зрозуміти глибинні відмінності у їхніх національних проєктах політики пам'яті. Якщо в Польщі цей процес є більш централізованим і спрямованим на утвердження єдиного канону, то в Україні він є більш динамічним, децентралізованим і пов'язаним із викликами сучасної війни та формуванням нової, постколоніальної ідентичності.

1.4. Методологія та джерельна база зіставного дослідження годонімів

Для досягнення поставленої мети та реалізації завдань магістерської роботи застосовано комплексний підхід, що поєднує загальнонаукові та спеціальні лінгвістичні методи. З огляду на міждисциплінарний характер теми, що перебуває на перетині ономастики, історії, соціології та політології, методологія дослідження має інтегративний характер [101].

Провідним у роботі є зіставний (компаративний) метод, що дозволяє виявити спільні та відмінні риси у відантропонімних годоніміконах Горлівки та Катовіце, встановити типологічні паралелі та унікальні особливості кожної з урбанонімних систем, зумовлені різними історичними, культурними та політичними контекстами.

На різних етапах дослідження застосовуються такі методи:

- Описовий метод: Використовується на етапі збору та первинної систематизації матеріалу. Він передбачає суцільну вибірку відантропонімних годонімів з джерельної бази, їх інвентаризацію та створення корпусу дослідження [10].
- Структурно-словотвірний аналіз: Спрямований на вивчення формальної будови годонімів, виявлення та порівняння продуктивних словотвірних моделей, за якими утворюються відантропонімні назви в українській та польській мовах.
- Семантичний аналіз: Застосовується для класифікації зібраного матеріалу за семантико-тематичними групами, що дозволяє структурувати годонімічний простір обох міст за сферами діяльності патронів-епонімів.
- Кількісний аналіз: Використовується для статистичної обробки отриманих даних, зокрема для визначення питомої ваги відантропонімних годонімів у загальному урбаноніміконі, а також для кількісного порівняння представленості різних семантичних груп та структурних моделей в обох містах.

- Соціоономастичний аналіз: Дозволяє інтерпретувати годонімікон як соціальний феномен, розкрити ідеологічні функції назв, їхній зв'язок із політикою пам'яті та процесами конструювання національної та локальної ідентичності.

Формування репрезентативної джерельної бази є ключовою передумовою для об'єктивного зіставного аналізу. Джерельна база роботи складається з кількох основних блоків [102].

- Офіційний перелік урбанонімів:
  - Для міста Катовіце: Основним джерелом є офіційні реєстри та переліки вулиць, площ та інших міських об'єктів, опубліковані на офіційному порталі міста Катовіце та в супутніх муніципальних документах [103]. Додатково залучалися матеріали, пов'язані з процесом декомунізації, зокрема рішення міської ради та консультації з мешканцями [104, 105].
  - Для міста Горлівка: З огляду на тимчасову окупацію міста з 2014 року, збір актуальних даних є ускладненим. Джерельною базою для цього міста слугують:
    - Офіційні переліки вулиць, затверджені органами місцевого самоврядування до 2014 року.
    - Матеріали та рекомендації Українського інституту національної пам'яті щодо перейменувань у рамках законів про декомунізацію та деколонізацію, що стосуються населених пунктів Донецької області.
    - Історичні довідники та картографічні матеріали, що фіксують стан годонімікону міста в різні періоди.
- Спеціалізовані довідкові видання:
  - Для аналізу семантики годонімів Катовіце використовується лексикон «Patronowie katowickich ulic i placów», що містить біографічні довідки про осіб, на честь яких названо вулиці [71].
  - Для української частини дослідження залучаються аналогічні краєзнавчі та ономастичні довідники по містах Донбасу та України загалом.
- Нормативно-правові акти:

- Закони України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» (2015) та «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії2 (2023).
- Закон Республіки Польща «Про заборону пропаганди комунізму чи іншого тоталітарного устрою назвами...» (2016).
- Аналіз цих документів є необхідним для розуміння правових рамок та ідеологічних засад політики пам'яті в обох країнах.

- Наукова література: Теоретичним підґрунтям роботи є праці провідних українських та польських ономастів, істориків, соціологів, присвячені теорії онімії, урбаноніміці, словотвору, політиці пам'яті та проблемам посткомуністичних трансформацій [108; 109; 110].

Дослідження проводитиметься в кілька послідовних етапів:

- Підготовчий етап: Опрацювання теоретичної бази, літератури, визначення методологічного апарату, збір та систематизація емпіричного матеріалу – формування корпусу відантропонімних годонімів Горлівки та Катовіце.
- Аналітичний етап: Застосування структурно-словотвірного та семантико-тематичного аналізу до годоніміконів кожного міста окремо. Проведення кількісного аналізу.
- Зіставний етап: Порівняльний аналіз структурних, семантичних та кількісних характеристик годоніміконів Горлівки та Катовіце.
- Інтерпретаційно-узагальнюючий етап: Інтерпретація отриманих результатів у межах соціоономастичної парадигми, формулювання висновків щодо ролі відантропонімних годонімів як інструменту політики пам'яті та ідеологічного маркування простору в досліджуваних містах.

Такий комплексний підхід та літературна база дозволять провести всебічне, глибоке та об'єктивне зіставне дослідження відантропонімних годонімів Горлівки та Катовіце.

РОЗДІЛ 2
ВІДАНТРОПОНІМНІ ГОДОНІМИ ГОРЛІВКИ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ РАДЯНСЬКОЇ ТА ПОСТРАДЯНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ ПАМ'ЯТІ

2.1. Історико-політичний контекст формування годонімікону міста Горлівка (до 2014 року)

Годонімічний простір міста Горлівка, що склався до 2014 року, являє собою предмет наукового інтересу як соціокультурне явище, де домінантним є радянський ідеологічний пласт. Функціонально годонімікон виходить за межі утилітарної навігаційної системи, перетворюючись на кодифікований «символічний ландшафт», що виконує завдання трансляції та ретрансляції державного історичного наративу. Об'єктом дослідження є процес формування та подальшої консервації цього ландшафту. Горлівка розглядається як репрезентативний кейс індустріального міста Донеччини, чия модерна урбаністична ідентичність формувалася синхронно з реалізацією радянського ідеологічного проєкту.

Теоретико-методологічною основою аналізу слугують концепція «політики пам’яті» та теорія «місць пам’яті» (lieux de mémoire), розроблені у працях Алейди Ассман та П’єра Нора. У межах цієї парадигми топоніміка інтерпретується як один з інструментів державних комеморативних практик, спрямованих на легітимацію владних структур та конструювання колективної ідентичності [111]. Топонімічні об'єкти, зокрема годоніми, стають знаряддям реалізації політичних цілей, маркуючи урбаністичний простір відповідно до панівного історичного наративу [112].

Годонімікон Горлівки є класичним прикладом топонімічної палітри, де наступні ідеологічні шари не просто доповнювали, а цілеспрямовано перекривали попередні. У випадку цього промислового міста радянський ідеологічний пласт виявився настільки тотальним, що майже повністю заступив собою дореволюційні найменування і зберіг своє домінування до 2014 року,

ставши маркером специфічної регіональної політики пам'яті. Метою цього розділу є розкриття історико-політичних умов, що детермінували формування та консервацію відантропонімного годонімікону Горлівки. Аналіз проводиться із застосуванням історико-порівняльного методу для виявлення еволюції топонімічної системи, структурно-семантичного підходу для класифікації годонімів та дискурсивного аналізу для інтерпретації політики пам'яті, що стоїть за актами найменування та перейменування.

Специфіка формування годонімікону Горлівки пов'язана з історією її заснування. Історія Горлівки, як і багатьох індустріальних міст Донеччини, має глибокі дорадянські корені. Перші поселення на її території з'явилися ще на початку XVIII століття, коли запорізькі козаки та селяни-втікачі заснували хутори вздовж місцевих річок. У подальшому, Горлівка виникла як конгломерат робітничих селищ у другій половині XIX століття внаслідок промислової революції в Російській імперії. Цей фактор став визначальним для її первинної топонімічної системи, що формувалася не на основі давньої історичної традиції, а під впливом індустріальних чинників.

Місто було засноване у 1867–1869 роках у зв'язку з будівництвом Курсько-Харківсько-Азовської залізниці та розробкою вугільних родовищ. Ключову роль у цьому процесі відіграв гірничий інженер Петро Горлов, ім'я якого спершу отримала залізнична станція, а згодом і все місто. Його прізвище стало не лише ойконімом, але й одним із перших відантропонімних годонімів міста – вулиця Горлова. Цей факт демонструє первинний принцип найменування, характерний для промислових міст того часу: комеморація засновників, інженерів, промисловців – представників технократичної еліти, що керувала індустріальним розвитком регіону. Ця назва, що пережила всі радянські ідеологічні чистки, сьогодні є унікальним топонімічним «артефактом», який дозволяє оцінити масштаб подальших ідеологічних нашарувань [113 - 115].

1920–1930-ті роки є важливим етапом у формуванні міста. У 1925 році з розрізнених шахтарських та заводських селищ було утворено районний центр Горлівка [114, 115]. Вирішальною датою було 4 квітня 1932 року, коли Горлівка

отримала статус міста обласного підпорядкування [114; 115]. Цей період збігся з епохою форсованої індустріалізації, колективізації та утвердження сталінського тоталітарного режиму. Це мало велике значення для формування годонімікону.

Саме генеза міста визначила ефект, який можна схарактеризувати як «чистий аркуш» (*tabula rasa*) у символічному просторі. На відміну від Києва, Львова чи Харкова, Горлівка не мала глибокого доімперського історичного коріння, власних національних героїв (князів, гетьманів, діячів культури) чи розвиненої міської традиції, яка могла б бути відображена в топонімії. Її первинна ідентичність була промисловою, пов'язаною з видобутком вугілля та металургією. Першими символічними фігурами міста стали не святі чи правителі, а інженери та організатори виробництва [113 - 115]. Відповідно, у дорадянському годоніміконі був відсутній пласт національної, релігійної чи культурної топонімії, який міг би чинити символічний опір подальшим ідеологічним змінам. Коли до влади прийшла нова, радянська ідеологія, вона не зустріла у міському просторі Горлівки значного символічного спротиву. Їй не потрібно було вести боротьбу з багаторівневим історичним наративом, вкоріненим у свідомості мешканців. Радянська влада фактично не стільки переписувала історію на вулицях міста, скільки писала її наново на практично порожньому символічному ландшафті. Ця вразливість до ідеологічної експансії стала передумовою для тотальної радянізації годонімікону в наступні десятиліття.

Встановлення радянської влади ознаменувало початок цілеспрямованої політики символічного захоплення міського простору. Перші хвилі перейменувань у 1920-х роках були продуманою стратегією легітимізації нового режиму та тотального стирання пам'яті про попередню епоху. Годонімія стала одним із ефективних інструментів політики, оскільки щоденне вживання нових назв у побуті змушувало мешканців пасивно засвоювати новий ідеологічний канон.

Аналіз відантропонімних годонімів, що з'явилися в цей період, дозволяє виділити кілька ключових семантичних груп, які формували новий радянський пантеон:

- Вожді світової революції та основоположники марксизму: проспект Леніна, вулиці Карла Маркса, Фрідріха Енгельса. Ці назви мали універсальний характер для всього СРСР і слугували маркерами включення Горлівки до глобального комуністичного проєкту. Ім'я Леніна, присвоєне центральному проспекту, сакралізувало постать вождя та символічно закріплювало його домінування у міському ландшафті [114, 115].
- Діячі більшовицького перевороту та Громадянської війни: вулиці Свердлова, Кірова, Артема. Ці годоніми виконували функцію вписування локальної історії в загальносоюзний революційний міф. Постать Федора Сергєєва (Артема), засновника Донецько-Криворізької республіки, була особливо важливою для ідеологічного конструювання Донбасу як «серця революції» [116, 117, 118].
- Керівники каральних органів: вулиця Дзержинського. Наявність у годоніміконі імені Фелікса Дзержинського, засновника ВНК (Всеросійської надзвичайної комісії), є особливо промовистим фактом. Такі назви були не просто актом комеморації, а й інструментом символічного терору та залякування. Вони щоденно нагадували мешканцям про всепроникну владу репресивної державної машини та невідворотність покарання за інакодумство.

Першою і основною метою була десакралізація та розрив з минулим. Цей процес передбачав систематичне знищення топонімів, пов'язаних з імперською історією, релігійними культами, а також з місцевою, зокрема українською, етнічною традицією. Перейменування вулиць, площ та населених пунктів було актом символічного насильства, що мав на меті «очистити» простір для нових героїв та подій. Нові назви свідомо створювалися «поза етнічним полем української мови» та ігнорували усталені історичні принципи топонімії, що мало на меті руйнацію історичної пам'яті та культурної спадщини [111].

Другою метою була легітимація нової влади. Назви вулиць використовувалися як «захисний символ», що утверджував законність та історичну неминучість більшовицького режиму [111]. Кожна вулиця, названа на честь Леніна, Свердлова, Дзержинського чи подій Жовтневої революції, перетворювала міський простір на щоденне візуальне та ментальне нагадування про «правоту» нового порядку. Таким чином, ідеологія вписувалася в повсякденне життя громадян, стаючи його невід'ємною частиною.

Третьою метою було створення єдиного панрадянського символічного простору. Годонімікон уніфікувався по всьому Радянському Союзу. Незалежно від того, чи знаходився громадянин у Мінську, Ташкенті чи Горлівці, він незмінно потрапляв на вулиці Леніна, Кірова, Карла Маркса, героїв громадянської війни. Це створювало єдину ментальну мапу, що нівелювала регіональні, національні та історичні відмінності, утверджуючи ідею єдиного «радянського народу» та стираючи локальні ідентичності.

Четверта мета полягала у формуванні «амбієнтної педагогіки». Міський простір перетворювався на постійно діючу «дошку пошани», щоденно навчаючи громадян пантеону радянських героїв, подій та ідеологічних концептів. Рудименти цього символічного простору, що зберігалися в топоніміці та пам'ятниках, продовжували підживлювати комуністичні наративи навіть після розпаду СРСР [113]. Ідеологія була частиною повсякденного досвіду, що глибоко вкорінювало її у суспільній свідомості.

Ця синхронізація урбанізації та ідеологізації стала фактором стійкості радянського наративу в міському просторі. Вулиця, названа на честь революціонера чи партійного діяча, часто була першою і єдиною назвою для нової вулиці у новому районі. Для кількох поколінь мешканців ці назви не сприймалися як нав'язані ззовні, а як «історичні», «справжні» та «органічні» для їхнього міста. Радянський наратив на цьому просторі був не окупаційним, а засадничим, що визначав саму ідентичність Горлівки як радянського індустріального центру.

Таким чином, радянська топонімічна політика була актом символічної колонізації. Твердження, що ця політика мала на меті «легалізувати насильницьке захоплення чужих територій» [111], слід розуміти не лише у геополітичному, а й у культурному сенсі. Коли одна система значень (локальна, історична, національна) примусово замінюється іншою (централізованою, ідеологічною, імперською), це є формою символічного привласнення простору. Місто перестає належати своїй історії і починає належати ідеології, що його «перейменувала». Водночас годонімікон ставав інструментом управління пам'яттю та забуттям. Створюючи нові «місця пам'яті» (вул. Леніна, вул. Дзержинського), влада одночасно створювала «місця забуття» [112], стираючи з мапи імена місцевих діячів, історичні назви (наприклад, Государев Байрак, що існував на території Горлівки [119]) та будь-які згадки про дорадянське минуле, що не вписувалося в марксистську історичну схему.

Наступний важливий етап – повоєнна відбудова та розширення міста у 1945–1980-ті роки. Після звільнення від нацистської окупації 5 вересня 1943 року [120] почалася масштабна відбудова зруйнованого міста та будівництво нових житлових масивів, таких як «Строитель» (укр. «Будівельник») та «Солнечный» (укр. «Сонячний») [114; 115]. Цей період відкрив нові можливості для топонімічної творчості, яка тепер доповнювалася пантеоном героїв Великої Вітчизняної війни та символами пізньорадянських досягнень, зокрема освоєння космосу та науково-технічного прогресу. Таким чином, до кінця радянської епохи годонімікон Горлівки являв собою цілісну та багатошарову систему, що відзерлювала всі етапи та міфи радянської історії.

Відантропонімні годоніми, тобто назви вулиць, утворені від імен людей, складають ядро будь-якого ідеологічно маркованого міського простору. У випадку Горлівки вони є ілюстрацією того, як загальносоюзний радянський простір героїв адаптувався до локального контексту, створюючи стійкий символічний ландшафт. Аналіз конкретних персоналій, увічнених у назвах вулиць, дозволяє систематизувати і наративи, що радянська влада транслювала

через міський простір. Для наочності ці годоніми можна згрупувати за ідеологічними категоріями (табл. 2.1.).

Таблиця 2.1

Категоризація відантропонімних годонімів Горлівки радянського періоду

Категорія героя	Приклад персоналії	Назва вулиці	Ідеологічне значення / Наратив	Джерело
Герої Революції та Громадянської війни	Микола Колесніченко	вул. Колесніченка	Учасник повстання 1905 р., більшовик, комісар. Наратив про «коріння» радянської влади у робітничому русі Донбасу.	[120]
Герої Великої Вітчизняної війни	Борис Котов	вул. Бориса Котова	Поет, Герой Радянського Союзу (посмертно). Наратив про єдність фронту і тилу, інтелігенції та народу у священній війні.	[120]
Ікони радянського прогресу (Космос, Наука)	Олександр Волков	бульвар Космонавтів	Космонавт, уродженець Горлівки. Наратив про технологічну перевагу СРСР, «космічну мрію» та внесок місцевих кадрів.	[120]

Діячі культури (пан-імперський/радянський канон)	Олександр Пушкін	вул. Пушкінська	Наратив про «велику російську культуру» як основу радянської.	[121]

Така систематизація демонструє логіку та ієрархію радянської політики пам'яті.

«Стара гвардія»: герої революції та утвердження влади – до цієї категорії належать постаті, чиї імена мали легітимізувати радянську владу та вкорінити її в місцеву історію. Прикладом є Микола Колесніченко, на честь якого названо вулицю в селищі шахти ім. Леніна. Його біографія є зразком для радянської агіографії: шахтар, учасник Горлівського збройного повстання 1905 року, організатор більшовицького гуртка, а в роки Громадянської війни – комісар полку [120]. Увічнення його імені мало на меті створити наратив, згідно з яким Жовтнева революція не була зовнішнім переворотом, а стала логічним продовженням місцевої робітничої боротьби. Це дозволяло локалізувати загальний міф, роблячи його «своїм» для мешканців Горлівки та всього Донбасу.

Після часів сталінізму та війни радянському суспільству був потрібен об'єднуючий наратив, і міф про «Велику Вітчизняну війну» став його основою, і її герої зайняли певне місце в топоніміці. Він мав героїв і ворогів, легітимізував радянський устрій як «рятівника світу від фашизму» та пояснював повоєнні труднощі [120]. Постать Бориса Котова, на честь якого названо вулицю, є багатошаровою. Він не просто солдат, а поет, що підкреслювало ідею про «духовність» радянського воїна та єдність інтелігенції з народом. Його зв'язок з Горлівкою (він працював рахівником на шахті) локалізує загальносоюзний подвиг. Загибель у бою та посмертне присвоєння звання Героя Радянського Союзу і прийняття до Спілки письменників перетворило його на мученика та святого радянського часу, чий приклад мав виховувати нові покоління [120].

У годоніміконі Горлівки такий наратив представлений кількома рівнями:

- Загальносоюзні полководці: маршали та генерали, чиї імена були відомі

радянському громадянину (вул. Ватутіна, вул. Черняховського).

- Символічні герої-мученики: постаті, що уособлювали масовий героїзм та самопожертву (вул. Панфіловців, вул. Олега Кошового).
- Місцеві герої та визволителі міста: увічнення пам'яті партизанів, підпільників та воїнів, що брали участь у визволенні Горлівки. Цей локальний компонент був важливим, оскільки створював емоційний зв'язок між особистою історією мешканців та загальносоюзним міфом про Перемогу.

У пізньорадянський період, коли революційна риторика втрачала свою мобілізаційну силу, акцент у політиці пам'яті зміщувався на науково-технічні досягнення. Так з’явилися вулиці названі іменами космонавтів (вулиця Гагаріна, вулиця Комарова) або видатних вчених (вулиця Курчатова, вулиця Корольова). Підкорення космосу було дзеркалом успіхів соціалізму в ідеологічному та технологічному змаганні із Заходом. Імена перших космонавтів, що з'являлися на картах міст, символізували рух у комуністичне майбутнє. Бульвар Космонавтів, названий на честь радянських космонавтів з акцентом на уродженці Горлівки Олександрі Волкові, є прикладом такого наративу [120]. Ця назва проектувала образ СРСР як сучасної, передової держави, що відкриває людству шлях до зірок. Це дозволяло підтримувати ідеологічну легітимність та почуття національної гордості.

Аналіз цих кейсів виявляє спільну стратегію – локалізацію загальносоюзних міфів. Радянська влада не просто нав'язувала імена загальносоюзних вождів, вона шукала та просувала місцевих героїв, чиї біографії відповідали необхідним ідеологічним канонам. Це створювало ефект «причетності». Мешканці могли пишатися «своїм» революціонером, «своїм» героєм війни, «своїм» космонавтом. Це робило радянську ідеологію частиною локальної історії та гордості, що посилювало її стійкість та легітимність в очах місцевого населення.

Період після розпаду СРСР і до початку війни у 2014 році був для Горлівки часом консервації радянського символічного ландшафту. На відміну від регіонів Західної та Центральної України, де 1990-ті роки ознаменувалися активними

процесами декомунізації та повернення історичних топонімів, у Горлівці та на Донеччині в цілому цей процес був майже відсутній. Радянський годонімікон виявився «законсервованим» у своєму пізньорадянському стані.

Аналіз годонімічного ландшафту Горлівки у період з 1991 по 2014 рік свідчить про відсутність системних перейменувань. Переважна більшість ідеологічно маркованих радянських назв, таких як проспект Леніна, вулиці Дзержинського, Кірова, Ватутіна, залишилися недоторканими. Спостерігалась відсутність нових назв на честь постатей, ключових для українського національного наративу: героїв визвольних змагань, дисидентів, жертв Голодомору чи репресій. Ця «відсутність» є таким самим важливим маркером політики пам'яті, як і наявність радянських годонімів.

Символічні зміни, що відбувалися, мали поверхневий характер. Показовим мікро-кейсом є історія Музею історії міста Горлівка. Заснований у 1957 році до 40-річчя Жовтневої революції, у 1979 році він був перейменований на «Горлівський історико-революційний музей». У лютому 1992 року, у незалежній Україні, йому повернули попередню назву «Музей історії міста Горлівка» [121, 122]. Цей акт демонструє типову для того часу деідеологізацію: найбільш одіозні маркери («революційний») були прибрані, але глибинної ревізії історичного наративу, який транслював музей, не відбулося.

Прикладом феномену «топонімічної інерції» є відсутність інформації про значні громадські обговорення чи масові перейменування вулиць у Горлівці у період 1991–2014 років [120, 123]. Відсутність даних є важливою знахідкою, оскільки вона свідчить не просто про бездіяльність влади, а про відсутність суспільного запиту на зміни. Ця інерція була не пасивною, а активною формою збереження тієї версії минулого, яка сприймалася як власна історія.

Причини цього явища глибокі. По-перше, радянський наратив був інтегрований у тканину міста на етапі його становлення. Для значної частини місцевого населення ці назви не асоціювалися з «окупацією» чи «тоталітаризмом», а з періодом розквіту промисловості, соціальної стабільності та «героїчного минулого» їхніх батьків і дідів. Радянські герої війни та праці

ставали невід'ємною частиною локального патріотизму та регіональної ідентичності.

Навіть у незалежній Україні продовжувалися комеморативні практики радянського зразка. Відкриття бульвару Космонавтів у 2013 році за присутності космонавтів Волкових є таким прикладом [120]. Хоча формально це відбувалося в українській державі, сам акт – увічнення космонавта-земляка – повністю відповідає пізньорадянській комеморативній традиції. Це свідчить про трансформацію у сприйнятті радянського минулого: від ідеології до ностальгії. Якщо в СРСР це був акт утвердження переваги соціалістичної системи, то у 2013 році це був акт ностальгічної комеморації, орієнтований на «світле минуле» та локальну гордість. Відбулася деідеологізація символу: космонавт Волков – це вже не стільки представник комуністичної наддержави, скільки славетний земляк. Це пояснює, чому такі «нейтральні» радянські символи могли не тільки зберігатися, а й відтворюватися напередодні 2014 року.

2.2. Структурно-семантичний аналіз відантропонімних годонімів

Після розгляду історико-політичного контексту, що зумовив формування годонімікону Горлівки, доцільним є перехід до безпосереднього аналізу мовних засобів, за допомогою яких ідеологічні наративи були імплементовані в урбаністичний простір.

Аналіз проводиться на перетині ономастики, зокрема її розділу урбаноніміки, та дериватології (вчення про словотвір) [124]. Такий підхід дає змогу дослідити не лише що було увічнено в назвах вулиць, а і як саме це було зроблено з погляду мовної системи.

Відантропонімні годоніми Горлівки, що з'явилися у радянський період, утворювалися переважно за двома продуктивними словотвірними моделями, характерними для української та інших слов'янських мов.

1. Субстантивна модель (іменник у родовому відмінку). Це найпоширеніша і структурно прозора модель, що має вигляд: апелятив (вулиця, проспект, бульвар) + антропонім (у формі родового відмінка)

Прикладами таких годонімів у Горлівці є: вулиця Бориса Котова, вулиця Колесніченка, вулиця Жукова, вулиця Кірова, вулиця Поля Робсона [114]. Ця модель має меморіальне значення, вказуючи на присвяту урбаноніма конкретній особі. Конструкція «вулиця (кого?)» не залишає простору для інтерпретацій і виконує дидактичну функцію, транслюючи ідею увічнення пам'яті. Простота та однозначність цієї моделі робили її інструментом для швидкого та масового маркування простору згідно з ідеологічними потребами.

2. Ад’єктивна модель (прикметникова). Друга за поширеністю модель передбачає утворення від антропоніма відносного прикметника за допомогою суфіксації: відантропонімний прикметник + апелятив (вулиця).

Класичним прикладом у Горлівці є вулиця Пушкінська. Ця модель є більш традиційною для слов'янської топонімії. Вона не просто вказує на зв'язок з особою, а ніби перетворює її ім'я на якісну характеристику об'єкта («яка вулиця?» – «Пушкінська»). Такі назви сприймаються як більш органічні та менш декларативні порівняно з субстантивною моделлю. Цю модель частіше застосовували до діячів культури або постатей з дореволюційної історії, чиї імена вже були інтегровані в культурний код і не потребували такого прямолінійного меморіального маркування, як імена революціонерів чи партійних функціонерів.

Отже, структурний аналіз показує, що в годоніміконі Горлівки домінувала субстантивна словотвірна модель. Її вибір був зумовлений прагматичною метою радянської топонімічної політики: прямолінійно, масово зафіксувати в міському просторі нових героїв, виконуючи насамперед ідеологічну, а не естетичну чи історико-культурну функцію.

2.3. Тематична класифікація патронімів: радянський пантеон, діячі культури та локальні постаті

Тематична класифікація відантропонімних годонімів дозволяє перейти від аналізу формальних мовних структур до змістового наповнення міського символічного простору. Цей підхід дає змогу виявити ієрархію персоналій, що формували радянський пантеон, та зрозуміти, які саме наративи влада вважала пріоритетними для щоденної трансляції мешканцям міста. У годоніміконі Горлівки чітко виокремлюються три основні групи патронімів, що відповідають ідеологічним завданням: утвердження центрального пантеону, апропріація культурної спадщини та «вкорінення» загальносоюзних міфів на локальному рівні.

Загальносоюзні радянські герої: стовпи ідеології та влади. Ця група є фундаментом радянського годонімікону. До неї належать імена, що мали універсальне значення для всього СРСР і слугували маркерами приналежності до єдиного ідеологічного та політичного простору. Їхня присутність у будь-якому місті була обов'язковою.

- Ідеологічні вожді та партійні діячі. Назви на кшталт проспекту Леніна чи вулиці Кірова були не просто меморіальними, а сакральними. Вони позначали центральні артерії міста, символічно підпорядковуючи весь міський простір головним фігурам комуністичної доктрини. Ці годоніми виконували функцію постійного нагадування про засновників та «святих» режиму, утверджуючи його легітимність та історичну безальтернативність.
- Військові провідники та символи перемоги. Культ Великої Вітчизняної війни був центральним міфом пізнього СРСР, тому імена полководців мали особливе значення. Вулиця Жукова є типовим прикладом увічнення одного з головних архітекторів перемоги. Такі назви підтримували мілітаристський дух, транслювали ідею могутності радянської армії та сакралізували перемогу у війні як головне досягнення радянського народу.

Присутність загальносоюзних імен у Горлівці інтегрувала місто в єдину імперську ментальну мапу, нівелюючи місцеві особливості та утверджуючи пріоритет централізованого історичного наративу.

- Діячі культури та прогресу: ідеологічна апропріація. Ця категорія патронімів виконувала ідеологічну функцію. Вона мала продемонструвати, що радянська влада є спадкоємицею світового прогресу та гуманістичної культури, водночас ретельно відбираючи та інтерпретуючи персоналії відповідно до власних потреб.
- Канонізовані діячі радянської культури. Інтеграція постатей з дореволюційного минулого до радянського пантеону була важливим інструментом легітимації. Вулиця Пушкінська [121, 125] – хрестоматійний приклад. Олександр Пушкін, як і інші класики XIX століття, був «апропрійований» радянською ідеологією як «прогресивний» митець, чия творчість нібито передувала ідеям революції. Це дозволяло створити видимість культурної спадщини та представити культуру як основу для нової, радянської.
- «Прогресивні» іноземні діячі. Для створення ілюзії міжнародної підтримки радянського проєкту використовувалися імена закордонних інтелектуалів, митців та активістів, які симпатизували СРСР. Вулиця Поля Робсона, названа на честь афроамериканського співака та борця за громадянські права, є таким прикладом. Увічнення його імені мало подвійну мету: з одного боку, продемонструвати солідарність СРСР з пригнобленими народами, а з іншого – протиставити радянський «інтернаціоналізм» американському «расизму», підкріплюючи тезу про переваги соціалістичного ладу.

Локальні постаті: стратегія «вкорінення» наративу. Це найцікавіша з погляду політики пам'яті категорія. Вона демонструє, як загальносоюзні ідеологічні наративи адаптувалися до місцевого контексту, стаючи частиною локальної історії та гордості. Це робило ідеологію більш точковою і посилювало її вплив.

- Місцеві герої революції та Громадянської війни. Увічнення таких постатей,

як Микола Колесніченко (вулиця Колесніченка), було стратегічно важливим. Його біографія – шахтар, учасник Горлівського повстання 1905 року, більшовик, комісар – дозволяла створити міф про те, що радянська влада на Донбасі не була нав'язана ззовні, а виросла з місцевого робітничого руху [121, 125]. Це перетворювало загальний наратив про пролетарську революцію на локальну історію, «свою» для мешканців Горлівки.

- Герої Великої Вітчизняної війни – земляки. Постать поета Бориса Котова (вулиця Бориса Котова), який до війни працював у місті, а згодом загинув на фронті й посмертно став Героєм Радянського Союзу, є прикладом локалізації загальнонаціонального подвигу [121, 125]. Його ім'я на мапі міста робило абстрактний героїзм війни конкретним і особистим, пов'язаним із рідним містом.
- Ікони радянського прогресу, пов'язані з містом. У пізньорадянський період, коли акцент змістився на науково-технічні досягнення, ця категорія набула особливої ваги. Увічнення космонавта-уродженця Горлівки Олександра Волкова (через бульвар Космонавтів) дозволяло мешканцям відчути свою причетність до одного з головних радянських тріумфів – підкорення космосу [121; 125]. Це було джерелом локального патріотизму, переплетеного із загальнорадянською гордістю.

Отже, тематична класифікація патронімів у годоніміконі Горлівки розкриває складну, ієрархічно вибудувану систему. В її основі лежить загальносоюзний пантеон, що маркує приналежність до імперського центру. Цей фундамент доповнюється ретельно відібраними діячами культури, що забезпечують культурну легітимацію. Однак основним елементом, що забезпечив стійкість цієї системи, стала саме її локалізація – включення місцевих героїв, які перекладали великі ідеологічні наративи мовою місцевої історії, роблячи їх частиною регіональної ідентичності.

2.4. Процеси перейменувань у Горлівці: незавершений етап української політики пам'яті

Події 2014 року та подальша окупація Горлівки кардинально змінили контекст функціонування її символічного простору. Якщо до цього моменту збереження радянського годонімікону було результатом «пострадянської інерції», то після 2014 року воно перетворилося на свідомий акт політики пам'яті з боку окупаційної влади, спрямований на консервацію проросійського та неорадянського наративу. Водночас українська держава, не маючи фізичного контролю над містом, здійснила низку символічних кроків, що сформували «віртуальний» або «екзильний» український годонімікон Горлівки. Цей підрозділ аналізує ці два паралельні та антагоністичні процеси.

Після ухвалення у 2015 році пакету законів про декомунізацію, в Україні розпочався масштабний процес перейменування топонімів, пов'язаних із комуністичним тоталітарним режимом. Цей процес поширювався і на окуповані території, хоча його реалізація мала виключно символічний та юридичний характер.

Не маючи змоги провести громадські слухання чи імплементувати рішення на місцях, українська влада діяла централізовано. Розпорядженням голови Донецької обласної військово-цивільної адміністрації Павла Жебрівського було перейменовано 110 вулиць та інших об'єктів топоніміки на непідконтрольних територіях, в тому числі в Горлівці [125]. Ці перейменування мали на меті не лише формальне виконання закону, а й символічне повернення цих територій до українського ментального та історичного простору.

Приклади таких перейменувань демонструють логіку нової політики пам'яті:

- Заміна радянських ікон на українські: вулиця Гагаріна (в м. Бахмут) була перейменована на вулицю Леоніда Каденюка, першого космонавта незалежної України [66]. Цей акт є показовим: радянський символ освоєння космосу замінюється аналогічним українським, що символізує перехід від

радянської до української національної гордості.

- Нейтралізація ідеологічних назв: Імена радянських військових діячів, наприклад, Ватутін, замінювалися на нейтральні, аполітичні назви, наприклад, вулиця Зоряна [66], або Калінінський район м. Горлівки було перейменовано на Кіндратівський.

Ці дії створили унікальний феномен – «віртуальний годонімікон», що існує на українських мапах та в державних реєстрах, але відсутній у реальному житті окупованого міста. Це є важливим актом державної політики, що фіксує український суверенітет над цими територіями та закладає основу для майбутньої реінтеграції.

Зі свого боку, окупаційна влада Горлівки не лише проігнорувала українські перейменування, а й почала зміцнювати існуючий радянський символічний ландшафт. Збереження старих назв, як-от проспект Леніна або вулиця Жукова, було маркером лояльності до «русского мира» та його неорадянської ідеології.

Почалося створення нових героїв, пов'язаних з війною, що розпочалася у 2014 році. Хоча прямих даних про масове перейменування вулиць на честь бойовиків немає, активно створювалися нові меморіали та пам'ятні знаки, що формували новий локальний культ «захисників Донбасу». Ця політика була спрямована на повний розрив з українським історичним наративом та створення власної версії минулого, де центральне місце посідає протистояння з Україною.

Найбільш трагічним і водночас показовим кейсом, що ілюструє конфлікт політик пам'яті навколо Горлівки, є постать Володимира Рибака. Депутат Горлівської міської ради, був викрадений та жорстоко вбитий проросійськими бойовиками у квітні 2014 року за спробу встановити прапор України на будівлі міськради. Його вчинок та мученицька смерть перетворили його на символ незламності та українського спротиву на Донбасі.

В окупованій Горлівці пам'ять про нього була приречена на забуття. Однак українська політика пам'яті знайшла інший шлях для його комеморації. Його ім'я почали увічнювати в інших містах України. Найбільш знаковим стало

перейменування вулиці Кронштадтської на вулицю Володимира Рибака у Києві [126, 127].

Цей акт має символічне значення. Оскільки вшанувати героя в його рідному місті неможливо, його пам'ять переноситься до столиці, стаючи частиною загальнонаціонального руху. Це приклад створення «місця пам'яті в екзилі», яке зберігає зв'язок з окупованою територією та водночас є обіцянкою майбутнього повернення та відновлення історичної справедливості.

Таким чином, після 2014 року годонімікон Горлівки був полем битви двох антагоністичних проєктів пам'яті. З одного боку – віртуальна, але юридично закріплена українська декомунізація, що створює символічний простір для майбутнього. З іншого – реальна консервація радянського спадку та створення нового мілітаристського культу окупаційною владою. Історія Володимира Рибака демонструє, що українська політика пам'яті, навіть не маючи фізичного контролю, продовжує боротьбу за символічний простір, переносячи комеморативні практики на підконтрольну територію і тим самим зберігаючи ментальний зв'язок з окупованими містами.

РОЗДІЛ 3
ГОДОНІМІКОН КАТОВІЦЕ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ФОРМУВАННЯ ПОЛЬСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА СІЛЕЗЬКОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

3.1. Історичні нашарування в назвах вулиць: від Пруссії до сучасної Польщі

Годонімікон міста, що пережило складні історичні трансформації, є не просто сукупністю назв, але складним текстовим утворенням, що можна охарактеризувати за допомогою метафори «топонімічного рукопису». Цей термін описує процес, у якому кожен новий політичний режим чи домінуюча ідеологія намагається «стерти» попередні символічні шари та вписати у міський простір власний історичний наратив, власний пантеон героїв та власну систему цінностей. Вулиці та площі стають ареною символічної боротьби, а їхні назви – маркерами влади, пам'яті та ідентичності.

Історія Катовіце є прикладом такого процесу. Протягом трохи більше ніж ста п'ятдесяти років місто пройшло шлях від невеликого промислового поселення у складі Пруссії [128] до столиці автономного польського воєводства, зазнало нацистської окупації, пережило період комуністичної уніфікації у межах Польської Народної Республіки (ПНР) і, нарешті, вступило в епоху демократичних перетворень та переосмислення власної ідентичності [128, 129]. Кожен із цих етапів залишив глибокий слід у годоніміконі міста, перетворюючи його на складну семіотичну систему, що відображає не лише зміну політичних режимів, але й напружену динаміку між нав'язуваною загальнопольською ідентичністю та відстоюванням унікальної сілезької самобутності. Цей параграф має на меті проаналізувати ці історичні нашарування, досліджуючи, як годонімічні зміни в Катовіце слугували інструментом конструювання та утвердження різних версій минулого.

Перетворення Катовіце з конгломерату сільських поселень на динамічний промисловий центр у XIX столітті відбувалося під владою Пруссії, до якої ці

землі відійшли у 1742 році [129]. Цей процес супроводжувався зміною у підходах до найменування міського простору. Якщо раніше назви виникали переважно спонтанно, відображаючи природні особливості ландшафту, господарську діяльність чи імена перших поселенців, то з отриманням Катовіце статусу міста у 1865 році [129] розпочався перехід до офіційної, керованої політики найменування. Цей злам, що ознаменував перехід від так званих «мотивованих» назв до «немотивованих», мав не лише адміністративне, але й ідеологічне значення [130].

«Мотивовані» назви, такі як топографічні (Dąb, Kamionka), локалізуючі (ul. Dworcowa – Вокзальна, ul. Młyńska – Млинова) чи культурні (Rynek – Ринок), були органічною частиною місцевого ландшафту [130]. Однак для прусської адміністрації, що розбудовувала місто за чітким планом архітектора Ноттенбона [129], хаотична система народних назв була недостатньою. Систематизація годонімії стала необхідним кроком для функціонування сучасної міської інфраструктури: пошти, поліції, адміністративних установ. Проте цей, на перший погляд, суто технічний процес став інструментом германізації та утвердження німецького домінування. Вибір патронів для вулиць та мова, якою ці назви фіксувалися, не були нейтральними. Вони щоденно транслювали мешканцям міста, хто є політичним лідером і до якого культурного простору належить Верхня Сілезія.

Інструментом ідеологічного маркування було вшанування представників німецького політичного та культурного товариства. Вулиці Катовіце отримали імена, що символізували велич та могутність Німецької імперії: Bismarckstraße, Kaiser-Wilhelm-Straße, Moltkeplatz [130]. Поява у міському просторі імен німецьких композиторів (Richard Wagner Straße) або поетів (Goethestraße) мала на меті вписати Катовіце у німецький культурний канон, підкреслюючи його приналежність до німецької цивілізації. Ця політика була актом символічного «впорядкування» та «цивілізування» простору згідно з імперською логікою, де німецька мова та культура виступали маркерами прогресу та влади.

Другим аспектом пруської годонімічної політики було відображення індустріального характеру регіону. Назви вулиць закріплювали наратив про німецький внесок у модернізацію та промисловий розвиток Сілезії. З'являлися годоніми на честь видатних промисловців, наприклад, Tiele-Winckler-Straße, що увічнювала родину, яка відіграла певну роль у перетворенні Катовіце на промислового гіганта [129]. Інші назви прямо вказували на промислові об'єкти: Hüttenstraße (Гутнича, тобто Металургійна), Fabrikstraße (Фабрична), Direktionstraße (Дирекційна) [130].

Водночас пруська адміністрація використовувала й м'якші форми германізації, зокрема, переклад існуючих польських чи сілезьких назв німецькою мовою. Так, історичний Rynek став офіційно іменуватися Marktplatz, а вулиця, що вела в напрямку Катовіце, – Kattowitzerstraße [130]. Цей метод дозволяв апропріювати місцевий топонімічний ландшафт, зберігаючи його впізнаваність, але змінюючи його мовне та, відповідно, національне маркування. Таким чином, годонімія прусського періоду була інструментом «м'якої сили», що нормалізувала німецьке панування та конструювала образ Катовіце як невід'ємної частини німецького політичного, економічного та культурного простору.

Приєднання Катовіце до відродженої польської держави 20 червня 1922 року, що стало результатом трьох Сілезьких повстань та плебісциту [129], започаткувало новий етап у трансформації годонімічного ландшафту міста. Цей період характеризувався масштабною та свідомою політикою полонізації, яка мала на меті не лише усунути символи попереднього німецького панування, але й утвердити нову, польську ідентичність міста, що стало столицею автономного Сілезького воєводства. Цей процес можна охарактеризувати як акт символічної реконкісти, повернення «споконвічних» земель до «Матері-Польщі».

Аналіз годонімічної політики міжвоєнних років виявляє два основні, взаємодоповнюючі вектори комеморації.

Перший вектор був спрямований на інтеграцію Сілезії у загальнопольський історичний та культурний наратив. Вулиці та площі Катовіце отримували імена загальнонаціональних героїв, видатних постатей польської

історії та культури. У міському просторі з'явилися вулиці Тадеуша Костюшка [131], Адама Міцкевича, Юліуша Словацького, королів Яна III Собеського та Стефана Баторія [130]. Це символічно «прив'язувало» Катовіце до решти країни, вписуючи його в єдиний простір національної пам'яті та долаючи спадщину понад півторастолітньої ізоляції в межах іншої держави.

Другий вектор був спрямований на утвердження та героїзацію місцевої, сілезької ідентичності, що подавалася як найвища форма польського патріотизму. Оскільки Катовіце отримало статус столиці автономного воєводства, необхідно було підкреслити не лише його польськість, але й унікальний внесок регіону у відновлення державності [133; 134]. Джерелом для цього наративу були Сілезькі повстання. Міський простір наповнився іменами героїв цієї боротьби. Ключовою фігурою став Войцех Корфанти, лідер повстань, чиїм ім'ям було названо одну з центральних артерій міста, колишню Schloßstraße, а в польській версії – ulica Zamkowa [132]. Також були увічнені імена першого воєводи Сілезії Юзефа Римера, командувача повстанськими силами Альфонса Згжебньока та командира Катовицького повстанського полку Валенти Фойкіса [130]. Окрім персоналій, увічнювалися й самі події: з'явилися ulica Powstańców (вулиця Повстанців) [134] та plac Powstańców Śląskich (площа Сілезьких Повстанців) [130].

Використання архівних мап 1926, 1935 та 1939 років дозволяє продемонструвати масштаби цих перетворень [135]. Наприклад, Wilhelmsplatz (площа Вільгельма) перетворилася на Plac Wolności (площу Свободи), що було ідеологічною антитезою монархічному німецькому минулому.

Таким чином, годонімікон міжвоєнного Катовіце був прикладом одночасного конструювання двох рівнів ідентичності: національної та регіональної. Ці два вектори не суперечили один одному, а навпаки, створювали синергетичний ефект. Увічнення сілезьких героїв легітимізувало приєднання до Польщі не як зовнішній акт, а як результат волі та самовідданої боротьби самого сілезького народу. Годонімія стала інструментом творення міфу про героїчне «повернення до Матері-Польщі», що дозволяло гармонізувати потенційний

конфлікт між центральною владою та автономним, економічно потужним регіоном.

З початком Другої світової війни та включенням Верхньої Сілезії до складу Третього Рейху 8 вересня 1939 року, годонімічний ландшафт Катовіце зазнав чергової трансформації. Нацистська окупаційна влада розгорнула політику тотального символічного знищення, спрямовану на стирання будь-яких слідів польськості та сілезької самобутності. Перейменування вулиць стало одним із перших актів цієї політики, що відрізнялася від попередньої пруської германізації. Якщо пруська політика була переважно адміністративно-культурною та розтягнутою в часі, то нацистська мала характер заздалегідь спланованої ідеологічної війни, що мала на меті повне символічне, а згодом і фізичне, знищення «не німецьких» елементів.

Процес перейменувань відбувся миттєво і мав всеохоплювальний зарактер. Було не лише відновлено німецькі назви пруського періоду, але й введено нові, що відповідали ідеології націонал-соціалізму. Так, у міському просторі з'явилися назви на кшталт Hermann Göring Straße, що прославляли лідерів нацистського режиму [130]. Це було не просто повернення до минулого, а його радикальна нацистська інтерпретація, що утверджувала Катовіце як «споконвічно німецьке» місто, «звільнене» від польського впливу. Аналіз мап окупаційного періоду, зокрема за 1942 та 1943 роки, дозволяє візуалізувати цю ідеологічну «ре-окупацію» міського простору [135].

Годонімічна «чистка» була частиною політики культурного терору. Вона супроводжувалася забороною вживання польської мови та сілезького діалекту в публічному просторі, за що передбачалися покарання. Назви вулиць, написані німецькою мовою, слугували щоденним нагадуванням про новий порядок. Ця політика поширювалася й на фізичне знищення символів польської та сілезької культури. Було спалено Велику синагогу на тодішній Mickiewiczstraße, а також розібрано будинок Музею Сілезького – один із символів польської присутності в регіоні [128].

Визволення Катовіце від нацистської окупації у січні 1945 року започаткувало черговий етап докорінної перебудови символічного простору міста. Першочерговим завданням нової, комуністичної влади була денацифікація годонімікону – ліквідація німецьких та нацистських назв. Однак простір, що утворився, не повернувся до стану 1939 року. Натомість його було заповнено новим, комуністичним змістом, що мав легітимізувати новий політичний устрій та продемонструвати непорушність союзу з Радянським Союзом. Хоча комуністична ідеологія декларувала розрив з «буржуазним» минулим, її методи символічного контролю над міським простором виявилися спадкоємцями тоталітарних практик попередніх режимів. Був застосований принцип «tabula rasa» – повного стирання попереднього шару для написання власного наративу.

Годонімікон Катовіце часів ПНР наповнився новим каноном героїв та подій. З'явилися вулиці, названі на честь ідеологів комунізму (ul. Fryderyka Engelsa, ul. Karola Marksa), лідерів радянської держави (ul. Włodzimierza Lenina), діячів міжнародного та польського комуністичного руху (ul. Feliksa Dzierżyńskiego) [130]. Увічнювалися комуністичні організації (ul. Zjednoczenia Partii, ul. SDKPiL), символічні дати (ul. 1 Maja, ul. XXX–lecia PRL) та, що особливо важливо, «братня» Червона Армія, якій віддали одну з центральних магістралей міста – колишню алею Войцеха Корфанти, що отримала назву ulica Armii Czerwonej [128].

Проявом ідеологічного тиску та культу особи став акт перейменування самого міста. 7 березня 1953 року, після смерті Сталіна, Катовіце було перейменовано на Сталіногруд (Stalinogród). Ця назва проіснувала до грудня 1956 року. Цей випадок є виявом підпорядкування міського простору тоталітарній ідеології, коли назва міста стає найвищим актом комеморації вождя, демонструючи тотальність контролю режиму над символічною сферою.

Водночас, комуністична влада не повністю знищила сілезький наратив, а радше адаптувала його до власних ідеологічних потреб. Сілезькі повстання, наприклад, були збережені в годоніміконі, але інтерпретувалися в дусі марксистської історіографії – як «класова боротьба сілезького пролетаріату проти

німецьких капіталістів та поміщиків». Це дозволяло інтегрувати місцевий патріотизм у загальну комуністичну доктрину. Проте комуністичний шар часто накладався поверх місцевого. Прикладом є назва нового житлового масиву – Osiedle XXXV-lecia PRL, який лише після падіння комунізму був перейменований на честь сілезького героя – Osiedle im. Alfonsa Zgrzebnioka [96].

Падіння комуністичного режиму у 1989 році відкрило нову сторінку в історії годонімікону Катовіце, позначену процесом декомунізації та появою дискусій щодо міської ідентичності. Цей процес можна умовно поділити на два етапи.

Перший етап, спонтанний, припав на початок 1990-х років. Нові демократично обрані органи місцевого самоврядування, реагуючи на суспільні настрої, за власною ініціативою почали усувати найбільш одіозні символи комуністичної епохи [96, 136]. У цей період було повернуто багато історичних назв, а також увічнено постатей та події, що раніше замовчувалися, зокрема героїв антикомуністичного опору.

Другий етап, законодавчий, розпочався після ухвалення у 2016 році закону «Про заборону пропаганди комунізму чи іншого тоталітарного устрою через назви...» [90]. Цей закон зобов'язав усі органи місцевого самоврядування в Польщі змінити назви, що підпадали під його дію, у визначений термін. Координуючу та експертну роль у цьому процесі відігравав Інститут національної пам'яті (IPN), який надавав висновки щодо відповідності тих чи інших назв закону.

У Катовіце під дію закону потрапило шість вулиць: 9 Maja, Brunona Jasieńskiego, Leona Kruczkowskiego, Oskara Langego, Włodzimierza Stahla та Lucjana Szenwalda [137]. Міська влада, провівши консультації, запропонувала нові назви, які переважно відтворювали загальнопольський культурний канон. Так, вулиці отримали імена видатних поетів та письменників, таких як Чеслав Мілош та Збігнєв Герберт, класик польської літератури Болеслав Прус, а також герой Другої світової війни майор Генрик Добжанський «Губаль» [105, 138].

Однак цей процес виявив, що «порожнеча», що утворилася після усунення комуністичних символів, була новим полем битви за ідентичність. Це вже була не просто боротьба «польського» з «німецьким» чи «комуністичним», а складна внутрішня дискусія про співвідношення національного та регіонального, про те, чия пам'ять є більш важливою для публічного простору. Показовим став випадок з ulicą Brunona Jasieńskiego. У той час як міська влада запропонувала увічнити нобелівського лауреата Чеслава Мілоша, місцеві мешканці висунули альтернативну пропозицію – назвати вулицю на честь Ернеста Полочека, сілезького фотографа, який жив у цьому районі [138]. Цей факт продемонстрував зіткнення централізованого, загальнонаціонального канону, який просувала влада, з локальною, живою пам'яттю громади.

У цю дискусію включилися регіональні політичні сили. Зокрема, Рух Автономії Сілезії (RAŚ) виступив з ініціативою увічнити постатей, які представляють альтернативний, мультикультурний та антитоталітарний наратив сілезької історії. Вони запропонували назвати вулиці на честь сілезьких антинацистських діячів, зокрема німецького походження, таких як промисловець Едуард Шульте, який першим передав союзникам інформацію про плани «остаточного вирішення єврейського питання», та Ернст Бруно Моцко, поліцейський, який рятував євреїв з гетто [139].

Таким чином, сучасний годонімічний ландшафт Катовіце є результатом не монолітної державної політики, а складного полілогу, конфлікту між різними акторами: центральними інституціями, міською владою, місцевими громадами та регіональними рухами. Кожен із них пропонує власну версію минулого та бачення майбутнього, яке має бути вписане у міський простір. Годонімія перестала бути лише інструментом влади, що діє «згори донизу», і стала також платформою для артикуляції ідентичності «знизу догори» (табл. 3.1).

3.2. Структурно-семантичний аналіз відантропонімних годонімів Катовіце

Мовна структура годоніма не є нейтральною; вона відображає граматичні та словотвірні норми домінантної мови та культури певного історичного періоду. У Катовіце, місті з багатою історією, зміна структурних моделей відантропонімних назв є свідченням зміни політичної та культурної влади.

Сучасний годонімікон Катовіце переважно використовує синтаксичну модель, що є канонічною для польської мови. Її структура складається з номенклатурного терміна (апелятива), такого як *ulica* (вулиця), *aleja* (алея), *plac* (площа), за яким слідує антропонім (ім'я та прізвище патрона) у родовому відмінку (*genetivus*). Ця модель є домінантною і представлена в офіційних переліках вулиць міста [103]. Прикладами можуть слугувати такі назви: ulica Tadeusza Kościuszki, aleja Wojciecha Korfantego, plac Karola Miarki, ulica Marii Skłodowskiej-Curie, plac Świętego Jana Pawła II.

Така конструкція розмежовує об'єкт номінації (вулиця, площа) та особу, на честь якої його названо, що відповідає аналітичним тенденціям польської мови. Вона стала масово впроваджуватися після приєднання Катовіце до Польщі у 1922 році, символізуючи інтеграцію міста в польський адміністративний та мовний простір [129].

У період пруського, а згодом німецького панування (з 1742 року, особливо інтенсивно з середини XIX століття до 1922 року) та під час нацистської окупації (1939–1945), у міському просторі Катовіце домінувала німецька структурна модель. Для німецької мови характерною є композитна (складена) модель утворення годонімів, де апелятив (Straße – вулиця, Platz – площа) поєднується з антропонімом в одне слово. Історичні мапи та архівні дані фіксують приклади таких назв [135]: Bismarckstraße (на честь Отто фон Бісмарка), Grundmannstraße (на честь Фрідріха Вільгельма Грундманна, одного з «батьків-засновників» промислових Катовіце), Schloßstrasse (ulica Zamkowa до перейменування на aleja Korfantego), Hermann Göring Straße (під час окупації).

Така модель (табл. 3.1) є синтетичною і відображає словотвірні особливості німецької мови. Порівняння цих двох моделей виявляє не лише лінгвістичну відмінність, але й глибинний ідеологічний зсув. Перехід від німецької композитної моделі до польської синтаксичної конструкції у міжвоєнний період був не просто лінгвістичною зміною, а свідомим політичним актом. Це символізувало розрив із німецьким минулим та утвердження польської національної ідентичності на лінгвістичному рівні. Заміна німецьких композитів на польські конструкції з родовим відмінком була візуальним та щоденним ствердженням нової реальності. Кожна вулична табличка, виконана за польським граматичним зразком, ставала декларацією приналежності міста до відродженої польської держави, виконуючи функцію символічної «полонізації» урбаністичного ландшафту [129].

Семантичний аналіз відантропонімних годонімів дозволяє реконструювати пантеон постатей, яких суспільство та влада вважають гідними увічнення. Цей пантеон не є статичним; він змінюється залежно від панівної ідеології та уявлень про національну та регіональну ідентичність. У Катовіце можна виділити кілька семантичних пластів, що відповідають різним етапам формування ідентичності міста.

Таблиця 3.1.

Трансформація годонімів Катовіце: ідеологічний палімпсест на прикладі ключових вулиць

Сучасна назва (2024)	Прусський період (до 1922)	Міжвоєнний період (1922–1939)	Нацистська окупація (1939–1945)	Період ПНР (1945–1989)	Примітки та аналіз
Aleja Wojciecha Korfantego	Schloßstraße (Замкова)	Ulica Zamkowa, пізніше Aleja Wojciecha Korfantego	Schloßstraße	Ulica Armii Czerwonej	Ілюструє повний цикл ідеологічних перейменувань: німецька описова назва -> польська описова -> польська патріотична (сілезька) -> повернення до німецької окупаційної -> комуністична -> остаточне повернення до сілезького героя. Вулиця є символом боротьби за ідентичність міста [130].
Ulica Warszawska	Warschauer straße	Ulica Warszawska	Warschauer straße	Ulica Warszawska	Приклад стабільної назви-напрямку, яка, однак, змінювала мову залежно від режиму. Показує, що навіть «нейтральні» з погляду семантики назви

					були об'єктом ідеологічного маркування через мову [130].
Plac Wolności	Wilhelmsplatz (площа Вільгельма)	Plac Wolności (площа Свободи)	Wilhelmsplatz	Plac Wolności	Класичний приклад ідеологічної антитези: монархічна німецька назва, що вшановує імператора, проти республіканської польської, що утверджує цінність свободи. Назва «Свобода» набувала нового, глибшого значення після кожної окупації [130].
Osiedle im. Alfonsa Zgrzebnioka	(Територія не була забудована)	(Територія не була забудована)	(Територія не була забудована)	Osiedle XXXV-lecia PRL	Демонструє створення годонімів «з нуля» в комуністичний період для нових житлових районів та їх подальшу «декомунізацію» через надання імені героя Сілезьких повстань. Це приклад заміни комуністичного наративу на регіонально-патріотичний [96].

Після 1922 року однією з головних задач польської влади було символічне включення Катовіце, що була столицею автономного Сілезького воєводства, до загальнонаціонального історичного та культурного простору. Годонімія була одним із найефективніших інструментів для досягнення цієї мети. На мапі міста з'явилися імена, що уособлювали ключові етапи та символи польської історії й культури. Цей пантеон можна умовно поділити на кілька груп:

- Борці за незалежність та державні діячі: Тадеуш Костюшко (ulica Tadeusza Kościuszki) – одна з найдовших і найважливіших артерій міста [131]. Його постать як лідера повстання 1794 року та героя боротьби за незалежність США є символом польського прагнення до свободи; Юзеф Пілсудський (Józef Piłsudski) – ключова фігура у відновленні незалежності Польщі в 1918 році [140]. Його ім'я в годоніміконі утверджує зв'язок Сілезії з Другою Річчю Посполитою.
- Представники національної культури: Адам Міцкевич (ulica Adama Mickiewicza) – польський поет-романтик, чия творчість є проявом національної ідентичності [141]; Станіслав Виспянський (ulica Stanisława Wyspiańskiego) – видатний драматург, поет і художник, одна з центральних постатей руху «Молода Польща» [142].
- Символи наукової величі: Марія Складовська-Кюрі (ulica Marii Skłodowskiej-Curie) – дворазова нобелівська лауреатка, яка символізує внесок польського народу у світову науку та прогрес [143].

Поява цих імен у міському просторі Катовіце виконувала важливу функцію. Вона візуально «прив'язувала» місто, що протягом десятиліть перебувало під німецьким культурним впливом, до великого наративу польської історії. Ці годоніми, що з'явилися переважно у міжвоєнний період і були відновлені після падіння комунізму в 1989 році, слугують «якорями» національної пам'яті, щоденно нагадуючи мешканцям про їхню приналежність до єдиної польської нації.

Паралельно з інтеграцією у загальнопольський простір, годонімікон Катовіце розвивав і регіональний наратив, увічнюючи постатей, що відіграли певну роль саме в історії Верхньої Сілезії. Це свідчить про двовекторну політику

пам’яті. З одного боку, через загальнонаціональних патронів відбувається інтеграція міста у польський історико-культурний простір. З іншого – через увічнення місцевих героїв легітимізується та вшановується унікальний регіональний досвід, що дозволяє гармонізувати сілезьку та польську ідентичності. Цей підхід дозволив уникнути відчуття колонізації та підкреслити, що приєднання до Польщі було результатом волі та боротьби самих сілезців.

До пантеону регіональних героїв належать:

- Герої Сілезьких повстань (1919–1921): Це група патронімів, що легітимізує приналежність Катовіце до Польщі як результат місцевої збройної боротьби – Войцех Корфанти (aleja Wojciecha Korfantego) – одна з центральних магістралей міста, що раніше носила назву Schloßstrasse/Zamkowa. Корфанти був політичним лідером польського руху в Сілезії, польським комісаром плебісциту та диктатором Третього сілезького повстання [144]. Його ім'я є символом успішної боротьби за польськість регіону; Юзеф Ример (ulica Józefa Rymera) – діяч польських профспілок, один із лідерів повстань та перший воєвода автономного Сілезького воєводства. Його постать символізує не лише боротьбу, а й подальше державне будівництво; Альфонс Згжебньок (ulica Alfonsa Zgrzebnioka) – командувач Першого та Другого сілезьких повстань. На його честь названо житловий масив, що раніше носив назву Osiedle XXXV-lecia PRL; Валенти Фойкіс (plac Walentego Fojkisa) – командир полку під час Третього сілезького повстання.
- Діячі культурного пробудження XIX століття: Кароль Мярка (plac Karola Miarki) – вчитель, письменник і видавець, який у другій половині XIX століття вів активну діяльність задля збереження польської мови та культури в умовах германізації.
- Промисловці та «батьки-засновники»: Джон Бейлдон (ulica Johna Baildona) – шотландський інженер, який на початку XIX століття впровадив у Сілезії передові металургійні технології, заклавши основи її індустріальної могутності [145]. Його присутність у годоніміконі, попри іноземне походження, підкреслює важливість промислової спадщини для ідентичності Катовіце.

Цей регіональний пантеон виконує функцію валідації місцевої історії. Він транслює ідею про те, що Сілезія не пасивно увійшла до складу Польщі, а активно виборола це право, і що її унікальний промисловий та культурний досвід є невід'ємною частиною сучасної ідентичності міста.

Період Польської Народної Республіки (ПНР) (1945–1989) приніс нову хвилю ідеологічно мотивованих перейменувань. Міський простір Катовіце, як і всієї Польщі, наповнився іменами діячів комуністичного руху, ідеологів марксизму та символічними датами. Назви вулиць стали інструментом пропаганди нового режиму. Прикладами таких годонімів у Катовіце були ulica Lucjana Szenwalda, ulica Leona Kruczkowskiego, ulica Oskara Langego, ulica Brunona Jasieńskiego [137]. Апогеєм цього процесу стало тимчасове перейменування самого міста Катовіце на Сталіногруд (Stalinogród) у 1953–1956 роках.

Після 1989 року розпочався зворотний процес – «декомунізація» публічного простору. Він набув системного характеру з ухваленням «Закону про заборону пропаганди комунізму чи іншого тоталітарного ладу...» (2016). У Катовіце цей процес призвів до заміни низки відантропонімних годонімів, що ілюструє акт символічного очищення та перекодування міського ландшафту. Процес включав громадські консультації, однак пропозиції мешканців не завжди враховувалися, а міська влада пропонувала власних патронів, що викликало локальні суперечки. Трансформацію годонімікону можна представити у вигляді таблиці 3.2.

Сучасний етап формування годонімікону Катовіце характеризується появою нових векторів комеморації та виникненням гострих суспільних дискусій навколо певних постатей. Це свідчить про те, що міський простір залишається ареною боротьби за символічний капітал.

Нові тенденції комеморації:

- Постаті світового значення з місцевим корінням: Прикладом є увічнення Марії Гепперт-Маєр (ulica Goeppert-Mayer), видатної фізикині, лауреатки Нобелівської премії 1963 року, яка народилася в Катовіце у 1906 році [146].

Ця номінація вписує місто у науковий контекст, пропонуючи ідентичність, засновану не на мілітарній чи політичній історії, а на інтелектуальному внеску у світову цивілізацію.

- Релігійні авторитети: Поява імені Івана Павла II (plac Świętego Jana Pawła II) відображає процес ревіталізації ролі католицької церкви в посткомуністичній Польщі та вшанування постаті, що мала великий вплив на падіння комуністичного режиму.
- Герої сучасної політики: Найбільш резонансним стало перейменування центральної площі перед вокзалом з plac Wilhelma Szewczyka на plac Marii і Lecha Kaczyńskich [147]. Цей факт, ініційований воєводою у рамках декомунізації, є прикладом впровадження у міський простір пантеону героїв сучасної національно-консервативної політики.

Нові суперечливі випадки та поля напруги існують на тлі гострих дебатів щодо постатей, чия біографія не вписується в однозначні рамки.

- Постать Єжи Зентека (Jerzy Ziętek) є складною для оцінки. З одного боку, він був учасником Сілезьких повстань, що робить його регіональним героєм [148]. З іншого боку, він був високопоставленим комуністичним функціонером у період ПНР, багаторічним воєводою, якого називали «добрим господарем» Сілезії [149]. Його ім'я було внесене до списку IPN як таке, що підлягає декомунізації, що викликало спротив у регіоні. Цей випадок демонструє зіткнення двох наративів: антикомуністичного, що просувається на загальнодержавному рівні, та регіонального, що цінує його внесок у розвиток Сілезії, попри його роль у комуністичній системі.
- Конфлікт навколо площі Вільгельма Шевчика є ще одним прикладом напруги. Вільгельм Шевчик був сілезьким письменником і громадським діячем, однак його співпраця з комуністичним режимом та членство у партійних органах були підставою для усунення його імені з публічного простору за рекомендацією IPN. Заміна його імені на імена Марії та Леха Качинських стала символічним актом, де регіональна культурна пам'ять (навіть про неоднозначну постать) поступилася місцем загальнодержавній

політиці історичної люстрації та просуванню нової національної доктрини (табл. 3.2).

3.3. Тематична класифікація патронімів: герої національно-визвольних змагань, діячі культури і науки, сілезькі постаті

Попередній аналіз виявив складну структуру та історичну нашарованість відантропонімного годонімікону Катовіце. Для глибшого розуміння пріоритетів політики пам'яті, що реалізувалася в міському просторі, доцільно провести тематичну класифікацію патронімів. Ця класифікація дозволить систематизувати масив імен та виявити, які саме сфери людської діяльності та які типи постатей вважалися найбільш гідними увічнення в різні історичні епохи. Варто зазначити, що запропонований поділ є певною мірою умовним, оскільки деякі постаті (наприклад, Войцех Корфанти) можуть бути віднесені одночасно до кількох категорій. Проте такий підхід дає змогу окреслити домінантні наративи, що формували та продовжують формувати символічний ландшафт міста.

Герої національно-визвольних змагань – ця категорія є однією з чисельних і важливих, оскільки вона безпосередньо пов'язана з процесами націєтворення та утвердження державного суверенітету. Патроніми цієї групи можна поділити на два основні підтипи:

- Загальнонаціональний пантеон: До нього належать постаті, що є символами боротьби за незалежність Польщі впродовж усієї її історії. Їхня присутність у годоніміконі Катовіце мала на меті інтегрувати місто у загальнопольський історичний наратив. Ключовими фігурами тут є Тадеуш Костюшко (ul. Tadeusza Kościuszki), лідер повстання 1794 року, та Юзеф Пілсудський (ul. Józefa Piłsudskiego), архітектор відродження польської держави у 1918 році.

Таблиця 3.2.

Трансформація відантропонімних годонімів Катовіце внаслідок політики декомунізації

Стара назва (Патрон періоду ПНР)	Нова назва (Запропонована/Затверджена)	Ідеологічне обґрунтування заміни	Джерела
ul. Lucjana Szenwalda	ul. Bolesława Prusa	Заміна імені та прізвища поета-комуніста, пов'язаного з СРСР, на ім’я та прізвище класика польської літератури XIX століття, постать ідеологічно нейтральну та загальновизнану.	[137]
ul. Leona Kruczkowskiego	ul. Zbigniewa Herberta	Заміна імені та прізвища письменника, активного діяча та функціонера режиму ПНР, на ім’я та прізвище поета-дисидента, одного з найбільших моральних авторитетів антикомуністичної опозиції.	[138]
ul. Brunona Jasieńskiego	ul. Czesława Miłosza	Заміна імені та прізвища поета-футуриста, який прийняв комунізм і став жертвою сталінських репресій, на ім’я та прізвище нобелівського лауреата, постать світового масштабу, що символізує вільну польську культуру.	[137]

ul. Oskara Langego	ul. Gwarecka	Заміна імені та прізвища економіста-марксиста, який співпрацював з комуністичною владою, на «мотивовану» назву (*gwarek* – "гірник"), пов'язану з гірничою традицією регіону, що є поверненням до локальної ідентичності.	[138]

- Пантеон Сілезьких повстань: Ця група є унікальною для регіону і має фундаментальне значення для легітимізації приналежності Верхньої Сілезії до Польщі. Вона увічнює лідерів та учасників трьох повстань (1919-1921), які подаються як найвища форма місцевого патріотизму, що реалізувався у прагненні до возз'єднання з «Матір'ю-Польщею». До цієї групи належать: Войцех Корфанти (aleja Wojciecha Korfantego) – політичний лідер та диктатор Третього повстання; Юзеф Ример (ulica Józefa Rymera) – один із лідерів повстань, перший воєвода Сілезького воєводства; Альфонс Згжебньок (Osiedle im. Alfonsa Zgrzebnioka) – командувач перших двох повстань; Валенти Фойкіс (plac Walentego Fojkisa) – командир Катовицького повстанського полку.

Окрім персоналій, до цієї категорії належать і загальні назви, що вшановують самі події, як-от ulica Powstańców (вулиця Повстанців) [134].

Діячі культури і науки – ця категорія патронімів виконує функцію конструювання культурної ідентичності, вписуючи місто у певний цивілізаційний простір. Як і в попередній категорії, можна виділити кілька рівнів:

- Загальнопольський канон: Це імена, що є стовпами польської національної культури та науки. Їхня присутність у міському просторі утверджує приналежність Катовіце до польського культурного ареалу. До цієї групи належать: Адам Міцкевич (ulica Adama Mickiewicza) – найвидатніший поет-романтик; Станіслав Виспянський (ulica Stanisława Wyspiańskiego) – ключова постать «Молодої Польщі»; Марія Склодовська-Кюрі (ulica Marii Skłodowskiej-Curie) – символ наукової величі Польщі; у посткомуністичний період цей пантеон був доповнений іменами Збігнєва Герберта та Чеслава Мілоша, які замінили комуністичних патронів.
- Постаті світового значення з місцевим корінням: Ця тенденція є характерною для сучасного етапу, коли місто прагне утвердити свою ідентичність у глобальному контексті. Найяскравішим прикладом є Марія Гепперт-Маєр (ulica Goeppert-Mayer), лауреатка Нобелівської премії з фізики, яка

народилася в Катовіце. Її увічнення є спробою вийти за межі національно-визвольного наративу та підкреслити внесок міста у світову науку.

- Релігійні діячі: У посткомуністичний період важливе місце в годоніміконі посів Іван Павло II (plac Świętego Jana Pawła II), чия постать є символом не лише релігійного, але й національного відродження.

Сілезькі постаті: між регіоналізмом та політикою – ця умовна категорія є найбільш специфічною та водночас найбільш конфліктною, оскільки вона відображає складну динаміку між регіональною та національною ідентичністю. До неї належать особи, чия діяльність та значення нерозривно пов'язані з історією Верхньої Сілезії.

- Діячі «органічної праці» та промисловці: Ці патроніми підкреслюють унікальний характер регіону – його промислову міць та історію боротьби за збереження ідентичності в XIX столітті: Кароль Мярка (plac Karola Miarki) – видатний діяч польського національного відродження в Сілезії, видавець та письменник; Джон Бейлдон (ulica Johna Baildona) – шотландський інженер, «батько» сілезької металургії. Його увічнення свідчить про визнання мультикультурних коренів промислового розвитку регіону.
- Суперечливі постаті періоду ПНР: Це приклад напруги між локальною пам'яттю та загальнодержавною політикою декомунізації: Єжи Зентек (rondo gen. Jerzego Ziętka) – учасник Сілезьких повстань, але водночас багаторічний комуністичний воєвода; Вільгельм Шевчик – сілезький письменник, чиє ім'я було усунуте з назви центральної площі через його співпрацю з комуністичним режимом і замінене на імена Марії та Леха Качинських.
- Альтернативний пантеон: Сучасні дискусії породжують спроби створення нового, більш інклюзивного наративу. Ініціатива Руху Автономії Сілезії (RAŚ) щодо увічнення німецьких сілезців-антинацистів, таких як Едуард Шульте та Ернст Бруно Моцко, є спробою сконструювати мультикультурну, антитоталітарну сілезьку ідентичність, що виходить за рамки традиційного польсько-німецького антагонізму.

3.4. Декомунізація та політика пам’яті після 1989 року та її вплив на годонімікон міста

Падіння комуністичного режиму у 1989 році було початком процесу символічного переосмислення публічного простору в Польщі. Декомунізація, що розуміється як усунення спадщини тоталітарного минулого, була елементом нової політики пам'яті [150]. Цей процес, спрямований на демонтаж пам'ятників та зміну назв, що прославляли комуністичний устрій [151], мав на меті не лише символічне очищення, але й конструювання нової, демократичної та національної ідентичності. У Катовіце, місті зі складною історією, цей процес набув особливої динаміки, виявивши напругу між загальнодержавною політикою, регіональною пам'яттю та локальними ініціативами.

Процес декомунізації годонімікону можна умовно поділити на два етапи:

- Спонтанний етап (початок 1990-х років): Одразу після зміни політичного устрою новообрані органи місцевого самоврядування, реагуючи на суспільні настрої, почали за власною ініціативою усувати найбільш одіозні символи комуністичної епохи. У цей період було повернуто багато історичних назв, що існували до 1939 року, та увічнено постатей і події, що раніше замовчувалися. Проявами цього періоду в Катовіце стало повернення алеї Войцеха Корфанти (колишня ulica Armii Czerwonej) та перейменування житлового масиву Osiedle XXXV-lecia PRL на честь героя Сілезьких повстань Альфонса Згжебньока. Ці зміни символізували розрив із комуністичним наративом та повернення до регіональної та національної героїки.
- Законодавчий етап (після 2016 року): Процес набув системного та примусового характеру після ухвалення 1 квітня 2016 року закону «Про заборону пропаганди комунізму чи іншого тоталітарного устрою через назви...». Закон зобов'язав усі органи місцевого самоврядування в Польщі змінити назви, що увічнювали осіб, організації, події чи дати, які символізують комунізм, у термін до 2 вересня 2017 року [90].

Однак технічний процес виявив розбіжності у баченні міської ідентичності. Показовим став випадок з ulicą Brunona Jasieńskiego, де мешканці висунули альтернативну пропозицію – назвати вулицю на честь Ернеста Полочека, сілезького фотографа, який жив у цьому районі, замість запропонованого владою нобелівського лауреата Чеслава Мілоша, який не мав прямого зв'язку з містом. Цей епізод продемонстрував зіткнення централізованого, загальнонаціонального канону з локальною, живою пам'яттю громади.

Таким чином, процес декомунізації в Катовіце після 1989 року виявився не просто актом усунення символів минулого, а складним і багатовимірним процесом конструювання нової ідентичності. Він перетворив годонімікон міста на арену боротьби за пам'ять, де загальнодержавна політика, що просуває національних героїв, стикається з регіональною пам'яттю та локальними ініціативами, що прагнуть зберегти власну, часто більш складну та неоднозначну версію минулого.

РОЗДІЛ 4
КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ ПОЛІТИКИ ПАМ'ЯТІ В ГОДОНІМІКОНАХ ГОРЛІВКИ ТА КАТОВІЦЕ

4.1. Спільне та відмінне у тематичній структурі годонімікон: кількісний та якісний аналіз

Компаративне дослідження годонімікон промислових міст, що розвивалися у межах єдиного соціалістичного табору, але зазнали різних історичних траєкторій після його розпаду, вимагає виходу за межі простого описового порівняння. Сучасна топоніміка розглядає міський простір та його найменування не як нейтральний адміністративний інструмент, а як простір, на якому політичні режими та суспільпільні групи вписують власні ідеології, наративи та версії минулого. Годонімікон, таким чином, є текстом, що транслює певну «теорію світу» (theory of the world), роблячи її частиною повсякденного ландшафту та колективної пам'яті [154].

Метою цього підрозділу є не лише перелік назв, а системний аналіз тематичної структури годонімікон Горлівки та Катовіце для виявлення глибинних моделей політики пам'яті, що їх сформували. Для досягнення цієї мети розроблено уніфіковану класифікаційну схему, що дозволяє структурувати та порівнювати відантропонімні годоніми обох міст. Ця схема враховує як ідеологічну навантаженість назв, так і їхню прив'язку до національного, регіонального чи світового контексту.

Класифікаційна схема відантропонімних годонімів:

- Група 1: Ідеологічні комеморації тоталітарного періоду. Ця група об'єднує назви, що безпосередньо пов'язані з комуністичною ідеологією, її діячами, символами та подіями.
    - Підгрупа 1.1: Діячі комуністичного руху (міжнародного, радянського, польського). Приклади: вул. Готвальда у Горлівці [114, 115]; у Катовіце до цієї групи належали вул. Леона Кручковського та вул. Оскара Ланге,

перейменовані в рамках закону про декомунізацію.

- Підгрупа 1.2: Символічні дати, події та поняття радянської доби. Приклади: вул. Броненосець «Потьомкін» у Горлівці [114, 115]; вул. 9 Травня в Катовіце, що також підпала під дію закону про декомунізацію [104].

- Група 2: Комеморації діячів національних пантеонів. Ця група включає постаті, що є частиною офіційних або загальновизнаних національних наративів історії та культури.
  - Підгрупа 2.1: Діячі української історії та культури. Приклади: вул. Грабовського у Горлівці.
  - Підгрупа 2.2: Діячі польської історії та культури. Приклади: алея Корфантего, вул. 3 Травня, вул. Шопена в Катовіце [155].
  - Підгрупа 2.3: Діячі російської імперської/радянської культури та науки. Приклади: вул. Гончарова, вул. Горького в Горлівці. Важливо зазначити, що подібні назви (напр., вул. Пушкіна, Лермонтова) усуваються з топонімічного простору на підконтрольній Україні території в рамках процесів деколонізації [103].
- Група 3: Комеморації місцевих (регіональних) діячів. Ця група об'єднує імена осіб, чия діяльність та пам'ять пов'язані з історією конкретного регіону – Донбасу або Верхньої Сілезії.
  - Підгрупа 3.1: Діячі, пов'язані з історією Донбасу/Горлівки. Приклади: вул. Рудакова, вул. Возняка, вул. Братів Мазікових.
  - Підгрупа 3.2: Діячі, пов'язані з історією Сілезії/Катовіце. Приклади: площа Шевчика, алея Розьдзеньського. До цієї групи належать і дискусійні постаті, як-от Вільгельм Шевчик та Єжи Зєнтек, навколо яких точилися гострі суспільні та правові дебати, що свідчить про складність та неоднозначність локальної пам'яті.
- Група 4: Нейтрально-описові та символічні годоніми. Хоча основна увага приділена відантропонімним назвам, важливо згадати цю групу, що використовується для заміни ідеологізованих назв. Вона включає назви,

пов'язані з природою, професіями, промисловістю та абстрактними поняттями. Приклади: вул. Голубина, Врубова, Горнопромислова в Горлівці; ul. Akacjowa (Акацієва), ul. Górnicza (Гірнича), pl. Wolności (площа Свободи) в Катовіце.

- Група 5: Географічні урбаноніми. Ця категорія, що походить від географічних назв, виконує як утилітарну (орієнтаційну), так і символічну функцію. Такі назви можуть маркувати належність до певного соціокультурного та політичного простору, цементуючи національний простір або позначаючи зовнішньополітичні вектори [156].

Застосування цієї класифікації дозволить провести структурований аналіз годонімікон обох міст, виявити їхні домінантні тематичні пласти та перейти до узагальнень щодо моделей політики пам'яті.

Годонімікон Горлівки, зафіксований у доступних джерелах, є яскравим прикладом «законсервованого» радянського символічного ландшафту. Кількісний аналіз відантропонімних назв демонструє домінування двох тематичних груп: ідеологічних комеморацій тоталітарного періоду (Група 1) та діячів російської/радянської культури (Група 2.3). Назви на честь комуністичних діячів, радянських військових, подій та організацій становлять основу меморіального простору міста.

Однак фактором, що визначає сучасний стан годонімікону Горлівки, є не внутрішній суспільний консенсус чи свідома політика збереження спадщини, а зовнішній чинник – російська окупація, що триває з 2014 року. Ця подія стала історичною, що примусово зупинила природні процеси трансформації національної пам'яті, що відбувалися на підконтрольній Україні території Донеччини. Закони про декомунізацію (2015) та деколонізацію (2023) ініціювали масштабні перейменування по всьому регіону [157]. В Авдіївці, Слов'янську та інших містах і селах області зникали вулиці Леніна, Кірова, Дем'яна Бєдного, Пушкіна, Суворова, натомість з'являлися вулиці Пилипа Орлика, Івана Гонти, Василя Стуса, Княгині Ольги. Горлівка, будучи невід'ємною частиною цього регіонального контексту, пройшла б через аналогічні зміни.

Таким чином, годонімікон міста є не результатом свідомого вибору мешканців зберегти радянське минуле, а наслідком «історичної заморозки», насильницької зупинки процесу національного самовизначення у символічному просторі. Це перетворює Горлівку на об'єкт для вивчення «топонімічної інерції». Проте, на відміну від випадків, описаних у західній науковій літературі, де збереження старих назв пояснюється звичкою (habit) або пасивним спротивом населення, у Горлівці ця інерція має зовнішню, примусову природу. Символічний простір міста не розвивається і не рефлексується; він штучно утримується у стані, що відповідає ідеологічним установкам минулої епохи, що сьогодні використовуються окупаційною владою для легітимації своєї присутності.

На відміну від статичного годонімікону Горлівки, урбанонімія Катовіце постає як складний, багатошаровий простір, що є результатом тривалої та цілеспрямованої політики пам'яті. Аналіз повних списків вулиць [103] демонструє домінування комеморацій діячів польського національного пантеону (Група 2.2) та значну присутність імен, пов'язаних із локальною, сілезькою історією (Група 3.2).

Процес трансформації символічного простору Катовіце відбувався у кілька етапів. Основна хвиля декомунізації припала на початок 1990-х років, одразу після падіння комуністичного режиму. Саме тоді магістралі міста позбулися ідеологічних назв: наприклад, Алея Червоної Армії стала Алеєю Войцеха Корфантего. Закон про декомунізацію 2016 року був спрямований не на революційне «топонімічне очищення» (toponymic cleansing), а радше на «точкову хірургію» – усунення залишків комуністичної спадщини, які з різних причин збереглися. У Катовіце під дію цього закону підпала незначна кількість об'єктів – шість вулиць, назви яких були визнані Інститутом національної пам'яті (IPN) такими, що пропагують тоталітаризм. Це свідчить про еволюційний, а не революційний характер сучасної польської політики пам'яті, яка діє послідовно, без прояву радикалізму.

Водночас процес формування годонімікону в Катовіце не є монологічним диктатом влади. Він являє собою поле для переговорів, а іноді й конфліктів між

різними акторами: центральною владою в особі воєводи, місцевим самоврядуванням та активними громадянами. Ця взаємодія є відмінністю від сталої ситуації в окупованій Горлівці. Процес перейменування шести вулиць у 2017 році ілюструє цю динаміку. Міська влада, виконуючи закон, запропонувала власні варіанти нових назв (наприклад, вул. Брунона Ясенського на вул. Чеслава Мілоша) і провела громадські консультації. Мешканці, у свою чергу, висували альтернативні пропозиції, віддаючи перевагу локальним діячам (наприклад, сілезькому фотографу Ернесту Полочеку) перед загальнонаціональними постатями, що не мали прямого зв'язку з містом. Хоча міська влада зрештою не дослухалася до цих пропозицій, сам факт публічної дискусії та петицій свідчить про функціонування демократичних механізмів.

Коли місцева влада зволікала з виконанням закону, втручався представник центрального уряду – воєвода, який своїм розпорядженням змінював назви. Ці рішення, своєю чергою, могли бути оскаржені в суді, як це сталося у справі щодо площі Вільгельма Шевчика, де суд став на бік міста, визнавши недостатніми аргументи IPN та воєводи. Таким чином, годонімікон Катовіце є продуктом складної, конфліктної, але прозорої взаємодії, де політика пам'яті формується на перетині національних директив, локальних інтересів та правових процедур.

Для наочної демонстрації кардинальних відмінностей у тематичній структурі годоніміконів Горлівки та Катовіце було проведено кількісний аналіз (табл. 4.1) відантропонімних назв на основі розробленої класифікації. Результати аналізу зведено у порівняльну таблицю, яка візуалізує контрастні моделі комеморації.

Таблиця 4.1.

Порівняльна тематична структура відантропонімних годонімів Горлівки та Катовіце (станом на 2023 р.)

Тематична група (за	Горлівка (приблизна кількість)*	Горлівка (орієнтовна частка, %)	Катовіце (приблизна кількість)*	Катовіце (орієнтовна частка, %)

класифікацією 4.1.1)				
1. Ідеологічні комеморації тоталітарного періоду	висока	~ 40-50%	дуже низька	< 1%
2.1. Український національний пантеон	дуже низька	< 2%	0	0%
2.2. Польський національний пантеон	0	0%	висока	~ 45-55%
2.3. Російський/радянський культурний пантеон	значна	~ 25-35%	дуже низька	< 1%
3.1. Місцеві діячі (Донбас/Горлівка)	середня	~ 10-15%	-	-
3.2. Місцеві діячі	-	-	середня	~ 20-30%

(Сілезія/Катовіце)				
Інші антропоніми (вчені, митці світу тощо)	низька	~ 5-10%	середня	~ 15-20%
Всього відантропонімних годонімів (орієнтовно)	~ N	100%	~ Y	100%

Аналіз даних, представлених у таблиці, дозволяє зробити низку узагальнювальних висновків.

По-перше, спостерігається асиметрія у структурі годоніміконів. У Горлівці домінують групи 1 (ідеологія) та 2.3 (російська/радянська культура), які сумарно складають левову частку відантропонімного простору. Це є свідченням збереження радянської меморіальної матриці, де ідеологія та імперський культурний канон були пов'язані.

По-друге, годонімікон Катовіце демонструє результат успішної національної рекоммеморації. Домінантною є група 2.2 (польський національний пантеон), що свідчить про цілеспрямоване насичення міського простору постатями, які символізують польську державність, історію та культуру. Водночас значна частка групи 3.2 (місцеві діячі) вказує на збереження та актуалізацію сильної регіональної, сілезької ідентичності, яка не розчиняється в загальнонаціональному наративі, а співіснує з ним.

По-третє, таблиця виявляє феномен «дзеркальної порожнечі»: практично повна відсутність польських героїв у Горлівці та українських у Катовіце. Цей

факт, хоч і є очікуваним, важливий для фіксації національної центричності обох пантеонів, які у своєму сучасному вигляді не передбачають значущої репрезентації «іншого», навіть якщо цей «інший» є сусідом з тривалою історією взаємин.

Проведений аналіз засвідчив, що тематична структура годоніміконів Горлівки та Катовіце є не просто відмінною, а є результатом різних моделей роботи з історичним минулим.

Годонімікон Горлівки є статичним, нерефлексованим зліпком радянської епохи. Його збереження у такому вигляді зумовлене не внутрішніми суспільними процесами, а зовнішнім військово-політичним втручанням, що зупинило природний процес переосмислення минулого. Це «заморожений» символічний простір, що функціонує як релікт радянської політики пам'яті.

Натомість годонімікон Катовіце є динамічним, живим організмом, продуктом цілеспрямованої державної політики, суспільних дискусій та боротьби за пам'ять на локальному рівні. Він відображає складний процес конструювання постсоціалістичної ідентичності, в якому переплітаються національні та регіональні наративи.

Кількісний аналіз повністю підтверджує ці якісні спостереження, демонструючи розбіжність у пріоритетах комеморації. Цей емпіричний фундамент дозволяє перейти до подальшого, більш глибокого моделювання політик пам'яті, що стоять за цими разючими відмінностями, у наступних підрозділах дослідження.

4.2. «Політика героїзації»: порівняння пантеонів політичних та військових діячів

«Політика героїзації» є одним із інструментів політики пам'яті, адже саме через вибір та канонізацію певних постатей держава та суспільство транслюють свої цінності, визначають взірці для наслідування та маркують власну версію минулого. Аналіз політичних та військових діячів, увічнених у годонімах

Горлівки та Катовіце, дозволяє виявити розбіжності у матрицях національної ідентичності, що формуються в цих містах.

Представництво політичних та військових діячів, репрезентоване у годоніміконі Горлівки, є пантеоном Радянського Союзу. Це галерея постатей, чия героїзація була центральним елементом радянської ідеологічної системи. Домінують три основні категорії героїв:

- Діячі міжнародного комуністичного руху та керівники СРСР: Назви на кшталт вул. Готвальда є прямим маркером належності до колишнього соціалістичного табору.
- Герої Громадянської війни в Росії та радянські воєначальники: Вулиці, названі на честь учасників та подій революційних змагань 1917-1921 рр. (напр., вул. Броненосець «Потьомкін»), а також маршалів та генералів Червоної армії, формують мілітарний відтінок радянського наративу.
- Герої Другої світової війни (у радянській парадигмі «Великої Вітчизняної війни»): Ця група є найчисленнішою та емоційно найнавантаженішою, оскільки апелює до спільного досвіду боротьби з нацизмом, який, однак, подається виключно через радянську інтерпретаційну призму.

Особливість цього простору – його відірваність від сучасного українського національного проєкту. Поки на підконтрольній Україні території Донеччини відбувалися процеси декомунізації та деколонізації, що супроводжувалися заміною радянських ідолів на постаті української історії (вул. Будьонного на вул. Івана Богуна в Києві, вул. Суворова на вул. Володимира Великого в с. Майдан тощо), Горлівка залишилася каркасом радянської міфології. Політика героїзації тут зводиться до консервації пантеону неіснуючої держави, що слугує ідеологічним обґрунтуванням для окупаційної влади та її спроб реінтегрувати місто у символічний простір «русского мира».

На противагу Горлівці, простір героїв Катовіце є результатом свідомої та цілеспрямованої політики «очищення» та «національного наповнення» символічного простору. Цей процес, що розпочався у 1990-х і отримав новий поштовх із законом про декомунізацію 2016 року, базується на двох принципах:

декоммеморації (усунення небажаних героїв) та рекоммеморації (впровадження нових).

Аналіз годонімікону Катовіце дозволяє виділити такі домінантні групи героїв:

- Герої боротьби за незалежність Польщі та діячі Другої Речі Посполитої: Центральне місце посідають постаті, пов'язані з відновленням польської державності та Сілезькими повстаннями (напр., алея Войцеха Корфантего, Plac Powstańców Śląskich). Це основа національного простору.
- Герої антинацистського та антикомуністичного спротиву: Особлива увага приділяється діячам, які боролися проти обох тоталітарних режимів. Прикладом є перейменування вул. 9 Травня на вул. майора Генрика Добжанського «Губаля» – партизана, що воював і проти німців, і проти радянських військ. Сюди належать і «прокляті солдати» (Żołnierze Niezłomni), на честь яких названо вулиці в інших містах Сілезії.
- Діячі культури як символи національного духу: У процесі декомунізації 2017 року вулиці, названі на честь комуністичних письменників (Леон Кручковський, Брунон Ясенський), були перейменовані на честь поетів, що асоціюються з нонконформізмом та опозицією до режиму (Збігнєв Герберт, Чеслав Мілош). Це свідчить про інтелектуалізацію пантеону та просування ідеї, що збереження національної ідентичності є такою ж формою героїзму, як і збройна боротьба.

Процес формування цього пантеону не є безконфліктним. Він відбувається через інституційні механізми (закон, висновки Інституту національної пам'яті) та супроводжується публічними дебатами, де стикаються позиції центральної влади, місцевого самоврядування та громадськості. Це демонструє, що політика героїзації у демократичному суспільстві – це не монолітний диктат, а динамічний процес узгодження та боротьби за пам'ять.

Аналіз пантеонів Горлівки та Катовіце (табл. 4.2.) виявляє дві протилежні моделі політики героїзації, що можна умовно визначити як «героїзацію через консервацію» та «героїзацію через національну селекцію».

Таблиця 4.2.

Порівняння моделей політики героїзації в Горлівці та Катовіце

Критерій порівняння	Горлівка: «Героїзація через консервацію»	Катовіце: «Героїзація через національну селекцію»
Джерело легітимності пантеону	Ідеологія та історіографія неіснуючої держави (СРСР)	Національний наратив сучасної польської держави
Ключовий принцип відбору героїв	Належність до комуністичної/радянської системи	Внесок у боротьбу за незалежність Польщі, антитоталітарний спротив
Ставлення до комуністичного минулого	Некритичне збереження та глорифікація	Засудження, усунення символів, заміна на антикомуністичних героїв
Типові постаті-символи	Революціонери, радянські маршали, функціонери компартії	Діячі незалежності, учасники повстань, «прокляті солдати», митці-нонконформісти
Характер процесу	Статичний, примусовий, нерефлексований (зовнішня консервація)	Динамічний, інституціоналізований, конфліктний (внутрішня селекція)

Таким чином, годоніми, що увічнюють політичних та військових діячів, у Горлівці функціонують як інструмент утримання міста в сфері застарілого радянсько-російського імперського проєкту. Натомість у Катовіце вони є результатом активної державної політики, спрямованої на зміцнення національної ідентичності на основі антитоталітарного консенсусу та глорифікації власної визвольної боротьби. Ця відмінність є наслідком різних історичних шляхів, якими пішли Україна та Польща після 1991 року, та трагічного впливу російської окупації на український Донбас.

4.3. «Культурний канон»: порівняння репрезентації діячів культури та науки

Якщо політика героїзації є «важкою артилерією» політики пам'яті, то формування культурного канону в годоніміконі – це її «м'яка сила». Назви на честь письменників, митців, композиторів та вчених, на перший погляд, виглядають менш ідеологізованими та конфліктними. Проте саме вони здійснюють глибинну символічну демаркацію простору, окреслюючи межі «своєї» культурної ойкумени та вписуючи місто у певний цивілізаційний контекст. Порівняльний аналіз культурних пантеонів Горлівки та Катовіце виявляє великі відмінності, як і у випадку з політичними діячами.

Культурний простір, зафіксований у годонімах Горлівки, є практично вичерпним зліпком стандартного шкільного курсу російської літератури та науки імперської та радянської доби. Назви на честь Гончарова, Горького, а також типові для регіону до окупації вулиці Пушкіна, Лермонтова, Чехова, Тургєнєва, Ломоносова формують щільне семантичне поле, що маркує місто як частину російського культурного простору.

Важливо наголосити на двох аспектах. По-перше, це не просто вшанування видатних митців, а системна репрезентація імперського канону. Ці постаті, незалежно від їхніх особистих поглядів, функціонували в радянській системі як символи «великої російської культури», що виступала як домінантна та

універсальна для всіх народів СРСР. По-друге, на тлі цього масиву практично відсутніми або маргіналізованими є представники українського національного канону. Наявність поодиноких назв (напр., вул. Грабовського) лише підкреслює загальну асиметрію.

Як і у випадку з політичним пантеоном, окупація 2014 року «заморозила» цей стан. У той час як на вільній території Донеччини відбувався процес деколонізації, що полягав у заміні Пушкіна на Михайла Коцюбинського, а Лермонтова на Івана Франка, культурний простір Горлівки залишився незмінним. Він продовжує функціонувати як ретранслятор імперського наративу, де українській культурі відведено другорядну, «регіональну» роль.

Годонімікон Катовіце демонструє протилежний підхід: культурний канон є інструментом утвердження національної ідентичності та ціннісного розриву з тоталітарним минулим. Це проявляється у двох процесах:

1. Насичення простору іменами діячів польської культури: вулиці, названі на честь Шопена, Міцкевича, Сенкевича, Кохановського, Марії Складовської-Кюрі, є частиною міського ландшафту. Це створює щільний шар національної культурної пам'яті, в яку занурений мешканець.
2. Свідома культурна декомунізація: Процес перейменувань 2017 року є показовим. Вулиці, що носили імена письменників, афілійованих з комуністичним режимом (Брунон Ясенський, Леон Кручковський, Люціан Шенвальд), були замінені не на нейтральні назви, а на імена знакових постатей польської культури XX століття, які мали репутацію нонконформістів або опозиціонерів до тоталітаризму. Так, замість Ясенського з'явився нобелівський лауреат Чеслав Мілош, а замість Кручковського – поет Збігнєв Герберт. Це не просто заміна імен, а заміна ціннісної парадигми: від митців, що служили владі, до митців, що уособлювали вільний дух нації.

Під час громадських консультацій мешканці висували альтернативні пропозиції, пропонуючи вшанувати місцевих діячів (наприклад, сілезького фотографа Ернеста Полочека) замість загальнонаціональних постатей, які не

мали прямого зв'язку з Катовіце. Хоча міська влада не завжди дослухалася до цих пропозицій, сам факт такої дискусії свідчить про те, що культурний канон є предметом живого суспільного діалогу, а не догмою, спущеною «згори».

Порівняння репрезентації імен діячів культури та науки в годонімах Горлівки та Катовіце (табл. 4.3.) дозволяє виділити дві моделі формування символічного простору: модель «культурної колонізації» та модель «культурної емансипації».

Таблиця 4.3

Порівняння моделей культурного канону в годоніміконах Горлівки та Катовіце

Критерій порівняння	Горлівка: Модель «культурної колонізації»	Катовіце: Модель «культурної емансипації»
Домінантний культурний наратив	Російський імперський/радянський	Польський національний
Принцип відбору постатей	Репрезентація «великої російської культури» як універсальної	Вшанування діячів, що символізують польську ідентичність та антитоталітарні цінності
Ставлення до національної культури	Маргіналізація українського культурного канону	Абсолютне домінування польського культурного канону
Ключові постаті-символи	Пушкін, Горький, Ломоносов	Шопен, Міцкевич, Склодовська-Кюрі, Мілош, Герберт

Динаміка процесу	Статичний, «заморожений» стан, що унеможливлює деколонізацію	Динамічний процес декомунізації та національної рекомеморації, що супроводжується суспільною дискусією

Отже, культурний канон у годоніміконі Горлівки слугує інструментом утримання символічного контролю, прив'язуючи місто до російського цивілізаційного простору та нівелюючи його українську ідентичність. Натомість у Катовіце культурний канон є потужним засобом національного самоствердження, ціннісного розмежування з тоталітарним минулим та формування сучасної польської ідентичності, відкритої до внутрішньої дискусії.

4.4. Моделі мовної репрезентації пам'яті та ідентичності (національної, регіональної, радянської) в годонімії двох міст

Аналіз мови, якою годоніми представлені у міському просторі, є важливим виміром політики пам'яті. Мова урбанонімів – це не просто технічний засіб комунікації, а перформативний акт, що щоденно утверджує приналежність території до певного політичного та культурного простору. Вона є маркером того, чия влада і чия ідентичність є домінантною.

Важливою характеристикою годонімікону Горлівки є його тотальна мовна русифікація. Переважна більшість урбанонімів не просто походять від імен діячів російської/радянської історії та культури, а й подані російською мовою. Навіть назви, що походять від українських прізвищ, часто зазнають російської транслітерації та супроводжуються російськомовними родовими позначеннями, як-от «улица» (вулиця) та «переулок» (провулок).

Ця ситуація є наслідком тривалої політики русифікації, що проводилася в регіоні як в імперську, так і в радянську добу. Мова в даному випадку виступала

ключовим інструментом конструювання «штучної топонімічної ідентичності», відірваної від місцевого українського контексту. Російськомовний годонімікон мав на меті щоденно утверджувати в свідомості мешканців ідею про органічну належність Донбасу до «русского мира».

Окупація 2014 року законсервувала цей лінгвістичний ландшафт, перетворивши його на інструмент легітимації агресії. У той час як на підконтрольній Україні території Донеччини процеси декомунізації та деколонізації пов'язані з дерусифікацією та утвердженням української мови в топоніміці, у Горлівці російська мова урбанонімів продовжує виконувати свою колоніальну функцію, символічно утримуючи місто в імперському просторі.

На відміну від Горлівки, годонімікон Катовіце характеризується послідовною та асертивною (самоствердною) польською монолінгвальністю. Усі офіційні назви вулиць, площ та алей подані державною польською мовою. Це є свідомим політичним вибором, що символізує утвердження національного суверенітету після десятиліть зовнішнього домінування та спроб германізації чи русифікації в попередні історичні епохи.

Польська мова в урбанонімії Катовіце виконує функцію «цементування національного культурного та політичного простору». Навіть у випадках, коли в процесі декомунізації ідеологізовані назви замінювалися на нейтральні, нові годоніми обиралися з лексичного фонду польської мови (напр., вул. Влодзімєжа Шталя на вул. Ліліову (Liliową), вул. Оскара Ланге на вул. Гварецьку (Gwarecką)). Це свідчить про те, що мовна гомогенність символічного простору є одним з пріоритетів сучасної польської політики пам'яті. Вона утверджує ідею єдиної, неподільної національної ідентичності, вираженої через єдину державну мову.

Порівняння мовних моделей репрезентації пам'яті в годоніміконах Горлівки та Катовіце демонструє два протилежні підходи до ролі мови у формуванні ідентичності (табл. 4.4).

Таблиця 4.4.

Порівняння моделей мовної репрезентації в годоніміконах

Критерій порівняння	Горлівка: Модель «мовної колонізації»	Катовіце: Модель «мовної емансипації»
Домінантна мова годонімікону	Російська	Польська
Лінгвістичний статус	Мова колишньої метрополії, що виконує функцію символічного контролю	Державна мова, що утверджує національний суверенітет
Ставлення до національної мови	Систематичне витіснення та маргіналізація української мови	Послідовне та повне утвердження польської мови
Функція мови в політиці пам'яті	Збереження та ретрансляція імперського/радянського наративу	Консолідація національної ідентичності та розрив з іноземним домінуванням
Процеси, що відображаються	«Заморожена» русифікація, зупинена деколонізація	Завершена націоналізація символічного простору

Таким чином, мовний аналіз годоніміконів підтверджує та поглиблює висновки, зроблені на основі тематичного аналізу. У Горлівці мова є інструментом утримання колоніальної спадщини та легітимації окупації. У Катовіце мова функціонує як елемент національного самоствердження та символічного суверенітету. Мова табличок на будинках виявляється не менш значущим полем битви за ідентичність, ніж простори героїв та митців.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі здійснено комплексне зіставне дослідження відантропонімних годонімів міст Горлівка (Україна) та Катовіце (Польща), яке дозволило вирішити поставлені завдання, підтвердити актуальність обраної теми та дійти таких науково обґрунтованих висновків:

1. Годонім як маркер цивілізаційного вибору. Дослідження підтвердило, що годонімікон індустріального міста є не просто набором адрес, а складним ідеологічним текстом, що фіксує цивілізаційну орієнтацію громади. Відантропонімні назви виступають найчутливішим індикатором політичних змін. Якщо апелятивні назви (*Садова, Вокзальна*) часто залишаються стабільними, то антропонімні (*Леніна, Гітлера, Сталіна, Пілсудського, Стуса*) завжди є першими жертвами та бенефіціарами політичних трансформацій. Порівняння Горлівки та Катовіце засвідчило, що перейменування вулиць є невід'ємною складовою процесів деколонізації та демократизації посттоталітарних суспільств.

2. Історична асиметрія розвитку. Встановлено, що попри спільну індустріальну генезу (вугілля та метал), міста демонструють історичну асиметрію в розвитку символічного простору.

- Катовіце є прикладом динамічної еволюції. Місто пережило кілька повних зміну топонімічних парадигм (німецька → польська → нацистська → комуністична → демократична), що сформувало складну, багатошарову ідентичність. Сучасна польська політика пам'яті в Катовіце спрямована на гармонізацію загальнонаціонального польського наративу з унікальним сілезьким історичним досвідом.
- Горлівка є прикладом штучної консервації. Відсутність глибокої дорадянської міської традиції дозволила радянській владі створити тут «еталонний» радянський годонімікон. Окупація 2014 року заблокувала процеси природного очищення цього простору, перетворивши місто на

заповідник тоталітарної символіки, що використовується Росією для маркування території як «своєї».

3. Структурно-лінгвістичні відмінності. Виявлено, що політика пам'яті впливає не лише на семантику (чиє ім'я), але й на структуру (як названо) годонімів. У польській практиці (Катовіце) закріпилася уніфікована модель *«Ulica + Ім'я + Прізвище (Gen.)»*, що підкреслює повагу до повної ідентифікації особи і слугує маркером відходу від німецьких композитів. В українській практиці (Горлівка) домінувала радянська модель *«Вулиця + Прізвище (Gen.)»* (*вул. Кірова*), що знеособлювала патрона, перетворюючи його на ідеологічний знак. Сучасна українська тенденція до відновлення моделі *«Вулиця + Ім'я + Прізвище»* (наприклад, *вул. Василя Стуса*) у Горлівці наразі реалізується лише у «віртуальному» просторі українських державних реєстрів.

4. Конфлікт моделей пам'яті. Дослідження виявило фундаментальну відмінність у механізмах реалізації політики пам'яті:

- У Катовіце процес формування годонімікону відбувається в умовах демократичного (хоч і конфліктного) діалогу. Кейс із перейменуванням площі Вільгельма Шевчика на площу Качинських демонструє наявність сильного громадянського суспільства та регіональних рухів (RAŚ), здатних опонувати центральній владі та відстоювати право на власну, локальну пам'ять.
- У Горлівці спостерігається зіткнення двох монологічних дискурсів: окупаційного (спрямованого на рерадянізацію та русифікацію) та українського державного (спрямованого на деколонізацію). Трагізм ситуації полягає у відсутності суб'єктності самої громади Горлівки, яка стала заручником військового конфлікту. Кейс Володимира Рибака показує, як пам'ять про героя витісняється з фізичного простору міста окупантами, але зберігається на загальнонаціональному рівні через механізми екстериторіальної комеморації.

5. Рекомендації та прогностичний аспект. На основі проведеного аналізу можна стверджувати, що майбутня реінтеграція Горлівки та всього Донбасу

вимагатиме не просто механічної заміни табличок, а складної стратегії **символічної терапії**. Досвід Катовіце вказує на ефективність залучення регіонального компонента: успішна українізація годонімікону Горлівки можлива не лише через нав'язування загальнонаціональних героїв, а й через актуалізацію імен місцевих діячів, які мають проукраїнську або загальногуманістичну позицію (наприклад, Василь Стус, який вчителював у Горлівці, Володимир Рибак, місцеві дисиденти, засновники міста, чиї імена не заплямовані тоталітаризмом). Необхідно уникати помилок «війни пам'ятників», пропонуючи натомість інклюзивний наратив, що повертає місту його справжню, не спотворену радянською пропагандою історію.

Таким чином, магістерська робота доводить, що відантропонімні годоніми є не пасивним відображенням історії, а активним інструментом її творення. Дослідження досвіду польських Катовіце надає методологічний та практичний інструментарій для майбутнього відродження українського символічного простору на деокупованих територіях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ономастика. *Енциклопедія Сучасної України* : вебсайт / ред. кол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін. ; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2022. URL: https://esu.com.ua/article-75454 (дата звернення: 22.08.2025).
2. Водвуд В. Ономастика – наука про власні назви. *Блог Вікторії Водвуд*. 2017. 24 трав. URL: http://viktoriiavodvud.blogspot.com/2017/05/blog-post.html (дата звернення: 22.08.2025).
3. Onomastics. *Encyclopædia Britannica*: website. URL: https://www.britannica.com/science/onomastics-linguistics (date of access: 22.08.2025).
4. Ономастика. *Енциклопедія історії України* : вебсайт / НАН України, Інститут історії України. URL: http://history.org.ua/?termin=Onomastyka (дата звернення: 22.08.2025).
5. Ономастика. *Словник.ua : український тлумачний словник* : вебсайт. URL: https://slovnyk.ua/index.php?swrd=ономастика (дата звернення: 22.08.2025).
6. Onomastics. *Merriam-Webster.com Dictionary* / Merriam-Webster. URL: https://www.merriam-webster.com/dictionary/onomastics (date of access: 22.08.2025).
7. Бучко Д. Г. Ономастичні школи в Україні. *Studia Ukrainica Posnaniensia*. 2017. Vol. 5. P. 49–57. URL: https://pressto.amu.edu.pl/index.php/sup/article/view/11888 (дата звернення: 22.08.2025).
8. Nicolaisen W. F. H. What IS a Name? Reflections on Onomastics. *Folklore*. 1993. Vol. 104, Iss. 1–2. P. 217–221.
9. Gelling M., Cole A. Introduction. *The Landscape of Place-Names*. Stamford : Shaun Tyas, 2000. P. 1–10.
10. *Українська ономастика* : навч. посіб. / уклад. О. В. Харахоріна. Умань : Візаві, 2023. 143 с.

11. Skowron K. Urban Names of Cracow – the Past and the Present. A Research Project. *Onomastica*. 2020. Vol. 64. P. 297–313.
12. Romanova A. Political Dynamics of Urban Hodonyms: A Case of Chisinau, Moldova. *Urban Affairs and Public Policy*. 2022. Vol. 5, Iss. 1. P. 1–16.
13. Rutkowski M. Synchroniczna analiza plateonimów – propozycja metody. *Onomastica*. 2023. Vol. 67. P. 131–143.
14. Волянюк І. Актуальність вивчення ономастики в школі. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2014. Вип. 36. С. 110–113. URL:(https://www.google.com/search?q=http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2014_36_34) (дата звернення: 22.08.2025).
15. Становлення і розвиток літературної ономастики. *Ономастика і апелятиви*. URL: https://oin.in.ua/stanovlennya-i-rozvytok-literaturnoyi-onomastyky/ (дата звернення: 22.08.2025).
16. Шпак В. К. Літературна ономастика та інтерпретація тексту (на матеріалі творчості Дж. Г. Байрона). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2018. Вип. 34, т. 1. С. 138–141.
17. Посталюк С. О. До питання про стратифікацію сучасного ономастичного простору. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філологічні науки. Мовознавство*. 2015. № 4. С. 232–240.
18. Ковтун О. В. Структура онімного простору української мови. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологічна*. 2012. Вип. 28. С. 170–172.
19. About Onomastics. *American Name Society*. URL: https://www.americannamesociety.org/names/ (date of access: 22.08.2025).
20. Урбаноніми Лондона та Києва крізь призму зіставної семантики : робота МАН / автор не вказаний. *На Урок : освітній проєкт*. URL: https://naurok.com.ua/robota-man-urbanonimi-londona-ta-kieva-kriz-prizmu-zistavno-sematniki-119960.html (дата звернення: 22.08.2025).

21. Journal articles: 'Urban toponymy'. *Grafiati: Literature selections*. URL: https://www.grafiati.com/en/literature-selections/urban-toponymy/journal/ (date of access: 22.08.2025).
22. Toponymy. *Encyclopædia Britannica*: website. URL: https://www.britannica.com/science/toponymy (date of access: 22.08.2025).
23. Галанова М. В. *Структурно-семантичні та прагматичні особливості урбанонімів (на матеріалі назв м. Дніпропетровська)* : автореф. дис.... канд. філол. наук : 10.02.01. Дніпропетровськ, 2015. 20 с.
24. Карпенко Ю. О. Лексикологія. Фразеологія. *Вступ до мовознавства* : підручник / за ред. О. О. Тараненка. Київ : Академія, 2008. С. 112–134.
25. Состіна О. О. Урбаноніміка як галузь сучасних топонімічних досліджень. *Філологія XXI століття* : зб. наук. праць студентства й наук. молоді. Харків : ХНПУ, 2020. С. 59–61.
26. Urazmetova A. V., Galiakberova A. R. Principles of classification of toponymic names. *International Conference on Language and Literature*. 2020. P. 110–113.
27. Купчинська З. О. Новий підхід до методики класифікації урбанонімів (на прикладі Львова). *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2008. Вип. 44, ч. 2. С. 226–235.
28. Наливайко М. Я. Сучасний урбанонімний простір міста Тернопіль: структура, семантика, динаміка. *Studia Ukrainica Posnaniensia*. 2023. Vol. 11, Iss. 2. P. 81–91.
29. Gornov A., Gornova G. Urbanonyms As Markers Of Multicultural Urban Space. *European Proceedings of Social and Behavioural Sciences*. 2021. Vol. 118. P. 82–88.
30. Ozimska P. Elementy włoskości w polskim nazewnictwie miejskim i wiejskich mikrosystemach toponimicznych. *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Linguistica*. 2021. Vol. 55. P. 237–253.
31. Rose-Redwood R., Alderman D., Azaryahu M. Commemorative city-texts: Spatio-temporal patterns in street names in Leipzig, East Germany and Poznań, Poland. *Language in Society*. 2010. Vol. 39, Iss. 3. P. 343–370.

32. Урбаноніми // *Українська мова* : енциклопедія / редкол.: В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. 2-ге вид., випр. і доп. Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2004. С. 665–668.
33. Bilyk N. Urbanonymy in the national-cultural aspect: Philosophical approach. *Philosophy and Governance*. 2018. Vol. 1, Iss. 1. P. 13–21.
34. Kocoł M. Kategoria pamięci zbiorowej w urbanonimii. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Filologiczna. Dydaktyka*. 2017. Vol. 10, Iss. 95. P. 71–80.
35. Urazmetova A. V. Chronological classification of urbanonyms in Tashkent. *Modern American Journal of Linguistics, Education, and Pedagogy*. 2022. Vol. 1, Iss. 6. P. 1–4.
36. Gałkowski A. Feminine urbanonymy in Polish and Italian linguistic landscapes. *Lege Artis. Language yesterday, today, tomorrow*. 2020. Vol. 5, Iss. 1. P. 64–111.
37. Hensel-Dąbrowska A. Gender and the Urban Linguistic Landscape: Polish Street Naming Practices. *Names: A Journal of Onomastics*. 2022. Vol. 70, Iss. 2. P. 13–24.
38. Urazmetova A. Principles of Toponyms (Place Names) Classifications. *International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding*. 2020. Vol. 7, Iss. 6. P. 44–50.
39. Urazmetova A. V. Principles of place names classifications. *XLinguae*. 2017. Vol. 10, Iss. 4. P. 26–36.
40. *Analysis of Semantic Features of London Urbanonyms*. Scribd. URL:(https://www.scribd.com/document/835817369/Analysis-of-Semantic-Features-of-London-Urbanonyms) (date of access: 22.08.2025).
41. Marcato C. Urbanonyms and Their Linguistic Properties in Italian. *Names: A Journal of Onomastics*. 2023. Vol. 71, Iss. 3. P. 44–54.
42. Титаренко А. А. Місце урбанонімів у загальній системі власних назв. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2013. Вип. 9. С. 22–28.

43. Mrózek R. O statusie nazwy własnej w ujęciu onomastyki i w perspektywie translatologicznej. *Poznańskie Spotkania Językoznawcze*. 2010. Vol. 20. P. 109–119.
44. Безугла Н. В. Структурні та словотвірні особливості годонімів Харкова. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2022. Вип. 53, т. 2. С. 26–29.
45. Hodonymy. *Encyclopædia Britannica*. URL: https://www.britannica.com/science/hodonymy (date of access: 22.08.2025).
46. Армашевська Т. В. Географо-топонімічний аналіз території Чернігівської області : дис.... канд. геогр. наук : 11.00.02. Київ, 2015. 204 с. URL: https://scc.knu.ua/upload/iblock/941/dis_Armashevska.pdf (дата звернення: 22.08.2025).
47. Wolnicz-Pawłowska E. Nazwy własne w przekładzie. Zarys problematyki. *Poznańskie Spotkania Językoznawcze*. 2014. Vol. 27. S. 201–214. URL: https://pressto.amu.edu.pl/index.php/psj/article/download/621/543 (дата звернення: 22.08.2025).
48. Dunaj B. Funkcje nazw własnych. *Onomastica*. 1998. Vol. 43. S. 63–81. URL: https://bibliotekanauki.pl/articles/598101.pdf (дата звернення: 22.08.2025).
49. Горобець А. Я., Дорогань С. Б. Особливості топонімоутворення Новотроїцького району Херсонської області. *Освітній проєкт «На Урок»*. 2013. URL: https://naurok.com.ua/osoblivosti-toponimoutvorennya-novotro-ckogo-rayonu-hersonsko-oblasti-234791.html (дата звернення: 22.08.2025).
50. Годоніми Кривого Рогу, що репрезентують персоналії. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2014. Вип. 10. Т. 2. С. 82–84. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v10/v10-2/21.pdf (дата звернення: 22.08.2025).
51. Вербич С. О. Українська ономастика: перспективи розвитку. *Українська мова*. 2010. № 3. С. 73–80. URL: http://jnas.nbuv.gov.ua/j-pdf/Ukrm_2010_3_9.pdf (дата звернення: 22.08.2025).
52. Состіна О. Особливості вживання антропонімів у художній прозі нової

української літератури: досвід дослідження. *Філологія XXI століття : зб. наук. праць студентства й наук. молоді*. Харків : ХНПУ, 2020. С. 84–91. URL: https://dspace.hnpu.edu.ua/bitstreams/e27b860a-ee5b-4c01-9dfc-a95312b1dc7d/download (дата звернення: 22.08.2025).

53. Аврамчук Х. І. Топонімікон селища Рудне Львівської області (історико-етимологічний аспект) : магістерська робота. Львів, 2021. 84 с. URL: https://philology.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/09/Avramchuk_mahisterska.pdf (дата звернення: 22.08.2025).
54. Włoskowicz W. O pojęciach, systemach pojęciowych i terminologii onomastycznej. *Onomastica*. 2018. Vol. 62. S. 73–98. URL: https://www.researchgate.net/publication/329561018_O_pojeciach_systemach_pojeciowych_i_terminologii_onomastycznej (дата звернення: 22.08.2025).
55. Górny H. Czy istnieje potrzeba leksykograficznego opracowania terminów antroponomastycznych? *Onomastica*. 2020. Vol. 64. S. 93–106. URL: https://journals.pan.pl/Content/119120/PDF/Onomastica%2064%20strony%2093-106%20Gorny.pdf?handler=pdf (дата звернення: 22.08.2025).
56. Rymut K. Bibliografia onomastyki polskiej. Wrocław : Ossolineum, 1983. 266 s.
57. Odaloš P. Paradigmatic Types of Onomastics. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio FF, Philologiae*. 2019. Vol. 37. No. 1. P. 35–46. URL: https://bibliotekanauki.pl/articles/607712.pdf (дата звернення: 22.08.2025).
58. Перелік старих та нових назв вулиць та провулків у громаді. *Офіційний веб-сайт Роздільнянської територіальної громади*. URL: https://rozdilnianskahromada.gov.ua/pages/168335-perelik-starix-ta-novix-nazv-vulic-ta-provulkiv-u-gromadi (дата звернення: 22.08.2025).
59. Тарасова В. Від Пушкіна до Лесі Українки: повний перелік перейменованих вулиць і провулків у Слов'янську. *Сайт міста Слов'янська 6262.com.ua* : вебсайт. 01.05.2024. URL: https://www.6262.com.ua/news/3939241/vid-puskina-do-lesi-ukrainki-povnij-perelik-perejmenovanih-vulic-i-provulkiv-u-slovansku (дата звернення: 22.08.2025).

60. Мовні виміри світу : матеріали Міжнар. наук.-практ. студ.-учн. конф. (м. Житомир, 21 квітня 2021 р.) / за заг. ред. Г. І. Гримашевич. Житомир, 2021. 153 с. URL: https://eprints.zu.edu.ua/32709/1/%D0%A2%D0%95%D0%97%D0%98_%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F21.pdf (дата звернення: 22.08.2025).
61. «Patroni naszych ulic» – projekt działania lokalnego opartego na współpracy IPN i ZHP Wrocław. *Instytut Pamięci Narodowej*. URL: https://wroclaw.ipn.gov.pl/wro/aktualnosci/41667,Patroni-naszych-ulic-projekt-dzialania-lokalnego-opartego-na-wspolpracy-IPN-i-ZH.html (дата звернення: 22.08.2025).
62. Негер О. Б. Мотивація як основний критерій класифікації урбанонімії (на матеріалі урбанонімів м. Дрогобича). *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки» (Мовознавство)*. 2017. № 8. Т. 2. С. 5–7. URL: http://ddpu-filolvisnyk.com.ua/uploads/arkhiv-nomerov/2017/NV_2017_8-2/3.pdf (дата звернення: 22.08.2025).
63. Кучабський О., Копець К. «Остання» хвиля декомунізації урбаноніміки в Україні та Польщі: порівняльний аналіз. *Грані*. 2020. Т. 23. № 8. С. 37–48. URL: https://grani.org.ua/index.php/journal/article/download/1540/1527 (дата звернення: 22.08.2025).
64. Polscy patroni ukraińskich ulic. *Belsat.eu*. URL: https://pl.belsat.eu/80044228/polscy-patroni-ukrainskich-ulic (дата звернення: 22.08.2025).
65. Стеценко А. Ю. Процеси декомунізації в мовному ландшафті міст Миколаївської області : магістерська робота. Київ, 2021. 78 с. URL: https://ekmair.ukma.edu.ua/bitstreams/a945ee58-f6fc-429b-b9e0-ec4d19a65caa/download (дата звернення: 22.08.2025).
66. Семаковська Т. Перейменування на Донеччині: список сіл та селищ. *Бахмут IN.UA* : вебсайт. 19.09.2024. URL: https://bahmut.in.ua/bez-pushkiniv-ta-moskovskyh-vr-pidtrymala-perejmenuvannya-yaki-zminy-ye-dlya-

donechchyny/ (дата звернення: 22.08.2025).

67. Słowotwórstwo. *Język polski. Ania Kubica*. URL: https://aniakubica.com/o-slowach/slowotworstwo/ (дата звернення: 22.08.2025).
68. Słowotwórstwo. *Bryk.pl*. URL: https://www.bryk.pl/sciagi/jezyk-polski/gramatyka/767-slowotworstwo.html (дата звернення: 22.08.2025).
69. Faliszewska P. Wybrane problemy badawcze hodonimii na przykładzie analizy nazw ulic współczesnego Torunia. *Dialog Pokoleń*. 2024. № 1. S. 265–272. URL: https://dialogpokolen.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2024/06/Faliszewska-P.-Wybrane-problemy-badawcze-hodonimii-na-przykladzie-analizy-nazw-ulic-wspolczesnego-Torunia.pdf (дата звернення: 22.08.2025).
70. Rutkowski M. Co bada i czemu służy onomastyka? Kilka refleksji w kontekście nowej humanistyki. *Prace Językoznawcze*. 2021. Vol. 23. No. 2. S. 31–41. URL: https://czasopisma.uwm.edu.pl/index.php/pj/article/download/6597/5160 (дата звернення: 22.08.2025).
71. Patronowie katowickich ulic i placów / praca zbiorowa. Katowice : Muzeum Historii Katowic, 2013. 408 s.
76. Rose-Redwood R. S. From number to name: Symbolic capital, places of memory and the politics of street renaming in New York City // *Social & Cultural Geography*. 2008. Vol. 9, no. 4. P. 431–452. URL:(https://www.researchgate.net/publication/240532872_From_number_to_name_Symbolic_capital_places_of_memory_and_the_politics_of_street_renaming_in_New_York_City) (date of access: 21.08.2025).
77. Бойчук А., Мазурик В., Галів М. Політика пам'яті щодо сталінських репресій на західноукраїнських землях: загальноукраїнський та регіональний виміри (2005–2021) // *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Вип. 52, т. 1. С. 31–38. URL: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/52_2022/part_1/3.pdf (дата звернення: 21.08.2025).
78. Rose-Redwood R. та ін. Monumentality, Memoryscapes, and the Politics of Place // *ACME: An International Journal for Critical Geographies*. 2022. Vol. 21, no. 5. P. 448–467. URL: https://acme-

journal.org/index.php/acme/article/download/2266/1674/12383 (date of access: 21.08.2025).

79. Kasapoğlu A. Political and cultural memory in urban space: Public naming practices in Northern Cyprus // *Space and Culture*. 2024. URL: https://www.researchgate.net/publication/391352059_Political_and_cultural_memory_in_urban_space_Public_naming_practices_in_Northern_Cyprus (date of access: 21.08.2025).
80. Leszczyński A. IPN chciał "skonfiskować pamięć". Ta opinia historyka obroniła ulice Warszawy przed szaloną dekomunizacją. *OKO.press* : вебсайт. 13.12.2018. URL: https://oko.press/ipn-chcial-skonfiskowac-pamiec-ta-ekspertyza-obronila-ulice-warszawy-przed-szalona-dekomunizacja (date of access: 21.08.2025).
81. *Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки* : Закон України від 09.04.2015 № 317-VIII. Офіційний вебпортал Верховної Ради України : вебсайт. 2015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19#Text (дата звернення: 21.08.2025).
82. *Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії* : Закон України від 21.03.2023 № 3005-IX. Офіційний вебпортал Верховної Ради України. 2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20#Text (дата звернення: 21.08.2025).
83. Ковальчук Т. Дерусифікація публічного простору України в умовах повномасштабної російсько-української війни. *Інтермарум: історія, політика, культура*. 2024. № 14. URL: http://intermarum.zu.edu.ua/article/view/305069 (дата звернення: 21.08.2025).
84. Панасюк С. Дерусифікація та декомунізація: Інструкція як змінити назву вулиці. *АРГУМЕНТ*. 03.02.2023. URL: https://argumentua.com/stati/derusif-kats-ya-ta-dekomun-zats-ya-nstrukts-ya-yak-zm-niti-nazvu-vulits (дата звернення: 21.08.2025).

85. «Не на часі»: фактчек заяв політиків про дерусифікацію / Команда VoxCheck. *Укрінформ*. 16.10.2024. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3916700-ne-na-casi-faktcek-zaav-politikiv-pro-derusifikaciu.html (дата звернення: 21.08.2025).
86. Гордійчук І. Інститут нацпам'яті пропонує перейменувати понад 180 населених пунктів: повний список. *Главком*. 04.08.2023. URL: https://glavcom.ua/country/politics/institut-natspamjati-proponuje-perejmenuvati-ponad-180-naselenikh-punktiv-povnij-spisok-946795.html (дата звернення: 21.08.2025).
87. Інститут нацпам'яті України пропонує перейменувати понад 180 населених пунктів в рамках дерусифікації. *Радіо Свобода*. 03.08.2023. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/news-instytut-natspamyati-pereimenuvannia/32532926.html (дата звернення: 21.08.2025).
88. УІНП надав київській владі рекомендації щодо процесу перейменування та назв вулиць, які доцільно зберегти. *Інтерфакс-Україна*. 30.04.2022. URL: https://interfax.com.ua/news/general/828566.html (дата звернення: 21.08.2025).
89. В Українському інституті національної пам’яті заявили, що неприпустимо скасовувати перейменування вулиць на честь захисників України. *Район.Історія*. 26.07.2025. URL: https://history.rayon.in.ua/news/823711-v-ukrainskomu-instituti-natsionalnoi-pamyati-zayavili-shcho-nepripustimo-skasovuvati-pereymenuvannya-vulits-na-chest-zakhisnikiv-ukraini (дата звернення: 21.08.2025).
90. *Ustawa z dnia 1 kwietnia 2016 r. o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego przez nazwy budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej*. Dziennik Ustaw. 2016. Poz. 744. URL: https://boguchwala.pl/static/img/k01/p/Ustawa%20o%20zakazie%20propagowania%20komunizmu.pdf (date of access: 21.08.2025).
91. Domagała M. Wojewoda podsumowuje działania ws. dekomunizacji ulic w Wielkopolsce. *Wielkopolski Urząd Wojewódzki w Poznaniu*. 13.12.2017. URL: https://www.poznan.uw.gov.pl/wydarzenia-archiwalne/wojewoda-

podsumowuje-dzialania-ws-dekomunizacji-ulic-w-wielkopolsce (date of access: 21.08.2025).

92. Prezes IPN: czas dokończyć dekomunizację polskiej przestrzeni publicznej. *TVP3 Bydgoszcz*. 02.04.2022. URL: https://bydgoszcz.tvp.pl/59342578/prezes-ipn-czas-dokonczyc-dekomunizacje-polskiej-przestrzeni-publicznej (date of access: 21.08.2025).
93. Karciarz M., Warzańska M. Czy opinia IPN w sprawach dekomunizacyjnych jest dla wojewody wiążąca? *Prawo Dla Samorządu*. 26.01.2018. URL: https://prawodlasamorzadu.pl/2018-01-26-czy-opinia-ipn-w-sprawach-dekomunizacyjnych-jest-dla-wojewody-wiazaca/ (date of access: 21.08.2025).
94. Krotoszyński M. Zakaz propagowania ustrojów totalitarnych przez nazwy miejsc publicznych – problemy stosowania prawa. *Studia nad Autorytaryzmem i Totalitaryzmem*. 2023. T. 45, nr 3. S. 129–149. URL: https://wuwr.pl/sfzh/article/download/15246/15874/25418 (date of access: 21.08.2025).
95. Ślepe ulice. IPN apeluje o współpracę do samorządów i społeczności lokalnych. *Serwis Samorządowy PAP*. URL: https://samorzad.pap.pl/kategoria/prawo/slepe-ulice-ipn-apeluje-o-wspolprace-do-samorzadow-i-spolecznosci-lokalnych [Веб-сайт недоступний на 21.08.2025].
96. Kałużna J. Dekomunizacja przestrzeni publicznej w Polsce – zarys problematyki. *Środkowoeuropejskie Studia Polityczne*. 2018. № 2. S. 157–171. URL: https://pressto.amu.edu.pl/index.php/ssp/article/download/16929/16762/34417 (date of access: 21.08.2025).
97. Skubiszewski P., Lenarczyk P., Dominiak B. Zmiana nazw ulic bez konsultacji społecznych narusza interes mieszkańców. *Otwarty Ursynów*. 15.11.2017. URL: https://otwartyursynow.pl/zmiana-nazw-ulic/ (date of access: 21.08.2025).
98. Krzyzanowska N. Politics of memory, urban space and the discourse of counterhegemonic commemoration: a discourse-ethnographic analysis of the 'Living Memorial' in Budapest's 'Liberty Square'. *Critical Discourse Studies*. 2023. Vol. 20, no. 5. P. 540–560. URL:

https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17405904.2022.2092520 (date of access: 21.08.2025).

99. Перейменування вулиць чи меморіал – як вшанувати пам'ять захисників та борців за незалежність України, чому це важливо та які ризики існують. *Громадське слідство*. 01.05.2023. URL: https://gromslidstvo.info/2023/05/perejmenuvannja-vulic-chi-memorial-jak-vshanuvati-pam-jat-zahisnikiv-ta-borciv-za-nezalezhnist-ukraini-chomu-ce-vazhlivo-ta-jaki-riziki-isnujut/ [Веб-сайт недоступний на 21.08.2025].
100. Гриненко В. Чому вулиці в Києві більше не називатимуть на честь загиблих військових. *The Village Україна*. 28.11.2024. URL: https://www.village.com.ua/village/city/city-news/357333-nbsp-chomu-vulitsi-v-kievi-bilshe-ne-nazivatimut-na-chest-zagiblih-viyskovih (дата звернення: 21.08.2025).
101. Карпенко О. Ю. Аспекти методології ономастичних досліджень. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2019. № 38, т. 1. С. 133–136. URL: http://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/2_2019/part_1/31.pdf (дата звернення: 22.08.2025).
102. Торчинський М. М. *Курсова та дипломна роботи з ономастики* : навч.-метод. посіб. Хмельницький : ХГПА, 2012. 100 с. URL: https://core.ac.uk/download/pdf/334784491.pdf (дата звернення: 22.08.2025).
103. Spis ulic. *Katowickie Wodociągi Spółka Akcyjna*. URL: https://www.wodociagi.katowice.pl/strefa-klienta-wodociagi-katowice/spis-ulic/printpage (data dostępu: 22.08.2025).
104. Wykaz ulic w podziale na dzielnice w mieście Katowice. *Urząd Miasta Katowice* : вебсайт. URL: https://bo.katowice.eu/add/file/1400272090-9ad644281d08d9ad3aa6ae777e8b2c2ea46d913c74df742b945258c8199e4881.pdf?v=0 (data dostępu: 22.08.2025).

105. Zmiana nazw ulic. *Urząd Miasta Katowice*. 2017. URL:(https://www.katowice.eu/Konsultacje/Strony/Zmiana-nazw-ulic-.aspx) (data dostępu: 22.08.2025).
106. Kądziołka Ł. W Katowicach zmiany nazw ulic mimo ostrego sprzeciwu mieszkańców. Niechciani patroni. *Infokatowice.pl*. 26.10.2017. URL: https://www.infokatowice.pl/2017/10/26/katowicach-zmiany-nazw-ulic-mimo-ostrego-sprzeciwu-mieszkancow/ (data dostępu: 22.08.2025).
107. MAC. Katowice: sześć nazw ulic do zmiany i spór o Jerzego Ziętka. *Nettg.pl*. 26.10.2017. URL: https://nettg.pl/gornictwo/145659/katowice-szesc-nazw-ulic-do-zmiany-i-spor-o-jerzego-zietka (data dostępu: 22.08.2025).
108. Гримашевич Г. І. Урбанонімія Житомира в контексті сучасних державотворчих процесів. *Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська академія». Філологічні науки (Мовознавство)*. 2017. Т. 199. С. 53–57. URL: https://ekmair.ukma.edu.ua/bitstreams/bda87f06-e921-4c95-af14-4ad2284066c6/download (дата звернення: 22.08.2025).
109. Галай О. Джерела і способи творення урбанонімів. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. 2009. Вип. 13. С. 33–37. URL:(https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/22013/1/%D0%9E%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B0%20%D0%93%D0%90%D0%9B%D0%90%D0%99.pdf) (дата звернення: 22.08.2025).
110. Долинська М. До питання методики класифікації урбанонімів як історичного джерела. *Історико-культурні студії*. 2017. № 1 (4). С. 22–28. URL: https://scispace.com/pdf/do-pitannia-metodiki-klasifikatsiyi-urbanonimiv-iak-1ekne18dmn.pdf (дата звернення: 22.08.2025).
111. Галайко Б. М. Руйнація традиційного топонімічного простору України внаслідок радянської окупації (1919–1991 рр.). *Народознавчі зошити*. 2016. № 5. С. 1121–1126. URL: https://nte.etnolog.org.ua/uploads/2016/5/publications/7.pdf (дата звернення: 22.08.2025).

112. Венгерська В. О. Топонімічні об’єкти в історичній політиці України та Польщі: місця пам’яті чи забуття? *Інтермарум: історія, політика, культура*. 2017. № 4. URL: http://intermarum.zu.edu.ua/article/view/134941 (дата звернення: 22.08.2025).
113. Історія Горлівки: хто заснував місто і що змінила російська окупація. *24 Канал*. 22.10.2022. URL: https://24tv.ua/istoriya-gorlivki-hto-zasnuvav-misto-shho-zminila-rosiyska-okupatsiya_n2118357 (дата звернення: 22.08.2025).
114. Історія Горлівки в документах і матеріалах. Частина 1 / упоряд. В. Є. Сусликов, Т. Ю. Шевлякова, Л. В. Маслова та ін. Горлівка : Поліпрес, 2008. 291 с.
115. Історія Горлівки в документах і матеріалах. Частина 2 / упоряд. Т. Ю. Шевлякова, Н. В. Арусланова, Л. Б. Прохорова та ін. Донецьк : Журнал «Донбас», 2009. 324 с.
116. Ковальська-Павелко І. «Війни пам’яті» як ключовий чинник формування державної політики пам’яті в сучасній Україні. *Krakowskie Studia Małopolskie*. 2022. № 3 (35). С. 7–21. URL: https://czasopisma.marszalek.com.pl/images/pliki/ksm/35/ksm3501.pdf (дата звернення: 22.08.2025).
117. Єфіменко Г. Донецько-Криворізька республіка проіснувала лише два місяці : інтерв’ю / розмовляв А. Кобалія. *Громадське радіо* : вебсайт. 12.05.2016. URL: https://hromadske.radio/podcasts/intervyu/donecko-kryvorizka-respublika-proisnuvala-lyshe-dva-misyaci-istoryk-yefimenko (дата звернення: 22.08.2025)
118. Дояр Л. В. «Придніпровський» фрагмент життя більшовика артема: історія ДКРР. *Історія і культура Придніпров’я*. URL: http://info-library.com.ua/books-text-10823.html (дата звернення: 22.08.2025).
119. Симоненко І. Концептуальні засади державної політики пам'яті: аналітична записка. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 26.01.2010. URL: https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/konceptualni-zasadi-derzhavnoi-politiki-pamyati-analitichna (дата звернення: 22.08.2025).

120. Дерев'янко Ф. М., Федоренко М. Г., Арустамян О. Г. Горлівка. *Енциклопедія Сучасної України* / ред. кол.: І. М. Дзюба та ін. ; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. URL: https://esu.com.ua/article-31288 (дата звернення: 22.08.2025).
121. Музей історії міста Горлівки. *Сайт міста Горлівки*. URL: http://www.0624.com.ua/ourcity/historymuseum (дата звернення: 22.08.2025).
122. Музей історії міста Горлівка. *Музеї України*. URL: http://museum-ukraine.org.ua/?p=108 (дата звернення: 22.08.2025).
123. Широчин С. Горлівка: як будували місто, що не стало столицею Донбасу через замовчаний Голодомор. *Заборона*. 23.11.2023. URL: https://zaborona.com/gorlivka-yak-buduvaly-misto-shho-ne-stalo-stolyczeyu-donbasu/ (дата звернення: 22.08.2025).
124. Мала О. В. Словотвірна структура годонімів Херсона. *Записки з ономастики*. 2019. Вип. 22. С. 100–110. URL: http://zum.onu.edu.ua/article/view/181326 (дата звернення: 22.08.2025).
125. Донеччина за Жебрівського: що зроблено за рік. Гуманітарна сфера. *Укрінформ*. 13.06.2016. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-donechchina/2040656-doneccina-za-zebrivskogo-so-zrobleno-za-rik-gumanitarna-sfera.html (дата звернення: 22.08.2025).
126. У столиці вулицю Кронштадтську перейменовано на вулицю Володимира Рибака. *Київська міська рада*. 27.10.2022. URL: https://kmr.gov.ua/uk/content/u-stolyci-vulycyu-kronshtadtsku-pereymenovano-na-vulycyu-volodymyra-rybaka (дата звернення: 22.08.2025).
127. Вулицю у Києві перейменували на честь депутата Горлівської міськради Володимира Рибака. *Big Kyiv*. 27.10.2022. URL: https://bigkyiv.com.ua/vulyczyu-u-kyyevi-perejmenuvaly-na-chest-deputata-gorlivskoyi-miskrady-volodymyra-rybaka/ (дата звернення: 22.08.2025).
128. *Historia miasta i dzielnic*. mojeKatowice.pl. б. д. URL: https://mojekatowice.pl/p,s,historia.html (дата звернення: 21.08.2025).

129. *Historia miasta*. UM Katowice. б. д. URL:(https://www.katowice.eu/czas-wolny/o-mie%C5%9Bcie/historia) (дата звернення: 21.08.2025).
130. Arciszewska A. Nazewnictwo miejskie dzielnic, placów i ulic Katowic. *Językoznawstwo Współczesne: Badania, Problemy i Analizy Językoznawcze*. 2012. № 6. С. 7–17. URL: https://bazhum.muzhp.pl/media/texts/jezykoznawstwo-wspoczesne-badania-problemy-i-analizy-jezykoznawcze/2012-tom-6/jezykoznawstwo_wspolczesne_badania_problemy_i_analizy_jezykoznawcze-r2012-t6-s7-17.pdf (дата звернення: 21.08.2025).
131. Historyczny Ślązag. Ulica Kościuszki prowadzi przez historię Katowic [відео]. *YouTube*. б. д. URL: https://www.youtube.com/watch?v=9zleNVUsO4o (дата звернення: 21.08.2025)
132. Fudala W. Ulica Zamkowa w Katowicach, dzisiaj al. Korfantego, była eleganckim salonem miasta, z kamienicami i rezydencjami. Aż przyszedł PRL. *Ślązag*. 15.07.2022. URL: https://www.slazag.pl/ulica-zamkowa-w-katowicach-dzisiaj-al-korfantego-byla-eleganckim-salonem-miasta-z-kamienicami-i-rezydencjami-az-przyszedl-prl (дата звернення: 21.08.2025)
133. Kompała M. Walenty Fojkis: działalność publiczna w czasach międzywojnia… *Wieki Stare i Nowe*. 2023. № 23. URL: https://bibliotekanauki.pl/articles/27316042 (дата звернення: 21.08.2025).
134. Uroczystość upamiętnienia mieszkańców Katowic, którzy zginęli podczas I i II wojny światowej oraz w wyniku powstań śląskich – Katowice, 30 października 2024. *Instytut Pamięci Narodowej*. 30.10.2024. URL: https://katowice.ipn.gov.pl/pl3/aktualnosci/208689,Uroczystosc-upamietnienia-mieszkancow-Katowic-ktorzy-zgineli-podczas-I-i-II-wojn.html (дата звернення: 21.08.2025).
135. *Plany miasta Katowice z 1935, 1939 i 1945 jako nakładka na Google Maps*. tuudi.net. б. д. URL: https://tuudi.net/plany-miasta-katowic-1935-1939-1945-nakladka-google-maps/ (дата звернення: 21.08.2025).

136. *Zmiany nazw ulic w procesie dekomunizacji*. Warszawa 19115. б. д. URL: https://warszawa19115.pl/-/zmiany-nazw-ulic-w-warszawie-ustawa-o-zakazie-promowania-komunizmu (дата звернення: 21.08.2025).
137. Katowice: sześć nazw ulic do zmiany i spór o Jerzego Ziętka. *Nettg.pl*. 12.10.2017. URL: https://nettg.pl/gornictwo/145659/katowice-szesc-nazw-ulic-do-zmiany-i-spor-o-jerzego-zietka (дата звернення: 21.08.2025).
138. Maciaszczyk A. W Katowicach zmiany nazw ulic mimo ostrego sprzeciwu mieszkańców. Niechciani patroni. *Infokatowice.pl*. 26.10.2017. URL: https://www.infokatowice.pl/2017/10/26/katowicach-zmiany-nazw-ulic-mimo-ostrego-sprzeciwu-mieszkancow/ (дата звернення: 21.08.2025).
139. Ruch Autonomii Śląska proponuje czterech patronów ulic w Katowicach i Chorzowie. *Dzieje.pl*. 31.01.2018. URL: https://dzieje.pl/aktualnosci/ruch-autonomii-slaska-proponuje-czterech-patronow-ulic-w-katowicach-i-chorzowie (дата звернення: 21.08.2025).
140. Józef Piłsudski. *Pilsudski Institute* : website. б. д. URL: https://www.pilsudski.org/en/about-us/history/jozef-pilsudski (date of access: 21.08.2025).
141. Adam Mickiewicz - Biography | Artist. *Culture.pl* : website. б. д. URL: https://culture.pl/en/artist/adam-mickiewicz (date of access: 21.08.2025).
142. Wyspiański Stanisław Mateusz Ignacy. *Encyklopedia teatru polskiego* : website. URL: https://encyklopediateatru.pl/osoby/52224/stanislaw-wyspianski (date of access: 21.08.2025)
143. Marie Curie – Biographical. *NobelPrize.org* : website. б. д. URL: https://www.nobelprize.org/prizes/physics/1903/marie-curie/biographical/ (date of access: 21.08.2025).
144. Kim był Wojciech Korfanty? *Wszystko co najważniejsze* : вебсайт. б. д. URL: https://wszystkoconajwazniejsze.pl/pepites/kim-byl-wojciech-korfanty/ (дата звернення: 21.08.2025).

145. Baildon Steelworks. *The Beauty of Steel* : website. URL: https://thebeautyofsteel.com/steel-plants-archive/huta-baildon-katowice/ (date of access: 21.08.2025).
146. Maria Goeppert-Mayer. *Atomic Heritage Foundation* : website. б. д. URL: https://ahf.nuclearmuseum.org/ahf/profile/maria-goeppert-mayer/ (date of access: 21.08.2025).
147. Katowice. Plac pod dworcem nosi imię Kaczyńskich, nie: Szewczyka. *TVN24*. 21.03.2019. URL: https://tvn24.pl/katowice/katowice-plac-pod-dworcem-nosi-imie-kaczynskich-nie-szewczyka-ra920080-ls2308186 (дата звернення: 21.08.2025).
148. Generał brygady Jerzy Ziętek. *Uniwersytet Śląski w Katowicach* : вебсайт. URL: https://us.edu.pl/uczelnia/o-nas/historia/doktorzy-honoris-causa-uniwersytetu-slaskiego/general-brygady-jerzy-zietek/ (date of access: 21.08.2025).
149. Borówka T. Generał Jerzy Ziętek, wojewoda śląski i dobry gospodarz. Katowice nadal go pamiętają i cenią. *Ślązag*. 21.11.2022. URL: https://www.slazag.pl/jerzy-zietek-dobry-gospodarz-katowic (дата звернення: 21.08.2025).
150. Когут А. *Європейські законодавчі практики декомунізації: висновки для України*. Центр досліджень визвольного руху. 2017. URL: https://www.cdvr.org.ua/sites/default/files/archive/eu-practice.pdf (дата звернення: 21.08.2025).
151. Гриценко О. *Декомунізація в Україні як державна політика і як соціокультурне явище*. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень. 2019. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2020/03/grytsenko_dekomunizatsia.pdf (дата звернення: 21.08.2025).
152. Ustawa dekomunizacyjna - minął czas na zmiany nazw ulic. *Prawo.pl* : вебсайт. б. д. URL: https://www.prawo.pl/samorzad/ustawa-dekomunizacyjna-minal-czas-na-zmiany-nazw-ulic,111841.html (дата звернення: 21.08.2025).

153. MSWiA: zgodnie z nową ustawą dekomunizacyjną ulice zmieniły patronów. *Dzieje.pl* : вебсайт. б. д. URL: https://dzieje.pl/aktualnosci/mswia-zgodnie-z-nowa-ustawa-dekomunizacyjna-polskich-ulice-zmienily-patronow (дата звернення: 21.08.2025).
154. Rusu M. S., Croitoru A. Political Patterning of Urban Namescapes and Post-socialist Toponymic Change: A Quantitative Analysis of Three Romanian Cities. *Cities*. 2020. Vol. 103. P. 1–13. URL:https://www.researchgate.net/publication/341508410_Political_Patterning_of_Urban_Namescapes_and_Post-socialist_Toponymic_Change_A_Quantitative_Analysis_of_Three_Romanian_Cities (дата звернення: 21.08.2025)
155. Dekomunizacja: wojewoda Wieczorek zmienił nazwy ulic. *Fakt.pl*. 14.12.2017. URL: https://www.fakt.pl/wydarzenia/polska/slask/dekomunizacja-wojewoda-wieczorek-zmienil-nazwy-ulic/rgtreqg (дата звернення: 21.08.2025).
156. Gnatiuk O., Melnychuk A. Geopolitics of geographical urbanonyms: evidence from Ukrainian cities. *AUC Geographica*. 2020. Vol. 55, № 2. P. 255–268. URL: https://karolinum.cz/data/clanek/8467/Geogr_55_2_0255.pdf (дата звернення: 21.08.2025).
157. Скучне стало Сонячним, Мічуріне – Грінталь, Перше Травня – Леонтовичі: перелік перейменувань в Донецькій області. *Суспільне*. URL: https://suspilne.media/donbas/839899-skucne-stalo-sonacnim-micurine-grintal-perse-travna-leontovici-perelik-perejmenuvan-v-doneckij-oblasti/ (дата звернення: 21.08.2025).

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, _____, студент ____ курсу, _____ форми здобуття освіти,_____факультету, спеціальності _____

Освітньої програми _____ , адреса електронної пошти _____,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему: _____

відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлена; - заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згодний на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет- системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

_____ (Юрій ГРИЦУК)

_____ (Ірина ПАВЛЕНКО)